4.99 €

ΕΛΛΗΝΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΕΤΟΣ 2ο | ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 8 | ΣΚΙΡΟΦΟΡΙΩΝΟΣ-ΜΕΤΑΓΕΙΤΝΙΩΝΟΣ (ΙΟΥΝΙΟΥ-ΙΟΥΛΙΟΥ) 2003

ΜΙΝΥΩΝ ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ

ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Παντελῆς Δ. Καρύκας

Σχέδια: Στέλιος Νιγδιόπουλος

ΕΛΛΗΝΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΜΙΝΥΩΝ ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ

ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Παντελῆς Δ. Καρύκας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΛΛΗΝΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ
Διμηνιαία Ἔκδοσις
τῆς "ΑΛΣ Α.Ε."

ΕΚΔΟΤΕΣ
Νικηφόρος Κισσανδράκης
Ἄδωνις Α. Γεωργιάδης

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Ἄδωνις Α. Γεωργιάδης

ΚΕΙΜΕΝΑ
Παντελῆς Δ. Καρύκας

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Εἰρήνη Μπουρδάκου

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΙΣ
Στέλιος Νιγδιόπουλος

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
Κατερίνα Κουτρῆ

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ
Κωνσταντῖνος Ποταμιᾶνος

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
Ἄννα Γιαννακίδου

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΙΑΝΟΜΗΣ
Βασιλεία Κατραβᾶ

ΝΟΜΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
Δημήτριος Σταθακόπουλος

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ
Δ. Α. Τζαφερόπουλος

FILM - ΜΟΝΤΑΖ
Παναγιώτης Κοντομηνᾶς

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ
IRIS A.E.B.E.

«**ΕΛΛΗΝΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ**»

Στουρνάρα 51,
10432, Ἀθῆναι
ΤΗΛ.-Τ/Ο: (210) 52.02.393

28ης Ὀκτωβρίου 43, Λάρισα
ΤΗΛ.-Τ..Ο: 2410-555.043

Ἑρμοῦ 61, Θεσ/νίκη
Τηλ.: 2310 - 282.782

Ἕνα ἀπό τά πιό ἀγαπημένα θέματα τῆς ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ εἶναι καί ἡ διερεύνησις κάποιων «σκοτεινῶν» σημείων τοῦ παρελθόντος μας. «Σκοτεινῶν» ὑπό τήν ἔννοια ὅτι εἶναι δύσκολο νά ἐξηγηθοῦν μέ τίς ὑπάρχουσες σήμερα γνώσεις μας γιά τό παρελθόν καί γιά τίς ἱκανότητες τῶν προγόνων μας. Βλέπετε αὐτή ἡ γραμμική θεώρησις τῆς ἱστορίας, ὅπως ἔχει ἐπικρατήσει τά τελευταῖα χρόνια, δημιουργεῖ πολλές φορές ἀξεπέραστα προβλήματα.

Ἕνα ἀπό αὐτά εἶναι καί τό θέμα τοῦ παρόντος τεύχους τοῦ περιοδικοῦ μας, οἱ Μινύες. Γιατί; Μά πῶς εἶναι δυνατόν σέ τόσο παλαιά ἐποχή (ἀναφερόμεθα στούς μυκηναϊκούς χρόνους), νά εἶχαν οἱ ἄνθρωποι τήν δυνατότητα νά κατασκευάζουν τόσο σύνθετα τεχνικά ἔργα καί μάλιστα ἀξεπέραστα για πολλούς αἰῶνες;

Ἐάν ὁ ἄνθρωπος ἔχει ξεκινήσει ἀπό ἕνα σημεῖο «Α» πρωτόγονο καί διαρκῶς κατευθύνεται πρός ἕνα σημεῖο «Β» πιό ἐξελιγμένο, τότε τά τεχνικά ἔργα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος φέρ' εἰπεῖν θά ἔπρεπε νά εἶναι κατά πολύ τελειότερα ἐκείνων τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων. Ὅμως δέν συμβαίνει αὐτό καί ἔτσι καθίσταται φανερό ὅτι ἡ ἱστορική ἐξέλιξις δέν εἶναι γραμμική, ἀλλά ἔχει πολλές ταλαντώσεις.

Τώρα ὡς πρός τό καθ' αὐτό θέμα τοῦ τεύχους μας, τούς Μινύες, τά ἐρωτήματα εἶναι πολλά: Ποιοί ἦσαν; Μυκηναῖοι; Κάτι ἄλλο; Ἕλληνες; Προέλληνες (τέτοιο πρᾶγμα -εἰρήσθω ἐν παρόδῳ- ὑφίσταται μόνον γιά τά

σχολικά μας βιβλία καί ὄχι γιά τήν πραγματικότητα); Ὅλα αὐτά ἀναλύονται ἀπό τόν κ. Παντελῆ Καρύκα μέ τήν γνωστή του μεθοδικότητα.

Τά τεχνικά ἔργα ὅμως πού τούς ἔκαναν τόσο γνωστούς καί πού εἶχαν ἀναγκάσει καί τούς ἀρχαίους Ἕλληνες νά τούς θεωροῦν ὡς τούς πιό σπουδαίους τεχνῖτες, ποῦ ἔγιναν; Πῶς; Σέ ποιά κατάστασι σώζονται σήμερα; Μπορεῖ κάποιος νά τά ἐπισκεφθῆ τώρα;

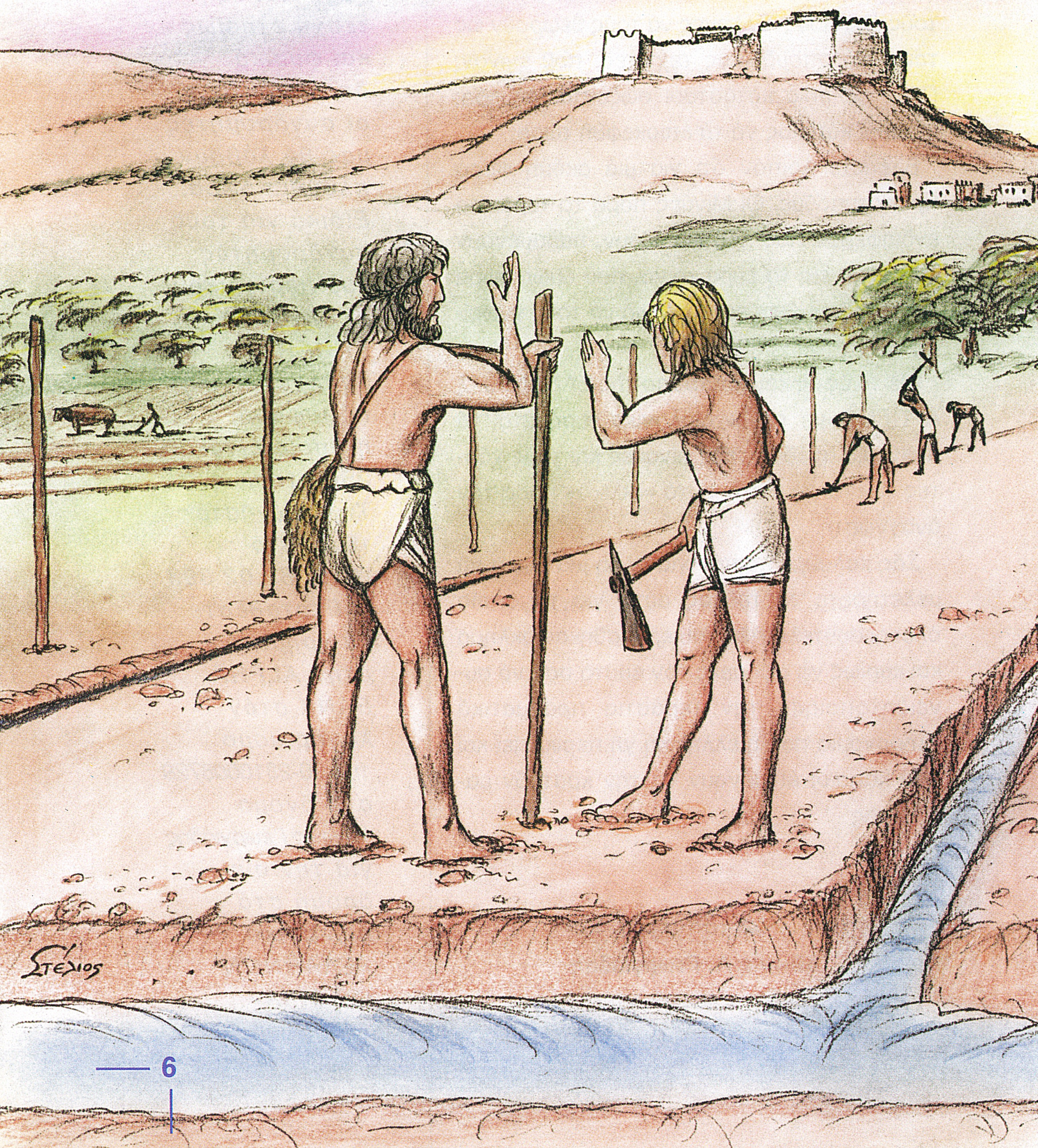
Βλέπετε λοιπόν ὅτι γιά μιά ἀκόμη φορά πρωτοτυποῦμε. Οἱ Μινύες παρά τό τεράστιο ἐνδιαφέρον πού παρουσιάζουν, παραμένουν ἄγνωστοι εἰς τό εὐρύ κοινό, πού ὅμως τώρα ἔχει μιά θαυμάσια εὐκαιρία γιά νά τούς γνωρίση καί νά τούς θαυμάση.

Μέ τό ὕφος καί τόν τρόπο τῆς ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ, μέ τά ἀρχαιολογικά εὑρήματα, τά ἀναγκαῖα σχέδια, τούς πίνακες καί τούς χάρτες γίνεται τό ταξίδι αὐτό «φιλικό» πρός τόν ἀναγνώστη.

Σᾶς καλοῦμε λοιπόν γιά ἄλλη μία φορά νά μελετήσετε τό τεῦχος αὐτό γιά τό ὁποῖο ὅλοι οἱ συντελεστές του ἐργάσθηκαν σκληρά καί κυρίως νά ἀφήσετε τόν ἑαυτό σας νά συνειδητοποιήση τήν τεράστια πραγματικά κληρονομιά πού ἡ ἑλληνική γῆ περικλείει καί πού κάποιοι ἐπιμένουν νά τήν κρατοῦν μακριά μας.

Μετά Τιμῆς
Ἄδωνις Α. Γεωργιάδης
Ἐκδότης/Διευθυντής

Ἐγγραφῆτε συνδρομητές στήν νέα προσπάθεια τῆς «ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ» μέ 29€. Ἡ συνδρομή καλύπτει ἕξη τεύχη ἐτησίως καί φυσικά, ὅπως πάντοτε, οἱ συνδρομητές μας θά λάβουν πλούσια δῶρα. Εἰδικά γιά τούς συνδρομητές τοῦ περιοδικοῦ «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ» ὑπάρχει εἰδική προσφορά, ἡ ὁποία εἶναι 25€ ἐτησίως. Τηλεφωνῆστε τώρα στό (010) 52.02.393 καί καταθέστε τά χρήματα στήν ALPHA BANK στόν λογαριασμό 104-00-2310008729 στό ὄνομα Ἄδωνις Γεωργιάδης γιά τήν συνδρομή στό περιοδικό «ΕΛΛΗΝΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ».

Στέλιος

Εἰσαγωγή

Οἱ Μινύες ἐξακολουθοῦν νά παραμένουν ἕνας μυστηριώδης, ἄγνωστος ἐν πολλοῖς λαός, ὁ ὁποῖος ὅμως ἔχει συνδεθῆ μέ τεραστίας σημασίας τεχνικά ἔργα καί ἐπιτεύγματα, ἀλλά καί μέ τήν διάδοσι τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στά πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ποῖος ἦτο αὐτός ὁ θρυλικός λαός; Ἀπό ποῦ ὁρμώμενος δημιούργησε τόν ὑψηλό πολιτισμό του, εὑρήματα τοῦ ὁποίου μᾶς ἐκληροδότησε καί ἐν τέλει πῶς οἱ Μινύες συνδέονται μέ ἐξαίρετα τεχνικά ἐπιτεύγματα καί πάνω ἀπ' ὅλα μέ τήν Ἀργοναυτική Ἐκστρατεία; Σέ αὐτά τά ἐρωτήματα θά ἀποπειραθῶμε νά ἀπαντήσωμε μέσα ἀπό τίς σελίδες τοῦ παρόντος τεύχους, σέ μία προσπάθεια ἀναζητήσεως τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος, μέσῳ ἐπιχειρημάτων, ἄνευ πάθους καί μακριά ἀπό ὑπερβολές.

Μινύες τεχνῖτες κατασκευάζουν ἀρδευτικά ἔργα στήν ἀποξηρανθεῖσα λίμνη τῆς Κωπαΐδος. Στό βάθος διακρίνεται ἡ ἀκρόπολις τοῦ Γλᾶ. Βάσει τῶν ἐρευνῶν τοῦ καθηγητοῦ κ. Θ. Σπυροπούλου ἡ λίμνη τῆς Κωπαΐδος ἀπεξηράνθη γιά πρώτη φορά στά τέλη τῆς 4ης χιλιετίας π.Χ. Τά ἀρδευτικά αὐτά ἔργα, πού ὡδήγησαν στήν ἀποξήρανσι τῆς λίμνης, ἀποδίδονται στούς Μινύες καί εἶναι σύγχρονα μέ τά ἀντίστοιχα τῶν Σουμερίων στήν Μεσοποταμία καί τῶν Αἰγυπτίων (Σχέδιο τοῦ Στ. Νιγδιόπουλου).

Κεφ. 1
Ὁ μυθικός λαός καί τά ἐπιτεύγματά του

Μινύες
Μία θέσις στήν ἱστορία

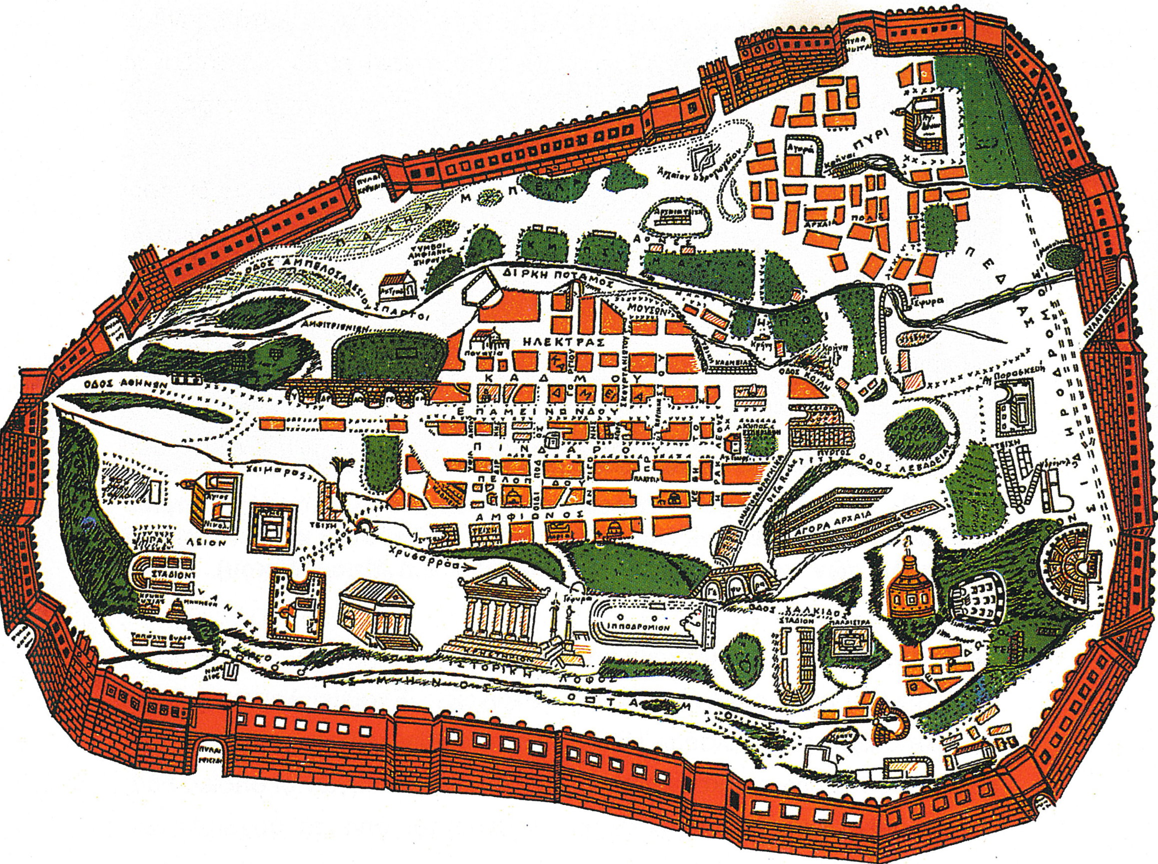
Μινύες, ἕνα ὄνομα θρῦλος, τό ὄνομα ἑνός λαοῦ διά τόν ὁποῖον ἐλάχιστα γνωρίζουμε, ἄν καί οἱ ἴδιοι μᾶς ἄφησαν ἀκριβή κληρονομιά πολλά ἀπό τά ἐπιτεύγματά τους. Κανείς ὅμως, ἀπό τούς ἀρχαίους ἤδη χρόνους, δέν ἦτο εἰς θέσιν νά ἀπαντήσῃ ἀσφαλῶς στά ἐρωτήματα περί τῆς καταγωγῆς των καί περί τῆς ἀρχικῆς των κοιτίδος. Οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοί -Ἡρόδοτος, Παυσανίας, Διόδωρος- θεωροῦν ὡς κοιτίδα τῶν Μινυῶν τήν περιοχή ἀπό τόν βοιωτικό Ὀρχομενό ἕως καί τίς νότιες παρυφές τῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος, περιοχή πού ταυτίζεται, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, μέ τήν ὁμηρική Ἑλλάδα, τήν Φθία. Ὁ Ὅμηρος στά ἔπη του ἀναφέρει τόν βοιωτικό Ὀρχομενό, γεγονός πού ὑποδηλώνει τήν ὕπαρξι τῶν Μινυῶν πρίν ἀπό τά Τρωϊκά. Προσφάτως δέ ἀνεκαλύφθησαν πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Β΄, στίς ὁποῖες ἀναγράφεται τό ὄνομα «Μενύας» (βλ. Παράρτημα 6). Ἡ ἀρχαιολογική ἔρευνα ὅμως στήν περιοχή τοῦ βοιωτικοῦ Ὀρχομενοῦ ἀπεκάλυψε εὑρήματα τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς, ἀνάλογα μέ αὐτά τοῦ Σέσκλου καί τοῦ Διμηνίου. Βάσει πάντα τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρεύνης, ὁ Ὀρχομενός φαίνεται ὅτι κατῳκεῖτο συνεχῶς ἀπό τήν νεολιθική ἕως καί τήν σύγχρονη ἐποχή, χωρίς διακοπές καί διαλείμματα. Στήν περίοδο μετά ἀπό τήν ἐκστρατεία τῶν Ἐπιγόνων καί τήν πρόσδεσι τῆς Βοιωτίας στό Μυκηναϊκό ἅρμα καί ὁ Ὀρχομενός ἐντάσσεται στό μυκηναϊκό γεωπολιτικό σύστημα. Γιά

◀ **Ἀποθηκευτική σήραγγα Τίρυνθος (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου)**

αὐτό ἀναφέρεται ἡ συμμετοχή του στά Τρωϊκά, μέ 30 πλοῖα, στό πλαίσιο τῆς «βοιωτικῆς κοινοπολιτείας», στήν ὁποία ἦσαν ἐντεταγμένες ὅλες οἱ βοιωτικές πόλεις πλήν τῶν Θηβῶν.

Ἡ ἱστορία ὅμως τοῦ γένους τῶν Μινυῶν χάνεται στά βάθη τοῦ χρόνου καί σχετίζεται, ἀρχικῶς, περισσότερο μέ τόν θεσσαλικό νεολιθικό πολιτισμό, παρά μέ τόν βοιωτικό. Αὐτό εἶναι ἐντελῶς φυσιολογικό, ἐάν ἀναλογισθοῦμε ὅτι ἡ Θεσσαλία ἦτο ἡ κοιτίς, ὁ πρῶτος πολιτισμικός φάρος ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ἀπό τόν Ὀρχομενό, ἀναφέρει ὁ Στράβων (βλ. παραρτήματα), Μινύες ἔφθασαν στόν Παγασητικό κόλπο καί ἵδρυσαν τήν Ἰωλκό, ἡ ὁποία, ὅμως, βάσει τῶν τελευταίων ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ταυτίζεται μέ τό Διμήνι! Ἄρα, ἐφ' ὅσον γνωρίζουμε περίπου τό πότε ἱδρύθηκε ἡ πόλις τοῦ Διμηνίου, γνωρίζουμε καί τό πότε ἐπραγματοποιήθη ἡ πρώτη ἐξάπλωσις τῶν Μινυῶν. Στά μέσα ἤ ἔστω στά τέλη λοιπόν τῆς 5ης χιλιετίας π.Χ. οἱ Μινύες τοῦ Ὀρχομενοῦ, στερούμενοι ἑνός καλοῦ λιμένος στήν Βοιωτία, ἐγκατεστάθησαν στήν Μαγνησία, στίς παρυφές τῆς μεγάλης θεσσαλικῆς πεδιάδος. Οἱ λόγοι γιά τήν μετεγκατάστασι αὐτή ἦσαν καθαρά οἰκονομικοί καί ἐσχετίζοντο τόσο μέ τήν ἀπόκτησι ἀσφαλοῦς λιμένος, ὅσο καί μέ τήν ἐκμετάλλευσι τῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος. Μοιραῖα οἱ Μινύες τοῦ Διμηνίου θά ἦλθαν σέ σύγκρουσι μέ τούς κατοίκους τοῦ Σέσκλου γιά τόν ἔλεγχο τῆς πεδιάδος. Αὐτό ἐξηγεῖ καί τήν καταστροφή τοῦ Σέσκλου ἀπό ἕναν ἀκόμα ἐμφύλιο πόλεμο -φαινόμενο ἐνδημικό στήν ἀρχαία Ἑλλάδα. Ἀκριβῶς αὐτή ἡ κυριαρχία τῶν Μινυῶν στήν θεσσαλική πεδιάδα θά τούς προσδώση πλούτη ἀμύθητα, τόσα ὥστε αἰῶνες ἀργότερα νά κάνουν τόν Ἀχιλλέα νά λέγη στόν Ἀγαμέμνονα: *«οὐδ' εἴ μοι δεκάκις τε καί εἰκοσάκις τόσα δοίη ὅσσα τέ οἱ νῦν ἔστι, καί εἴ ποθεν ἄλλα γένοιτο, οὐδ' ὅσ' ἐς Ὀρχομενόν ποτινίσεται, οὐδ' ὅσα Θήβας Αἰγυπτίας, ὅθι πλεῖστα δόμοις ἐν κτήματα κεῖται...»* (Ἰλιάς, Ι.379-382). Τόσο ὀνομαστή ἦταν γιά τόν πλοῦτο της ἡ πόλις τῶν Μινυῶν. Ὁ μέγας Ὅμηρος πάντως στό συγκεκριμένο χωρίο μόνο τυχαῖα δέν συγκρίνει τόν Ὀρχομενό μέ τάς Θήβας τῆς Αἰγύπτου. Οἱ δύο πόλεις συνδέονται ἄμεσα, θά δοῦμε παρακάτω τό πῶς.

Οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοί θεωροῦν

Ἀναπαράστασις τῶν Θηβῶν μετά τοῦ ἑπταπύλου περιβόλου. Αἱ Θῆβαι ἀπετέλεσαν τό ἀντίπαλον δέος γιά τήν ἐξάπλωσι πρός νότον τῆς μινυακῆς ἐπιρροῆς. Στήν μεταξύ των διαμάχη αἱ Θῆβαι ἐπεκράτησαν ἀρχικῶς. Μέ τήν ἐνίσχυσι τῶν Μυκηνῶν ὅμως (Στρατεία Ἐπιγόνων) ὁ μινυακός Ὀρχομενός ἀνέκαμψε σέ βαθμό τέτοιο, ὥστε νά συμμετάσχῃ μέ ἰσχυρό ἐκστρατευτικό σῶμα στά Τρωϊκά (Ἀρχαιολογικό Συνέδριο Βοιωτίας, 1997, Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

τούς Μινύες φῦλο Αἰολικό (δηλαδή ἀνάμικτο Πελασγικό καί Ἀχαϊκό), ἐφ' ὅσον ἀντλοῦν τήν καταγωγή τους ἀπό τόν Αἴολο, τόν υἱό τοῦ Ἕλληνος, ἔγγονο τοῦ Δευκαλίωνος. Ἄρα οἱ Μινύες ἦσαν φῦλο ἑλληνικό, ἀντλῶντες τήν καταγωγή των ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἕλληνα, τόν γενάρχη τῆς φυλῆς μας. Κακῶς, κατά τήν ἄποψί μας ἀποδί-

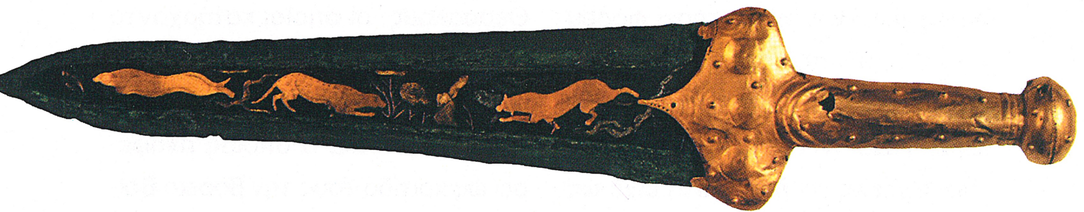
Ἡ κα Β. Ἀρδύμη-Σισμάνη τοποθετεῖ τήν ἀρχαία Ἰωλκό, τήν πατρίδα τοῦ Ἰάσονος, στό Διμήνι, ἐκεῖ πού κάποτε ὠρθωνόταν καί ἡ νεολιθική ἀκρόπολις τῶν προγόνων του (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

δεται στούς Μινύες αἰγυπτιακή καταγωγή. Δέν ἦσαν οἱ Μινύες Αἰγύπτιοι ἄποικοι στήν Ἑλλάδα. Ἦσαν οἱ ἱδρυτές τοῦ αἰγυπτιακοῦ βασιλείου Ἕλληνες! Κατά μία ἄποψι δέ οἱ Μινύες σχετίζονται καί μέ τούς Μινωΐτες τῆς Κρήτης. Ἀπό πολύ νωρίς δέ τό κηδεστικό διάγραμμα τῶν Μινυῶν συνεδέθη μέ αὐτό τῶν Θεσσαλῶν, ἀπό τήν γενεά τοῦ Πηνειοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Μινύας, ὁ ἐπώνυμος ἥρως τοῦ λαοῦ τῶν Μινυῶν, ἦτο ἐγγονός τοῦ Ποσειδῶνος. Οἱ δέ κόρες τοῦ Μινύος, Περικλυμένη, Ἀλκιμίδη καί Φυγομάχη πανδρεύτηκαν τούς Θεσσαλούς ἥρωες Φέρη, Αἴσονα καί Πελία καί ἐβασίλευσαν μαζί τους στίς πόλεις Φερές, Αἰσονιάδα καί Ἰωλκό, ἀντιστοίχως. Ἔχουμε λοιπόν πλήρη ταύτισι τῶν μυθολογικῶν καί τῶν φιλολογικῶν πηγῶν οἱ ὁποῖες ἐπαληθεύονται ἀπό τά ἀρχαιολογικά εὑρήματα, μέσῳ τῶν ὁποίων τεκμηριώνεται ἡ σύνδεσις Μινυῶν καί Θεσσαλῶν. Καί ὄχι μόνο. Εὑρήματα τῆς λεγομένης Μινυακῆς κεραμικῆς εὑρέθησαν στήν βόρεια Ἑλλάδα, ἀλλά καί στήν μικρασιατική Ἑλλάδα καί κυρίως στήν περιοχή γύρω ἀπό τήν Τροία. Ἔχοντας ὡς δεδομένο ἀπό τούς ἀρχαίους συγγραφεῖς ὅτι ἡ Λῆμνος ἦτο ἐπίσης Μινυακή, δέν δυσκολευόμεθα νά ἀναγνωρίσουμε καί τήν ταυτότητα τῶν Ἑλλήνων Τρωαδιτῶν.

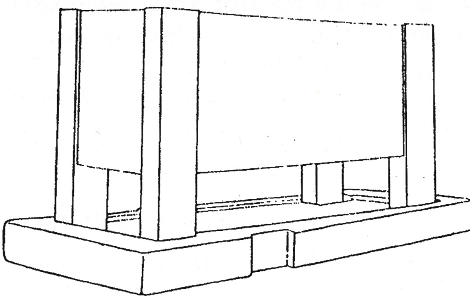
Μυκηναϊκά ὀρειχάλκινα ἐγχειρίδια.

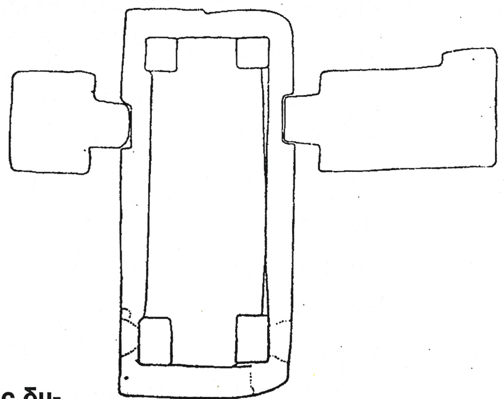
Γιά ἕνα μεγάλο χρονικό διάστημα ὁ Ὀρχομενός, ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους τῶν Μινυῶν, ἀλλά καί ἡ μεγάλη τους ἀποικία, ἡ Ἰωλκός, ἦσαν οἱ κυρίαρχες πόλεις τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Ἡ παρακμή ἦλθε σταδιακά ἐξ αἰτίας τῶν ἀδιακόπων πολέμων τῶν Μινυῶν κατὰ τῆς ἀνερχομένης δυνάμεως τοῦ βοιωτικοῦ πεδίου, τῶν Θηβῶν. Οἱ περί τοῦ Ἡρακλέους θρῦλοι εἶναι ἄκρως διαφωτιστικοί στό σημεῖο αὐτό, περί τῆς ἀκμῆς τῶν Μινυῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καταστήσει φόρου ὑποτελῆ τήν πόλι τῶν Θηβαίων καί περί τῆς ἐνάρξεως τῆς παρακμῆς τους, κατόπιν τῆς ἥττας τους ἀπό τόν Ἡρακλῆ. Ἡ ἥττα αὐτή εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἀνεξαρτητοποίησι τῶν Θηβῶν, οἱ ὁποῖες ἐξελίχθησαν σέ πρώτη δύναμι στήν Βοιωτία. Ἡ κατάστασις μετεβλήθη ὑπέρ τῶν Μινυῶν, μετά τήν ὑποταγή τῶν Θηβῶν στήν μυκηναϊκή στρατιά τῶν Ἐπιγόνων -μία γενεά πρίν ἀπό τά Τρωϊκά. Γιά τόν λόγον αὐτόν ὁ Ὀρχομενός ἐμφανίζεται στήν Ἰλιάδα νά συμμετέχη στήν πανελλήνια ἐκστρατεία μέ 30 πλοῖα, ἔχοντας ὑπό τήν ἐξουσία του καί τήν γειτονική πόλι Ἀσπληδῶνα. Σέ καμμία περίπτωσι ὅμως ὁ Ὀρχομενός καί οἱ Μινύες δέν ἀνέκτησαν τήν παλαιά αἴγλη. Μετά δέ τά Τρωϊκά, ὅταν ἡ μυκηναϊκή ἰσχύς εὑρίσκετο ὑπό κατάρρευσι, αἱ Θῆβαι ἀνεστήθησαν καί ὁ Ὀρχομενός περιέπεσε ὁριστικῶς στήν ἀφάνεια, στήν σκιά τῆς μεγάλης ἀντιπάλου πόλεως.

Ὅπως εἴδαμε οἱ Μινύες ἦσαν φῦλο Αἰολικό. Σύμφωνα μέ τήν «καθιερωμένη» ἄποψι οἱ Μινύες κατοικοῦσαν στήν Θεσσαλία, ἀπό τήν ὁποία ἀναγκάσθηκαν νά ἀποχωρήσουν, πιεζόμενοι ἀπό τούς Θεσσαλούς, οἱ ὁποῖοι κατήρχοντο ἀπό τόν Βορρᾶ. Ἡ ἄποψις ὅμως αὐτή δέν συνάδει μέ τήν μαρτυρία τοῦ Στράβωνος, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὡς κοιτίδα τους τήν βόρειο Βοιωτία, ἀπό τήν ὁποία οἱ Μινύες ἐκινήθησαν καί ἀπῴκησαν τήν θεσσαλική Μαγνησία. Ὅλοι δέ οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς θεωροῦν ὡς Μινύες τούς κατοικοῦντες στόν Παγασητικό, διαχωρίζοντάς τους ἀπό τούς λοιπούς Θεσσαλούς. Ἡ χρονολόγησις βεβαίως ὅλων αὐτῶν τῶν γεγονότων δέν θά μποροῦσε, ἐκ τῶν πραγμάτων, νά γίνη μέ ἀσφάλεια. Μόνον ἐμμέσως, βάσει πάντα τῶν ἀρχαίων πηγῶν, ἀλλά καί τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων, μποροῦμε, παρακινδυνευμένα πάντα, νά ὑποθέσουμε ὅτι ὁ Μινυακός λα-

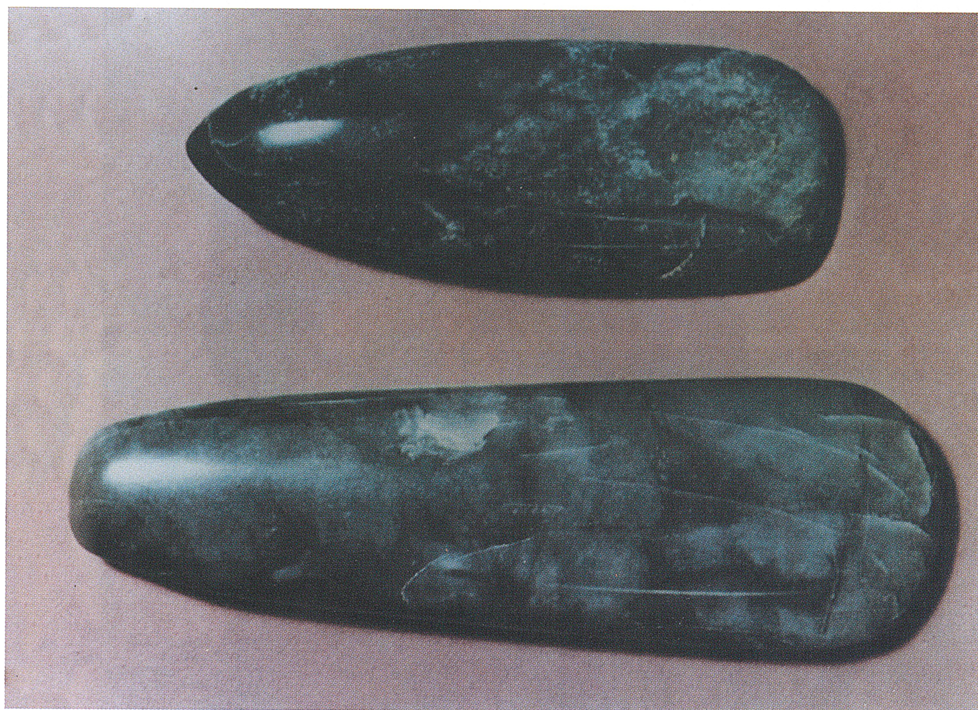

Ἡ ξύλινη σαρκοφάγος τῆς Α΄ Αἰγυπτιακῆς δυναστείας τοῦ Μίν, πού ἦλθε προσφάτως στό φῶς, καί τά λείψανα τῆς ξύλινης σαρκοφάγου τῶν Δενδρῶν ὑποδεικνύουν ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι τῆς συγκεκριμένης δυναστείας, ὅπως καί οἱ Μυκηναῖοι, εἶχαν τά ἴδια ταφικά ἔθιμα (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

Πελέκεις τῶν Ὀλμέκων ἀπό τήν Βέρα Κρούζ στό Μεξικό (1500 π.Χ., Ἐθνική Πινακοθήκη Οὐάσιγκτων). Ἀπό τήν 2η χιλιετία π.Χ. μέχρι καί τόν 16ο αἰ. μ.Χ. δέν παρατηρεῖται ἐξέλιξις στήν τεχνογνωσία τους. Ὡρισμένοι σύγχρονοι ἐρευνητές ὑποστηρίζουν, ὄχι ἐντελῶς ἀστήρικτα, ὅτι οἱ προϊστορικοί Ἕλληνες ἀφίχθησαν πρῶτοι στήν Ἀμερικανική ἤπειρο καί μετέδωσαν τόν πολιτισμό τους στούς ἐντοπίους. Οἱ τελευταῖοι δέ παρέμειναν στό αὐτό πολιτιστικό ἐπίπεδο ἕως τήν ἐκ νέου «ἀνακάλυψί» τους ἀπό τούς Ἱσπανούς ἀποικιοκράτες (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.ΜΠΟΥΡΔΑΚΟΥ).

ός ἄρχισε νά ἀναπτύσση πολιτισμό ἀπό τά μέσα περίπου τῆς 5ης χιλιετίας. Ἡ περιοχή τοῦ Ὀρχομενοῦ καθίστατο εὔφορη, ἀρδευομένη ἀπό τά ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Κηφισοῦ (Μέλας στούς κλασσικούς χρόνους, σήμερα Μαυρονέρι), ἀλλά καί ἀπό τήν λίμνη Κωπαΐδα. Στήν βορειοανατολική ὄχθη τῆς λίμνης οἱ Μινύες ἵδρυσαν -στό ὕψος τῆς σημερινῆς Λάρυμνας- τήν πόλι Κῶπαι, ἀπό τήν ὁποία ἔλαβε καί ἡ λίμνη τό ὄνομά της -προηγουμένως ὠνομάζετο Κηφισίς. Ἡ πόλις Κῶπαι εἶχε διπλό λιμένα, ἕναν λιμναῖο καί ἕναν θαλάσσιο. Ἀπό τό

γεγονός αὐτό συμπεραίνεται ὅτι οἱ Μινύες ἦσαν ναυτικός λαός. Δέν εἶναι τυχαῖο ἄλλωστε ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Μινύας ἐθεωρεῖτο ἀπόγονος τοῦ Ποσειδῶνος. Ὁ Στράβων ἐπίσης ἀναφέρει ὅτι ὁ Ὀρχομενός ἦτο μέλος τῆς ἀρχαιοτέρας ναυτικῆς ἀμφικτυονίας, στήν ὁποία συμμετεῖχαν ἐπίσης αἱ Ἀθῆναι, αἱ Πρασιαί, ἡ Αἴγινα, ἡ Ἐπίδαυρος καί ἡ Ἑρμιόνη (Στράβων, VIII 6,11). Στήν δέ περίοδο τῆς ἀκμῆς του τό κράτος τῶν Μινυῶν ἐξετείνετο σέ ὅλην τήν βόρειο Βοιωτία, τήν σημερινή Φθιώτιδα καί τήν σημερινή Μαγνησία. Αἱ πόλεις Κορώνεια, Χαιρώνεια, Ἁλίαρτος, Λεβάδεια, Λάρυμνα, Ἀνθηδών, Κῶπες, Ἀσπληδών, Ἰωλκός, Φερραίς καί Αἰσονιάς εὑρίσκοντο ὅλες ὑπό τό σκῆπτρο τοῦ ἄνακτος τοῦ Ὀρχομενοῦ. Ὡστόσο ἡ ἐνδυνάμωσις καί ἡ ἀνάπτυξις τοῦ βασιλείου δέν ἔγινε ἀπό τήν μία στιγμή στήν ἄλλη. Εἴμεθα σέ θέσι νά ἀναγνωρίσωμε δύο σημεῖα-σταθμούς, ὅσον ἀφορᾶ στήν ἀνάπτυξι τοῦ μινυακοῦ βασιλείου. Τό πρῶτο εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ ἵδρυσις τῆς ἀποικίας, τῆς Ἰωλκοῦ, ἡ ὁποία συνδέεται ἄμεσα καί μέ τήν Ἀργοναυτική Ἐκστρατεία. Τό δεύτερο ὅμως ἀφορᾶ στήν ἀποξήρανσι τῆς λίμνης Κωπαΐδος καί τήν γεωργική ἐκμετάλλευσι τῶν νέων ἐκτάσεων γῆς. Μέχρι πρό τινος οἱ μελετητές ἔκαναν λόγο γιά μία μόνο ἐπιχείρησι ἀποξηράνσεως τῆς λίμνης, κατά τούς πρωΐμους μυκηναϊκούς χρόνους - περί τά μέσα τῆς 2ας χιλιετίας π.Χ. Βάσει νέων ἐρευνῶν ὅμως ὁ καθηγητής Θ. Σπυρόπουλος κατέληξε στό συμπέρασμα ὅτι ἡ λίμνη εἶχε γιά πρώτη φορά ἀποξηρανθῆ στά τέλη τῆς 4ης ἤ στίς ἀρχές 3ης χιλιετίας, περί τό 3100-2800 π.Χ.. Τό καταπληκτικό αὐτό ἔργο τῆς ἀποξηράνσεως τῆς λίμνης σέ τόσο πρωΐμους χρόνους τό ἐξετέλεσαν οἱ Μινύες μέ ἐξαιρετική τεχνική. Ἀπομεινάρια του δέ μπορεῖ ἀκόμα καί σήμερα νά διακρίνη ὁ ἐπισκέπτης στήν μεγάλη καταβόθρα τῆς Κωπαΐδος, μεταξύ Λάρυμνας καί Γλᾶ. Οἱ Μινύες θεωροῦνται ὅμως πρωτοπόροι στήν κατασκευή τεχνικῶν ἔργων, ὄχι μόνο στίς ὑπ' αὐτούς χῶρες, ἀλλά καί στήν Πελοπόννησο. Μοιραῖα λοιπόν οἱ Μινύες καί τά τεχνικά τους ἐπιτεύγματα συνεδέθησαν καί μέ τόν Ἡρακλῆ, ἕναν ἀπό τούς Ἰδαίους Δακτύλους, κατά τόν Παυσανία (Βοιωτικά, 27). Ἕνα ἀπό τά ἔργα τους στήν περιοχή τῆς Ἀργολίδος φαίνεται νά εἶναι καί ἡ περίφημος πυ-

ραμίς τοῦ Ἑλληνικοῦ. Φυσικά, κατά τήν καθιερωμένη ἄποψι, ἡ πυραμίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ θεωρεῖται φρυκτωρία τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Βάσει τῶν ἀρχαιομετρικῶν ὅμως ἐρευνῶν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καί πανεπιστημιακοῦ καθηγητοῦ Ἰ. Λυριντζῆ, ἡ πυραμίς τοῦ Ἑλληνικοῦ τοποθετεῖται χρονολογικῶς στίς ἀρχές τῆς 3ης χιλιετίας π.Χ. καί εἶναι ἀρχαιοτέρα τῶν αἰγυπτιακῶν πυραμίδων. Ὁ καθηγητής Ἰ. Λυριντζῆς, χρησιμοποιῶντας τήν μέθοδο τῆς θερμοφωταυγίας, ἔχει ἀναχρονολογήσει καί τά κυκλώπεια τείχη τῶν Μυκηνῶν τοποθετῶντας τα χρονολογικῶς ἐπίσης στίς ἀρχές τῆς 3ης χιλιετίας π.Χ. Στό σημεῖο αὐτό ὅμως θά ἦτο σκόπιμο νά ἐπιχειρήσουμε μία σύντομο νοητή περιήγησι στόν χῶρο τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, ἐκεῖ γύρω στά μέσα τῆς 4ης χιλιετίας, τήν περίοδο κατά τήν ὁποία ἡ Ἑλλάς εἰσέρχεται στήν ἐποχή τοῦ χαλκοῦ. Τήν ἴδια περίοδο ἡ Αἴγυπτος διανύει τήν προδυναστική της φάσι καί ὁ μέγας Κυκλαδικός καί Μινωϊκός πολιτισμός δέν ἔχει ἀκόμα φθάσει στό ἀπόγειο τῆς λάμψεώς του. Στό βόρειο Αἰγαῖο ὅμως, ὅπως καί στήν Θεσσαλία, ἔχουν ἤδη ἱδρυθῆ πόλεις, ἡ δέ Πολιόχνη τῆς Λήμνου ἔχει καταστῆ, ἀναγνωρισμένα βάσει τῶν ἐρευνῶν τῆς Ἰταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, μεταλλουργικό κέντρο τῆς περιοχῆς. Εἶναι δέ τόση ἡ ἀκμή της, ὥστε ἄποικοι ἀπό αὐτήν θά ἱδρύσουν, περί τό 3200-3000, τήν Τροία. Στήν νῆσον τοῦ Ἡφαίστου - δέν ἀπεδόθη τυχαῖα στόν θεό τῶν μετάλλων- πραγματοποιεῖται ἡ κατεργασία τῶν μετάλλων, πού φθάνουν ἀπό τόν Εὔξεινο Πόντο, μέσῳ τῶν ἐμπορικῶν ὁδῶν πού οἱ Μινύες Ἀργοναῦτες εἶχαν ἀνοίξει. Ἐάν ὅμως ἤδη ἀπό τίς ἀρχές τῆς 3ης χιλιετίας ἡ Λῆμνος, γιά τήν ὁποία ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀναφέρουν ὅτι ἀπῳκίσθη ἀπό Μινύες κατά τήν διάρκεια τῆς Ἀργοναυτικῆς Ἐκστρατείας, εἶχε καταστῆ μεταλλουργικό κέντρο, πότε ἆρά γε νά ἐπραγματοποιήθη ἡ συγκεκριμένη ἐκστρατεία; Καί τί ἀλήθεια ἐκφράζει ὁ μῦθος τοῦ Φρίξου, τῆς Ἕλλης καί τοῦ Χρυσομάλλου Δέρατος; Μήπως τήν πρώτη ἀπόπειρα τῶν Ἑλλήνων Μινυῶν νά ἐξερευνήσουν ἀνεπιτυχῶς τίς ἄγνωστες θάλασσες τοῦ Πόντου καί τῆς Βαλτικῆς; Ἐπίσης θά πρέπει νά προβληματισθοῦμε σχετικῶς μέ τήν συγκρότησι τοῦ Αἰγυπτιακοῦ βασιλείου, ἱδρυτής καί

Οἱ ἀνασκαφές στό Μάρι καί στήν ἀρχαία Οὔρ τῆς Μεσοποταμίας (πολιτισμός Τίγρητος-Εὐφράτου) ἔφεραν στό φῶς εὑρήματα, πού ὁμοιάζουν, ὅπως καί αὐτά τοῦ Ἀφγανιστάν, μέ αὐτά τοῦ κοινοῦ ἑλληνικοῦ (Μινυακοῦ-Μινωϊκοῦ-Μυκηναϊκοῦ) πολιτισμοῦ (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.ΜΠΟΥΡΔΑΚΟΥ).

πρῶτος βασιλεύς τοῦ ὁποίου ἦτο κάποιος Μίν (ἤ Μήν, Μένες ἤ Μῆνες στά αἰγυπτιακά = Μηνᾶς - Μήνας), καί ἡ ἡμερομηνία ἱδρύσεως τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται στήν κρίσιμη ἀκριβῶς περίοδο τοῦ τέ-

Ἡ αἴθουσα τοῦ θρόνου στό ἀνάκτορο τῆς Κνωσοῦ. Ὁ Μινωϊκός πολιτισμός ἀπετέλεσε εἴτε τήν ἐξέλιξι τοῦ μινυακοῦ εἴτε τήν γενεσιουργό αἰτία του. Ἡ ταύτισις Μινωϊτῶν καί Μινυῶν στηρίζεται στά ἀρχαιολογικά εὑρήματα καί σέ καμμία περίπτωσι δέν εἶναι αὐθαίρετη. Κατά τήν γνώμην τοῦ γράφοντος ὁ μινυακός πολιτισμός ἦτο αὐτός πού ἔδωσε τά φῶτα του στόν μινωϊκό, ὁ ὁποῖος μέ τήν σειρά του τόν μεταλαμπάδευσε στήν Αἴγυπτο καί τήν Μεσοποταμία.

λους τῆς 4ης χιλιετίας π.Χ. Τήν ἴδια ἀκριβῶς περίοδο, τυχαῖα (;), γεννᾶται καί ὁ λαμπρός σουμεριακός πολιτισμός στίς ἐκβολές τοῦ Τίγρητος καί τοῦ Εὐφράτου.

Εἶναι γενικῶς παραδεκτό ὅτι οἱ Μινύες ὑπῆρξαν, ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ναυτικοί ἄριστοι. Πέραν τῶν φιλολογικῶν πηγῶν τό ἀνωτέρω συμπέρασμα ἔρχεται νά ἐπιβεβαιώση καί ἡ ἀρχαιολογική σκαπάνη, ἀφοῦ ἔχουν ἀνακαλυφθῆ πήλινα ὁμοιώματα πλοίων, ἀκόμα καί στήν δυτική Θεσσαλία, τήν τόσο ἀπομεμακρυσμένη ἀπό τήν θάλασσα, τῆς 5ης χιλιετίας π.Χ. Καί ἄν ὁ ὀψιδιανός ἀπό τήν Μῆλο, πού εὑρέθη στό σπήλαιο Φράγχθι, ἀποτελεῖ, σύμφωνα μέ ὡρισμένους, ἁπλῶς ἀμφίβολο ἔνδειξι, τότε οἱ

παραστάσεις τριαντακοντόρων στά τηγανόσχημα σκεύη ἀπό τίς Κυκλάδες -3η χιλιετία- οἱ βραχογραφίες νηοπομπῆς ἀπό τόν Στρόφιλα τῆς Ἄνδρου -4η χιλιετία π.Χ.- καί οἱ βραχογραφίες τοῦ Παγγαίου μέ παράστασι κωπηλάτου, ἱστιοφόρου πλοίου -5η χιλιετία π.Χ.- τί ἆρά γε ἀποτελοῦν; Τό ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἀναπτύξει ἀπό νωρίς τήν ναυτική τέχνη, κατασκευάζοντας πραγματικά πλοῖα καί ὄχι παπυρένιες σχεδίες, τεκμηριώνεται λοιπόν ἀπό τά εὑρήματα τῆς ἑλληνικῆς γῆς, παρά τίς ἀντιδράσεις ὡρισμένων κακοπίστων, Ἑλλήνων δυστυχῶς. Φυσικά πρωτοπόροι στήν ἀνάπτυξι τῆς ναυτικῆς τεχνογνωσίας, σέ κάθε ἐπίπεδο, πρέπει νά ἦσαν οἱ παράκτιοι καί οἱ νησιωτικοί πληθυσμοί. Στήν περίοδο μεταξύ 4000-3500 π.Χ. ὅμως δέν ἔχουμε ἀποδείξεις ὑπάρξεως κρατικῶν μορφωμάτων στήν νησιωτική χώρα, ἀντίθετα μέ τήν ἠπειρωτική, ὅπου μεσουρανοῦσε τό κράτος τῶν Μινυῶν. Ἔχουμε δεῖ (βλ. Ἑλλήνων Ἱστορία τ.6, «Ἰνδοευρωπαῖοι: Ἡ ἀόρατος φυλή») ὅτι ἤδη ἀπό τήν 6η χιλιετία π.Χ. εἶχε ἀναπτυχθῆ στήν Θεσσαλία ἕνας μεγάλος πολιτισμός, δημιούργημα τοῦ ὁποίου ἦτο καί ἡ ἵδρυσις τῆς πρώτης πόλεως τῆς Εὐρώπης, τοῦ Σέσκλου. Ὁ πολιτισμός αὐτός ἐξελίχθη καί προϊόν του, σύμφωνα μέ τόν Στράβωνα, ἦτο τό Διμήνι, τό ὁποῖο ταυτίζεται σήμερα μέ τήν μινυακή Ἰωλκό. Μποροῦμε λοιπόν μέ ἀσφάλεια νά ὁμιλοῦμε περί συγκροτήσεως ἑνός εἴδους ἔστω κρατικοῦ μορφώματος, κάτω ἀπό ἕνα συγκροτημένο πλαίσιο κοινωνικῶν σχέσεων, μέ συγκεκριμένη πολιτική-θρησκευτική ἐξουσία καί ἕνα συγκεκριμένο δίκτυο ὑπηρεσιῶν. Εἶναι λογικό ἕνα συγκροτημένο κράτος-βασίλειο νά ἔχῃ μεγαλύτερες δυνατότητες ἀναπτύξεως ἀπό μία μεμονωμένη πόλι ἤ μία φυλή. Ἕνα βασίλειο ἔχει ἐπίσης καί διαφορετικές ἀνάγκες καί ὑποχρεοῦται ἐκ τῶν πραγμάτων νά ἐπενδύῃ στόν τομέα τῆς ἀμύνης ἀλλά καί τοῦ ἐμπορίου. Τό ἤδη συγκροτημένο βασίλειο τοῦ Μινυακοῦ Ὀρχομενοῦ ἐπεχείρησε τήν πρώτη, ἀποτυχημένη κατά τά φαινόμενα, ἐπιχείρησι διανοίξεως τῶν ἐμπορικῶν δρόμων μέσῳ τοῦ βορείου Αἰγαίου καί τοῦ Εὐξείνου Πόντου (ταξίδι Φρίξου καί Ἕλλης). Οἱ Μινύες δέν φαίνεται ὅτι ἐπεχείρησαν, ἄμεσα τοὐλάχιστον, νά διεισδύσουν στό νότιο Αἰγαῖο, ἴσως διότι ἐκεῖ

ὑπῆρχε τό ἀντίπαλο δέος τῶν Κυκλαδιτῶν καί τῶν Κρητῶν. Περί τό ἔτος 3200 π.Χ. ὅμως ἔχουν ἤδη ἀποικήσει τήν Λῆμνο -Πολιόχνη- καί τήν βορειοδυτική Μικρασιατική ἀκτή -Τρωάδα. Ἄρα τότε περίπου πρέπει νά ἐπραγματοποιήθη καί ἡ Ἀργοναυτική Ἐκστρατεία καί ὄχι στούς μυκηναϊκούς χρόνους, ὅπου πολλοί τήν τοποθετοῦν. Ἔχοντας ἐγκατασταθῆ σταθερά στά στενά τοῦ Ἑλλησπόντου καί ἐλέγχοντας πλήρως τίς ἐμπορικές ὁδούς, διά ξηρᾶς καί θαλάσσης (ὅπως μαρτυρεῖ ἡ συμμετοχή ὀνομαστῶν Θρακῶν ἡρώων στήν Ἀργοναυτική Ἐκστρατεία), οἱ Μινύες ἵδρυσαν μία ἑλληνική ἐμπορική αὐτοκρατορία, ἡ ζώνη ἐπιρροῆς τῆς ὁποίας ἐξετείνετο ἀπό τήν βόρειο Βοιωτία ἕως καί τήν βορειοδυτική Μικρά Ἀσία. Ἔτσι ἐτέθη καί τό πλαίσιο γιά τήν ἔκρηξι τοῦ Τρωϊκοῦ Πολέμου ἀργότερα, ὅταν ἡ ἀποικία Τροία, εἶχε ἀναλάβει τά ἡνία τῆς αὐτοκρατορίας, ὑποσκελίζοντας τίς μητροπόλεις Ὀρχομενό καί Ἰωλκό. Ὑπάρχουν σαφεῖς ἐνδείξεις ὅτι οἱ Μινύες ἔφθασαν καί ὥς τήν Αἴγυπτο συντελῶντας στήν ἵδρυσι τοῦ αἰγυπτιακοῦ κράτους καί μεταφέροντας στούς Αἰγυπτίους τό σεληνιακό ἡμερολόγιο, τό ὁποῖο αὐτοί ὡς ναυτικοί εἶχαν ἐπινοήσει. Γιά τόν λόγο αὐτό καί ὁ πρῶτος Αἰγύπτιος Φαραώ ὠνομάζετο Μήν (μήνας = χρονικό διάστημα ἀπό μία νέα σελήνη στήν ἑπομένη), ὄνομα πού παρέμεινε ἱερό στούς Αἰγυπτίους ἕως καί τούς ρωμαϊκούς χρόνους (ἐξ οὗ καί ὁ Ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας Μηνᾶς ὁ Αἰγύπτιος). Ὁ συγκεκριμένος μάλιστα Φαραώ ἐδίδαξε στούς Αἰγυπτίους τήν τεχνική κατασκευῆς ἀρδευτικῶν ἔργων, μέ τά ὁποῖα ἤλεγξαν τίς πλημμύρες τοῦ Νείλου καί κατώρθωσαν νά ἀναπτύξουν τήν γεωργία. Ἔχοντας ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ Μινύες ἦσαν οἱ πρῶτοι οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν νά τιθασεύσουν τήν φύσι, ἀποξηραίνοντας τήν λίμνη Κωπαΐδα, μποροῦμε νά ὑποθέσουμε ποιοί ἦσαν καί αὐτοί οἱ ὁποῖοι ἐδίδαξαν τούς Αἰγυπτίους καί ἐνδεχομένως καί τούς Σουμερίους. Σύμφωνα πάντως μέ ἄλλη ἄποψι ὁ ἱδρυτής τοῦ αἰγυπτιακοῦ βασιλείου ἦτο Μινωΐτης. Οἱ Μινύες φαίνεται ὅτι κάποια στιγμή σχετίσθηκαν καί μέ τούς Μινωΐτες -ἐνδεχομένως νά συνέβη καί τό ἀντίθετο, ἄν καί τά εὑρήματα συνηγοροῦν ὑπέρ τῆς πρώτης ἀπόψεως. Ὡστόσο ὑπάρχουν καί ἐρευνητές, ὅπως ὁ Βρε-

ταννός ἀρχαιολόγος Πάρσον, οἱ ὁποῖοι ταυτίζουν Μινύες καί Μινωΐτες, θεωρῶντας ὅτι ἐπρόκειτο περί τοῦ ἰδίου λαοῦ, ὁ ὁποῖος σταδιακά ἐξαπλώθηκε ἀπό τήν ἠπειρωτική Ἑλλάδα, στήν Κρήτη, τήν Αἴγυπτο καί τήν Μεσοποταμία -τήν χώρα τῶν Σουμερίων. Ἡ ἄποψις αὐτή συνάδει μέ τήν θεώρησι τοῦ Ἔβανς, ὁ ὁποῖος τοποθετοῦσε τήν προανακτορική φάσι τοῦ Μινωϊκοῦ Πολιτισμοῦ πρίν ἀπό τό 3200 π.Χ., δηλαδή στήν κρίσιμη ἀκριβῶς ὑπό ἐξέτασιν περίοδο. Καί πράγματι εἶναι ἐκπληκτικό τό ὅτι περί τά τέλη τῆς 4ης χιλιετίας παρατηρεῖται μία πολιτισμική ἔκρηξις σέ ὁλόκληρη τήν Ἀνατολή, τῆς ὁποίας ὅμως κανείς δέν μπορεῖ νά ἐξηγήση τίς αἰτίες γενέσεως, οἱ ὁποῖες φυσικά δέν συνδέονται μέ τήν λεγομένη ἔλευσι τῶν Ἰνδοευρωπαίων, πού ἄλλωστε, ἀκόμα καί ἄν γιά τήν οἰκονομία τοῦ λόγου δεχθοῦμε τήν ὕπαρξί τους οὔτε στήν Αἴγυπτο ἔφθασαν οὔτε στήν νότιο Μεσοποταμία. Στίς χῶρες αὐτές θά μποροῦσε νά φθάση μόνο ἕνας λαός, ὁ ὁποῖος μποροῦσε νά ἐκμεταλλευθῆ τόν μεγαλύτερο ἐμπορικό δρόμο τῆς ἐποχῆς, τήν θάλασσα. Μή περιοριζόμενοι ὅμως στίς θαλάσσιες ἐμπορικές ὁδούς, θά μποροῦσαν κάλλιστα νά ἐκμεταλ-

Παράστασις φτερωτῶν θεῶν γύρω ἀπό τό ἱερό δένδρο τῆς ζωῆς. Λεπτομέρεια ἀπό χρυσῆ θήκη ἐγχειριδίου πού εὑρέθη στήν χώρα τῶν Σκυθῶν, τήν ἀρχαία πολύχρυσο Κολχίδα. 7ος/ 6ος αἰών π.Χ. Μουσεῖο Ἐρμιτάζ (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου)

Χρυσό εἰδώλιο πάνθηρα ἀπό τήν γῆ τῶν Ἀριμασπῶν καί τῶν Ὑπερβορείων. Εὑρέθη σέ νεκρόπολι τοῦ ἀρχαίου ποταμοῦ Ὑπάνιδος (σημερινός Κουμπάν). Μουσεῖο Ἑρμιτάζ. Τέλη 7ου/ ἀρχές 6ου αἰ. π.Χ. (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

λευθοῦν καί τίς ἀντίστοιχες χερσαῖες, πού οἱ ἴδιοι εἶχαν ἄλλωστε ἀνακαλύψει. Ἡ μία ξεκινοῦσε ἀπό τήν Τροία καί εἴτε διασχίζοντας τό ὑψίπεδο τῆς Μ. Ἀσίας, εἴτε ἀκολουθῶντας τήν ἀκτογραμμή, κατέληγε στήν Συρία, στήν Αἴγυπτο καί στήν Μεσοποταμία. Ἡ ἄλλη ξεκινοῦσε ἀπό τήν Μίλητο (ἕνας ἀπό τούς Ἀργοναῦτες, ὁ Ἐργῖνος, ἦλθε ἀπό τήν Μίλητο, σύμφωνα μέ τά Ὀρφικά καί τόν Ἀπολλώνιο τόν Ρόδιο, γεγονός πού σημαίνει ὅτι ἡ Μίλητος εἶχε ἱδρυθῆ πολύ παλαιά) καί ὡδηγοῦσε στήν Αἴγυπτο καί στήν Μεσοποταμία. Ἀπό αὐτές τίς ὁδούς ἐκινήθη, βάσει τοῦ μύθου, ὁ Διόνυσος καί οἱ ἀκόλουθοί του καί ἔφθασαν ἕως τήν μακρινή Ἰνδία. Τίς ἴδιες ὁδούς ἀκολούθησε ἀργότερα καί ὁ Ἡρακλῆς, σταθμεύοντας μόνον ἐνώπιον τοῦ ἀπορθήτου ὀχυροῦ τῆς Ἀόρνου Πέτρας. Ἀπό τήν αὐτήν ὁδό ἐκινήθη καί ὁ

Ἡρακλείδης Ἀλέξανδρος, γιά νά φθάση καί αὐτός στήν Ἰνδία, καταλαμβάνοντας ὅμως τήν Ἄορνο Πέτρα.

Τά τεχνικά ἔργα τῶν Μινυῶν

Ἡ ἀρχαιολογική ἔρευνα ἔχει ἀποδώσει στούς Μινύες ἕνα πλῆθος τεχνικῶν ἔργων (ὑδραυλικά ἔργα, κυκλώπεια τείχη), πού προκαλοῦν μέχρι σήμερα τόν θαυμασμό μας. Τό ὑψηλότατο ἐπίπεδο τεχνογνωσίας δέ εἰς τό ὁποῖον εἶχαν φθάσει, ἐντυπωσιάζει καί τούς πλέον προοδευτικούς τεχνοκράτες. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἴσως γι' αὐτό νά εἶχαν ἀποδώσει στόν ἡμίθεο Ἡρακλῆ τά ἔργα αὐτά, καθώς καί ὅλες τίς φυσικές καταβόθρες, θεωρῶντας τις κι αὐτές ἔργα τοῦ ὑπερανθρώπου ἥρωος. Κατά τήν κρίσι τους μόνον ἕνας ἰσόθεος μποροῦσε νά κατασκευάση ἀνάλογα ἔργα. Τό 1944, ὁ Χρῆστος Θ. Πανάγος ὡμίλησε πρῶτος στήν διδακτορική του διατριβή γιά τά ὑδραυλικά ἔργα τῶν Μινυῶν στόν ἀρχαῖο Πειραιᾶ. Ὁ ἴδιος μάλιστα ἀνεγνώριζε ὡς πρῶτο σημεῖο σημεῖο ἀφίξεως τῶν Μινυῶν στήν Ἀττική τόν Πειραιᾶ. Κατά τόν Χ. Θ. Πανάγο, ὁ τότε βασιλεύς τῶν Ἀθηνῶν Μούνιχος τούς παρεχώρησε ὡς κατοικία μία περιοχή τοῦ Πειραιῶς, τήν ὁποία ὠνόμασαν πρός τιμήν του Μουνιχίαν ἤ Μουνίχιον. Κατά τήν διάρκεια τῆς ἐκεῖ παραμονῆς τους λοιπόν οἱ Μινύες κατεσκεύασαν ἕνα ἐκπληκτικό δίκτυο ὑδραυλικῶν ἔργων. Σέ αὐτούς ἀπέδωσε ὁ συγγραφεύς τήν «Σπηλιά τῆς Ἀρετούσας», διάφορους ὑπογείους οἰκήσεις σέ βράχους καί τό σπουδαιότερο ἐξ ὅλων τῶν μνημείων, τό «Σηράγγιον» ἤ τήν «Σπηλιά τοῦ Παρασκευᾶ», ὅπως ἦταν κάποτε γνωστή, στήν ἀπότομη βραχώδη πλευρά τῆς Καστέλλας. Ἡ ἔρευνα ἀπέδειξε ὅτι ἡ ὑπόγειος στοά τοῦ Σηραγγίου εἰσχωρεῖ σέ βάθος 12 μέτρων ἐντός τοῦ βράχου τῆς περιοχῆς καί διέρχεται κάτω ἀπό τήν Λεωφόρο Φαλήρου. Στό βάθος δέ τῆς σπηλαιώδους αὐτῆς στοᾶς εἶχαν ἀνακαλυφθῆ τότε πανάρχαιοι τάφοι μέ ἕνα φρέαρ (πηγάδι) στό πρόσθιο μέρος. Γράφει χαρακτηριστικά ὁ Πανάγος: *«πλησίον τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τῆς Μουνιχίας καί πρός τήν Δυτική πλευρά ὑπάρχει εὐρύχωρο ὄρυγμα μέ κατεύθυνσι ἀπό Νότο πρός Βορρᾶ.*

Στέλιος

Ἐπάνω στόν βράχο ὑπάρχουν 165 βαθμίδες, πού δημιουργοῦν κλίμακα. Κάτω ἀπό τήν κλίμακα καί σέ βάθος 65μ. ὑδραγωγοί σωλῆνες ὁριζοντίως, περιέργως ἐπικοινωνοῦντες διά ρωγμῶν πρός τά ἐπάνω τῆς ἀκροπόλεως εἶχαν σχετισθῆ ἀπό τόν ἀείμνηστο ἀρχαιολόγο Ραγκαβῆ Ι. μέ τά ἀρχαιότατα ἔργα τῶν ἐπί τῆς Μουνιχίας Μινυῶν. Ὁ δέ Ζαννέτος Γ. ἀναφέρει ὅτι ἡ ἐπί τῆς μεσημβρινοδυτικῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τῆς Μουνιχίας ἀνδρομήκης σῆραγξ... ἥτις ἦτο πανάρχαιος τάφος τῶν Μινυῶν, ὡς ἐν Ναυπλίᾳ κατά τήν βορειοανατολικήν κλιτύν τοῦ Παλαμηδίου (Στράβων, 11, 369), ἤ ὅπερ πιθανώτερον ἐχρησίμευε πρός συναγωγήν ὕδατος, ὡς καί αἱ ἄλλαι περί τήν Μουνιχίαν δεξαμεναί. Εἰς τοῦτο πείθει ἡμᾶς καί τό ἐπί τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου στόμιον τῆς σήραγγος, ὅπερ ἀσφαλῶς εἶναι κεκλεισμένον». Οἱ ἀρχαιολογικές ἔρευνες, πού ἔγιναν στήν περιοχή κατά τά ἔτη 1868-1869 καί 1897, ἀπέδειξαν πράγματι τήν ὕπαρξι ὑδραυλικῶν ἔργων μέ κατεύθυνσι πρός τούς παναρχαίους συνοικισμούς γύρω ἀπό τόν λιμένα Μουνιχία. Δυστυχῶς ἡ ἔρευνα δέν ὡδήγησε σέ σαφέστερα συμπεράσματα σχετικῶς μέ τό μέρος στό ὁποῖο ὡδηγοῦσε τό ὄρυγμα αὐτό. Ἡ λαϊκή παράδοσις ὅμως ἀναφέρει ὅτι τό σπήλαιο αὐτό ἦτο ἡ κατοικία μιᾶς πριγκηπίσσης, τῆς Ἀρετούσας, ἀπό τήν ὁποία ἔλαβε καί τό ὄνομά της ἡ σπηλιά. Ἡ πριγκήπισσα χρησιμοποιοῦσε τό ὄρυγμα γιά νά ἐπικοινωνῆ κρυφά μέ τόν ἀγαπημένο της, πού εὑρίσκετο στήν ἀκρόπολι τῆς Μουνιχίας. Ἀνάλογος παράδοσις σώζεται καί στήν Νάξο, αὐτήν τήν φορά γιά τήν ὕπαρξι μιᾶς μυστικῆς σήραγγας μέσῳ τῆς ὁποίας διέφευγε

Ἀναπαράστασις τοῦ «θησαυροῦ τοῦ Μινύου» λίγο μετά τό πέρας τῆς νεκρικῆς πομπῆς. Τά κτερίσματα εὑρίσκονται στήν θύρα τοῦ μνημείου, πρίν τοποθετηθοῦν στόν νεκρικό θάλαμο, τήν ὥρα πού οἱ συγγενεῖς θρηνοῦν τόν ἔνδοξο νεκρό. Τό ὑπέρθυρο τοῦ ταφικοῦ μνημείου εἶναι διακοσμημένο μέ μυκηναϊκῆς τεχνοτροπίας παραστάσεις καί σύμβολα, γεγονός πού ὑποδηλώνει τήν στενή σχέσι Μινυῶν καί Μυκηναίων. Ἄλλως τε ἡ συντριπτική πλειονότης τῶν Ἀργοναυτῶν, τούς ὁποίους τά Ὀρφικά κείμενα ἀναφέρουν ὡς Μινύες, εἶναι «Μυκηναῖοι», ὅπως γιά παράδειγμα οἱ Διόσκουροι (Πίναξ τοῦ Στ. Νιγδιόπουλου).

κρυφά ὁ βασιλεύς σέ περίπτωσι κινδύνου, ἤ ἄλλοτε ἡ Ἀριάδνη, ἡ πριγκήπισσα τῆς λαϊκῆς παραδόσεως τῶν ἐντοπίων. Πρίν ἀπό λίγα χρόνια ἡ ἀνακάλυψις ἑνός φρέατος στήν ρίζα τοῦ κάστρου τοῦ Σανούδου ἔκανε τήν λαϊκή φαντασία νά καλπάση. Ἦτο ὅμως ἕνα ἀπό τά πολλά φρέατα, τά ὁποῖα οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, οἱ Μινύες, κατασκεύασαν στά σημεῖα ἀπ' ὅπου διέβησαν. Ἀνάλογες παραδόσεις ἄλλωστε διασώζονται σέ πολλές περιοχές τῆς Ἑλλάδος. Τά σπηλαιώδη αὐτά ὀρύγματα εἶχαν ἀποδώσει οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπιστήμονες Lecke, Dodwell, Milchhöffer καί Hirschfeld, βάσει τῶν περιγραφῶν τοῦ Στράβωνος (IX, 395), στούς Μινύες, θεωρῶντας τα ἔργα ὑδρεύσεως τῆς προϊστορικῆς περιόδου τοῦ Πειραιῶς.

Ἄν καί τά μινυακά αὐτά ἔργα τοῦ Πειραιῶς δέν εἶναι τόσο γνωστά, ἡ παράδοσις ἀναγνωρίζει μέχρι σήμερα τό χέρι τῶν Μινυῶν καί τοῦ Ἡρακλέους στά ἀρδευτικά-ἀποστραγγιστικά ἔργα τῆς Κωπαΐδος. Οἱ Μυκηναῖοι, σύμφωνα μέ τήν κρατοῦσα ἄποψι, ἁπλῶς τούς ἀντέγραψαν στίς ὑδραυλικές μυστικές ἐγκαταστάσεις (σήραγγες) τῶν ἀνακτόρων τους. Μέσα στά πλαίσια λοιπόν τῆς ἐρεύνης μας γιά τήν συγγραφή τοῦ θέματος τοῦ παρόντος τεύχους -συνοδείᾳ τῆς ἀρχαιολόγου Ε.Λ.Μπουρδάκου- ἐπισκεφθήκαμε τήν περιοχή τοῦ «Ἑλληνικοῦ», ὅπου γίναμε μάρτυρες ἑνός ἀκόμη κολοσσιαίου μινυακοῦ ἔργου πού μοιάζει ν' ἀλλάζη ὄχι μόνον τήν καθιερωμένη χρονολογική διάταξι τῆς προϊστορίας, ἀλλά καί τήν ἴδια τήν χρονολόγησι τῆς «πυραμίδος τοῦ Ἑλληνικοῦ». Τύχη ἀγαθή πραγματικά ἐφύλαξε γιά μᾶς αὐτήν τήν ἀνακάλυψι καθώς πλῆθος ἐρευνητῶν καί ἐπισκεπτῶν φαίνεται ὅτι προσπέρασαν βιαστικά ἕνα ἐκ τῶν μεγίστων ἀρχαιολογικῶν μνημείων. Σέ μικρή σχετικά ἀπόστασι ἀπό τήν πυραμίδα εὑρίσκεται ἡ θαυματουργή ἐκκλησία τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Τό ἴδιο τό ὄνομα δέν ἐδόθη τυχαῖα στήν ἐκκλησία. Ἐπισκεπτόμενοι τό ἐσωτερικό τοῦ βράχου, ὅπου εὑρίσκεται καί ὁ ναός, διαπιστώσαμε ὅτι ἡ πραγματική αἰτία δημιουργίας τῆς σπηλιᾶς ἦταν τά θαυμαστά ἔργα, τά ὁποῖα ἡ παράδοσις ἀποδίδει στούς Μινύες. Σέ ἕναν δαιδαλῶδες σχηματισμό τοῦ βράχου συνυπάρχουν μιά δεύτερη «μεγάλη καταβόθρα», ἀντίστοιχη μ' αὐτήν τῆς Κωπαΐδος, καί μιά μυστι-

Χρυσό εἰδώλιο κερασφόρου ἐλάφου ἀπό τήν περιοχή τοῦ Καυκάσου (Μουσεῖο Ἑρμιτάζ). Ἡ συγκεκριμένη περιοχή ἦτο καί εἶναι πλούσια σέ μεταλλεύματα ἀλλά καί σέ πετρέλαιο. Αὐτός ἦτο καί ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο τήν ἐπεσκέφθησαν οἱ προϊστορικοί Ἕλληνες. Ἡ Ἑλλάς εἶχε εἰσέλθει στήν Ἐποχή τοῦ Χαλκοῦ ἤδη ἀπό τήν 4η χιλιετία π.Χ. καί κατά συνέπεια οἱ Ἕλληνες ἀναζητοῦσαν πηγές πρώτων ὑλῶν (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

κή σήραγγα, ἀντίστοιχη τῆς Τίρυνθος ἤ τῶν Μυκηνῶν. Ἡ ἁρμονική διάταξις καί ἐπικοινωνία τῶν μεγίστων αὐτῶν ὑδραυλικῶν ἔργων ὑποδεικνύει ὅτι τό μινυακό θαῦμα τῆς «μεγάλης καταβόθρας» εἶναι σύγχρονο μέ τήν «μυκηναϊκή σήραγγα». Τά δύο ἔργα ὑποδηλοῦν συνύπαρξι Μινυῶν /Μινωϊτῶν- Μυκηναίων, διαψεύδοντας ὅλους ἐκείνους πού διακρίνουν διαφορετικούς λαούς. Φαίνεται ἔτσι νά ἐπαληθεύεται ὁ Πάρσον, ὁ ὁποῖος ταυτίζει τούς Μινύες μέ τοὺς Μινωΐτες. Κι αὐτό διότι καί οἱ κάτοικοι τῆς Μινωϊκῆς Κρήτης ἔχουν νά παρουσιάσουν μιά σειρά ἐντυπωσιακῶν ὑδραυλικῶν κατασκευῶν,

Χρυσό μυκηναϊκό κύπελλο ἀπό τό Βαφειό τῆς Λακωνίας. Οἱ Ἕλληνες κατεσκεύαζαν ἐκπληκτικά ἔργα τέχνης μέ τόν χρυσό πού ἔφερναν ἀπό τά μακρινά τους ταξίδια. Στό συγκεκριμένο κύπελλο εἰκονίζεται ταυροκαθάπτης νά συλλαμβάνη ταῦρο. Γνωρίζουμε ὅτι τά Ταυροκαθάψια ἐτελοῦντο στήν Μινωϊκή Κρήτη. Τό συγκεκριμένο εὕρημα ὅμως ἀποδεικνύει τίς μινωϊκές ἐπιδράσεις στόν μυκηναϊκό πολιτισμό. Τό παράδοξο ὅμως εἶναι ὅτι καί ὁ Κόλχος βασιλεύς Αἰήτης διέταξε τόν Ἰάσονα νά δαμάση ταύρους. Ἐνδεχομένως ἡ συγκεκριμένη δοκιμασία νά εἶχε σχέσι ἤ νά ἦτο μία ἀπόδοσις τῶν ταυροκαθαψίων (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

πού παρουσιάζουν ἐκπληκτικές ὁμοιότητες μέ τά μινυακά (ἀρδευτικά συστήματα μέ δίκτυα ὑδαταγωγῶν, παγωμένες κρῆνες ἐν εἴδει «ψυγείου», κ.ἄ.). Τά ὑδραυλικά ἔργα τοῦ Ἑλληνικοῦ, μολονότι δέν περιγράφονται εὐκρινῶς, ὑπολανθάνουν στήν περιγραφή τοῦ Παυσανίου (ΙΙ, 24, 6) γιά τήν περιοχή: «κατεβαίνοντας κανείς ἀπό τό ὄρος πάλι (πρός τό μέρος τοῦ Ἄργους), ἔχει ἀριστερά τῆς λεωφόρου ἕναν ναό τῆς Ἀρτέμιδος. Λίγο πιό πέρα, δεξιά τοῦ δρόμου, ἔχει ἕνα βουνό ὀνομαζόμενο Χάον, στίς ὑπώρειες τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν δένδρα ἥμερα, καί βγαίνουν στήν ἐπιφάνεια σ' αὐτό τό μέ-

ρος τά νερά τοῦ Ἐρασινοῦ. Ὥς αὐτό τό μέρος ρέουν κάτω ἀπό τό ἔδαφος ξεκινῶντας ἀπό τήν Στύμφαλο τῆς Ἀρκαδίας, ὅπως ρέουν οἱ Ρειτοί ἀπό τόν Εὔριπο ὥς τήν Ἐλευσῖνα καί τήν ἐκεῖ θάλασσα. Στό μέρος τοῦ ὄρους, ὅπου ἐξέρχονται στήν ἐπιφάνεια τά νερά τοῦ Ἐρασινοῦ, θυσιάζουν γιά τόν Διόνυσο καί τόν Πᾶνα». Ὁ Παυσανίας κατευθυνόμενος πράγματι πρός τήν Ἐλευσῖνα (I, 38, 1), ἐντυπωσιάζεται ἀπό τό φαινόμενο τῶν τεχνητῶν λιμνῶν, πού ὑπῆρχαν στούς Ρειτούς, ὅπως ἀπέδειξε, ἀρκετούς αἰῶνες ἀργότερα, ἡ ἀρχαιολογική ἔρευνα. Ὁ Ἄγγλος περιηγητής Λήκ στίς ἀρχές τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἶδε ἐκεῖ δύο λίμνες, στίς ὁποῖες τά νερά συγκρατοῦνταν μέ τεχνητά φράγματα, καθώς καί δύο τεχνητές διαρροές πρός τήν θάλασσα, πού ἔθεταν σέ κίνησι δύο παραλιακούς ὑδρόμυλους, ἕναν στήν νότια καί ἄλλον στήν βόρεια λίμνη. Ὁ ἀρχαῖος περιηγητής ὡστόσο, μολονότι ἐντυπωσιάζεται στήν θέα τῶν ἱερέων τῆς Ἀφροδίτης, πού ψαρεύουν τούς ἱερούς ἰχθῦς ἀπό τίς τεχνητές λίμνες, δέν δίδει περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά μέ τά ἀρχαῖα τεχνικά ἔργα. Ἡ ὕπαρξίς τους ἁπλῶς αἰωρεῖται. Τό ἴδιο κάνει ἄλλωστε καί στήν περιγραφὴ τῆς Περσείας κρήνης τῶν Μυκηνῶν. Ὁ παραλληλισμός λοιπόν τοῦ φαινομένου τοῦ Ἐρασινοῦ μέ τούς Ρειτούς ὑποδεικνύει ὅτι κι ἐκεῖ ὑπῆρχε κάποιο σπουδαῖο τεχνικό ἔργο, τό ὁποῖο καί ἐπεσκέφθη ὁ Παυσανίας πρίν φθάση στήν «πυραμίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ», τήν ἄλλοτε ὀνομαζομένη «Τούμπα» (= τύμβος). Οἱ πηγές τοῦ Ἐρασινοῦ, πού ὑπάρχουν μέχρι σήμερα στούς πρόποδες τοῦ Χάονος, ξεκινοῦν ἀπό τό Κεφαλάρι, πού ἀπέχει 5 περίπου χιλιόμετρα ἀπό τό Ἄργος. Χάρις στίς πηγές αὐτές μάλιστα λειτουργοῦσε στό Κεφαλάρι καί πυριτιδοποιεῖο στίς πρῶτες μετά τήν ἀνεξαρτησία δεκαετίες, ἀναφέρει ὁ ἀρχαιολόγος Ν.Δ.Παπαχατζῆς. Ἡ ἀρχαιολογική ἔρευνα δέ ἐπιστοποίησε τίς ἀναφορές τοῦ Παυσανίου γιά τίς δύο σπηλιές, οἱ ὁποῖες, ὅπως ἀπεδείχθη, κατῳκοῦντο ἀπό τήν νεωτέρα παλαιολιθική ὥς τήν νεολιθική ἀδιάκοπα. Πολλούς αἰῶνες ἀργότερα, ἡ μία ἀπό αὐτές μετετράπη σέ ἐκκλησία τῆς Παναγίας Κεφαλαριώτισσας ἤ Ζωοδόχου Πηγῆς, στήν ὁποία προαναφερθήκαμε. Στήν θέσι τῶν ἀρχαίων ἀναθημά-

Χρυσό ἐπίμηλον μινωϊκοῦ ἐγχειριδίου ἀπό τά Μάλια. 2α χιλιετία π.Χ. Μουσεῖο Ἡρακλείου (ΦΩΤ. Frieda Vandenabeele).

των, τά ὁποῖα εὑρίσκοντο κάποτε στίς κόγχες τῆς σπηλιᾶς, οἱ σύγχρονοι πιστοί ἔχουν τοποθετήσει μέ τήν σειρά τους σταυρούς καί θαυματουργές εἰκόνες. Τό θέαμα τῶν ἀχανῶν σπηλαίων εἶναι λίαν ἐντυπωσιακό μά ἀδύνατον νά κλεισθῆ σέ μιά φωτογραφία. Ἀρκεῖ νά ὑψώσουμε τό βλέμμα μας στήν κορυφή τῆς εἰσόδου γιά νά μαγευθοῦμε ἀπὸ τήν ἁρμονία τῆς ἐπαλληλίας τῶν λαξευμένων τόξων πού καταλήγει στό βάθος της στήν σύγχρονη εἰκόνα τοῦ Ἐσταυρωμένου. Στρίβοντας ἀριστερά στήν διπλανή σπηλιά καί ὑπό τό κατανυκτικό φῶς τῶν κεριῶν, ἀγναντεύουμε τήν «μεγάλη καταβόθρα», θαῦμα τῆς φύσεως, πού ἡ παράδοσις ἀποδίδει πάντοτε στούς Μινύες.

Βλέπουμε λοιπόν ὅτι ἀκολουθῶντας τόν δρόμο Ἄργους- Τεγέας ὁ περιηγητής εἶχε λοξοδρομήσει πρός τά δεξιά γιά νά ἐπισκεφθῆ τίς πηγές τοῦ Ἐρασινοῦ. Αὐτή ἡ παρέκκλισις ἴσως θά πρέπει νά συσχετισθῆ μέ τά θαυμαστά ὑδραυλικά ἔργα στήν περιοχή, τά ὁποῖα ὁ Παυσανίας, ὅπως καί στήν περίπτωσι τῶν Ρειτῶν καί τῶν Μυκηνῶν, θά ἦτο ἀδύνατον τότε νά διαπιστώση. Οἱ θρῦλοι ὅμως καί οἱ τοπικές παραδόσεις θά ἦσαν ἀρκετές γιά νά ἐπισκεφθῆ τίς πηγές του. Κατόπιν ἐπανέρχεται στόν δρόμο

καί συναντᾶ σέ ἀπόστασι μικρότερη τῶν 3 χιλιομέτρων τά «πολυάνδρια», ταφικά μνημεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων τό ἕνα ἦτο ἡ περίφημος πυραμίς τοῦ Ἑλληνικοῦ, εὔκολα προσιτή ἀπό τό Κεφαλάρι. Ἡ ἀνασκαφική ἔρευνα ὡστόσο, πού ἀκολούθησε, δέν μπόρεσε νά βεβαιώση ὅτι ἐχρησιμοποιήθησαν γιά ταφές. Ἀκόμη καί τό κυκλώπειο σύστημα τοιχοδομίας δέν ἐμπόδισε κάποιους νά χρονολογήσουν τήν «πυραμίδα» στόν 4ο αἰῶνα π.Χ. Ὅπως θά διαπιστώσετε ὅμως στήν συνέχεια, τά προϊστορικά ὑδραυλικά ἔργα τοῦ Κεφαλαριοῦ (Ἐρασινοῦ) συνδέονται ἄμεσα καί μέ τήν «πυραμίδα», ἔργο Μινυῶν, ὅπως ἀποδεικνύεται τελικῶς. Οἱ Μινύες τεχνῖτες φαίνεται ὅτι εἶχαν ἕνα ἰδιαιτέρως ὑψηλό τεχνολογικό ἐπίπεδο, τό ὁποῖο ξεκινοῦσε ἀπό τήν ἄριστη γνῶσι τῆς ἴδιας τῆς φύσεως. Πράγματι, ἡ χώρα μας εἶναι γεμάτη ἀπό «καταβόθρες», οἱ ὁποῖες παρουσιάζονται στά κράσπεδα ἤ καί στό μέσον τῶν λιβαδιῶν καί εὑρίσκονται ἐπί ρηξιγενῶν γραμμῶν. Στήν ἐπιστήμη τῆς Γεωλογίας, οἱ «καταβόθρες» αὐτές εἶναι φυσικές ὀπές, πού παρουσιάζονται στίς ἐπιφάνειες καρστικῶν περιοχῶν καί συγκοινωνοῦν μέ ὑπογείους φυσικούς ὀχετούς. Μέσῳ αὐτῶν τῶν φυσικῶν «καταβοθρῶν», τά ὕδατα λιμνῶν καί ποταμῶν μεταφέρονται ὑπογείως, φε-

Κερασφόρος θεός ἀπό τήν Ἔγκωμη τῆς Κύπρου. Ἀπεικονίζεται ὁ Ἀπόλλων Κεραιάτας ἤ Ἀλασιώτας ἤ μήπως πρόκειται γιά Κυπριακή ἐκδοχή τοῦ Μίνωος; Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο Λευκωσίας. Τέλη 13ου αἰ. π.Χ. (Β.Καραγιώργης, 1976)

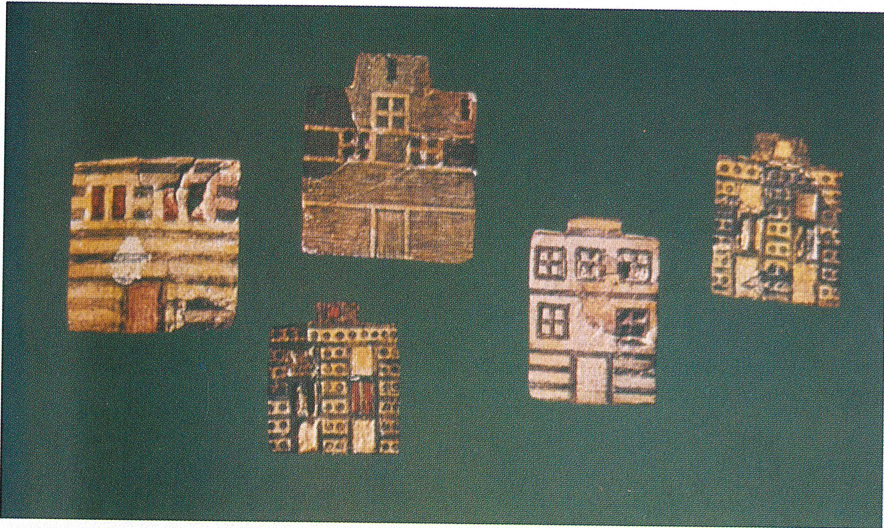

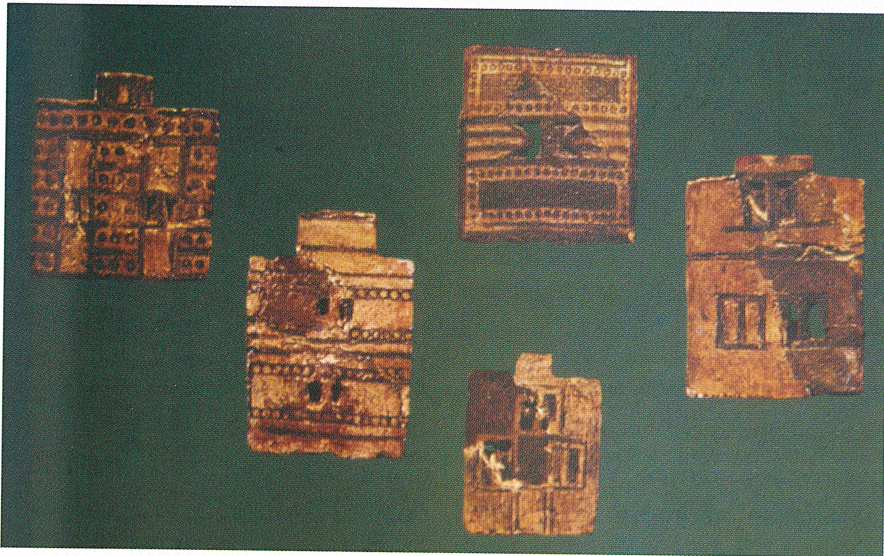
ρόμενα στήν θάλασσα ἤ ἀναβλύζοντα πάλι ὡς πηγές στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς μακριά ἀπό τίς καταβόθρες. Στήν ἀρχαιότητα λοιπόν ἀναφορικά μέ τόν Ἐρασινό, οἱ Ἕλληνες ἐπίστευαν ὅτι τά πλούσια νερά του προήρχοντο ἀπό τήν Στυμφαλίδα λίμνη. Ἡ ἐπιστήμη ὡστόσο τῆς Γεωλογίας δέν θεώρησε τόν θρῦλο πιθανό. Κι ὅμως τό γεγονός ὅτι σήμερα οἱ πηγές τοῦ Ἐρασινοῦ στό Κεφαλάρι δέν ἔχουν πολλά νερά, δέν ἀποκλείει στό ἀπώτατο παρελθόν λόγῳ τῆς ροῆς τους νά συνέβαλαν σέ ἀνάλογα φαινόμενα. Αὐτή ἡ ἐπιστημονική πλέον γνῶσις ἀνιχνεύεται ξεκάθαρα στήν περιγραφή τοῦ Παυσανίου γιά τήν περίπτωσι τῶν Ρειτῶν: «Οἱ λεγόμενοι Ρειτοί μόνο πού ρέουν ὅπως τά ποτάμια. Τό νερό τους εἶναι θαλασσινό. Θά μποροῦσε νά πιστέψη κανείς πώς ἀπό τόν Εὔριπο τῆς Χαλκίδας ρέουν κάτω ἀπό τό ἔδαφος καί χύνονται σέ μιά θάλασσα χαμηλότερη». Οἱ Ρειτοί ἦσαν ρέματα, πού ἐσχηματίζοντο ἀπό πολλές πηγές σέ δύο γειτονικές θέσεις τῶν Δυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Αἰγάλεω καί ἐχύνοντο στόν Κόλπο τῆς Ἐλευσῖνος. Τό ἁλμυρό τους νερό ὠφείλετο στήν γειτνίασι μέ τήν θάλασσα. Ἐπειδή δέ οἱ πηγές καί στίς δύο θέσεις εὑρίσκονται σέ βαθουλώματα ἐξ αἰτίας μικροῦ πετρώδους ἐξάρματος τοῦ ἐδάφους πού τίς χωρίζει, φαίνεται πώς σχηματίσθηκαν σὲ αὐτά λίμνες μέ φράγματα τεχνητά πρός τήν πλευρά τῆς θαλάσσης. Μία ἀπό αὐτές τίς λίμνες ἦτο ἡ σημερινή λίμνη Κουμουνδούρου. Τά περισσότερα δέ ἀπό τά νερά, πού ἐσχημάτιζαν τήν δεύτερη λίμνη, διωχετεύονταν στήν θάλασσα μέ ὄρυγμα στό ὁποῖο αὐτά στραγγίζουν. Χωρίς νά τολμᾶ νά τό διανοηθῆ ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη, ὁ Παυσανίας περιγράφει τήν «καρστική τοπογραφία» τῆς περιοχῆς, ἡ ὁποία συνίσταται στήν διαλυτική δρᾶσι τοῦ νεροῦ, πού διαβρώνει τίς ἀσβεστολιθικές περιοχές καί διοχετεύει τά ὕδατα μέσῳ ὑπογείων φυσικῶν ἀγωγῶν, πολλούς αἰῶνες πρίν ὁ Γιουγκοσλάβος γεωλόγος Γ. Τσβίγιτς (1893) καθιερώση τόν ὅρο Κάρστ, δηλαδή τό «Πεδίον Λίθων». Πολύ πιό πρίν ὅμως ἀπό ὅλους

Μικρογραφία ἀπό τό ἀνάκτορο τῆς Κνωσοῦ. Οἱ οἰκίες ὁμοιάζουν μέ αὐτές τῆς θηραϊκῆς μικρογραφίας. 1600 π.Χ. Μουσεῖο Ἡρακλείου (ΦΩΤ. Ἄννα Μιχαηλίδου)

αὐτούς, οἱ Ἕλληνες Μινύες εἶχαν ἐφαρμόσει πρακτικῶς τό «Πεδίο Λίθων» γιά τίς βιοτικές τους ἀνάγκες. Δέν εἶναι τυχαία ἐπίσης ἀκόμη καί ἡ ἐπιλογή τῆς θέσεως τῆς Κωπαΐδος γιά τήν δημιουργία τῶν ὑδραυλικῶν ἔργων τῶν Μινυῶν. Ὀνομαστές εἶναι οἱ «καταβόθρες», πού ἔχουν δημιουργήσει τίς λίμνες τῆς Κωπαΐδος, τῆς Στυμφαλίας, τοῦ Φενεοῦ, τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ Σαρανταποτάμου, καί οἱ ὁποῖες ἐξαφανίζονταν κάτω ἀπό τούς πρόποδες τῶν βουνῶν. «Καταβόθρα» ἄλλωστε εἶναι καί ἡ κοινή ὀνομασία τοῦ ὄρους Οἴτη. Ἡ πλέον διάσημη εἶναι ἀναμφισβήτητα αὐτή τῆς Κωπαΐδος. Οἱ ὄχθες της ἔχουν ἑλικοειδεῖς κολπίσκους, τῶν ὁποίων οἱ βάσεις εἶναι διάτρητες μέ 23 γεωλογικές σχισμές, γνωστές σήμερα ὡς «καταβόθρες». Οἱ σχισμές αὐτές, πού ἔχουν τά ἀνοίγματά τους στήν ἐπιφάνεια τῆς λίμνης, ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν οἱ φυσικές διέξοδοι τῶν ὑδάτων τοῦ ἕλους. Οἱ ἀρχαιολογικές ἔρευνες τοῦ καθηγητοῦ Θ. Σπυροπούλου στήν μεγάλη καταβόθρα ἀπεκάλυψαν ὅτι τά ὑδραυλικά ἔργα σέ αὐτήν ἀνάγονται στά τέλη τῆς 4ης ἤ στίς ἀρχές τῆς 3ης χιλιετίας π.Χ. Ἄν σκεφθοῦμε λοιπόν ὅτι ἡ παράδοσις ἀποδίδει τά ἔργα αὐτά στούς Μινύες ἔχουμε μία ἔμμεση γνῶσι σχετικά μέ τά χρονολογικά πλαίσια ὑπάρξεώς τους. Κατά τόν Στράβωνα, ὅλη ἡ ἔκτασις τοῦ λιμναίου ἐδάφους ἀνῆκε ἀρχικῶς στήν χώρα τοῦ Ὀρχομενοῦ, στήν κυριαρχία τοῦ ὁποίου ἔθεσαν τέρμα οἱ Θηβαῖοι, βοηθούμενοι ἀπό τόν Ἡρακλῆ, ὁ ὁποῖος ἔφραξε τίς καταβόθρες, καταστρέφοντας ἔτσι τήν χώρα τῶν Μινυῶν. Πίσω ἀπό τόν μῦθο διακρίνεται ξεκάθαρα ἕνα προϊστορικό ὑδραυλικό ἔργο τῶν πρώτων Ἑλλήνων, ὅπως ἀπέδειξε προσφάτως ἡ ἀρχαιολόγος Ε.Λ.Μπουρδάκου στό βιβλίο της «Ἡρακλῆς, ὁ ἐξερευνητής τοῦ ἀρχαίου κόσμου» (ἐκδ. «ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΣΚΕΨΙΣ»). Πράγματι, τήν ἀποξήρανσι τῆς Κωπαΐδος κατά τούς χρόνους τῶν Μινυῶν ἀποδεικνύουν τά λείψανα τῶν ἀποξηραντικῶν ἔργων, τά ὁποῖα ἀπεκαλύφθησαν στίς ἀνασκαφές, πού ἔγιναν στήν περιοχή. Τήν λίμνη διατέμνουν τρεῖς κύριες αὔλακες κτιστές μέ μεγάλους πολυγωνικούς λίθους, πού διατρέχουν ἡ μέν τό βόρειο τμῆμα, ἡ ἄλλη τό κεντρικό καί μιά ἄλλη τό νότιο. Εἶναι δέ συνδεδεμένες μέ μικρότερες δευτερεύουσες. Οἱ αὔλακες αὐτές ἄρχιζαν ἀπό τά στόμια τῶν παραποτάμων καί κατέ-

Πλακίδια φαγεντιανῆς μέ παραστάσεις μινωϊκῶν οἰκιῶν τῆς 2ας χιλιετίας π.Χ. Εὐρέθησαν στό ἀνάκτορο τῆς Κνωσοῦ. Μουσεῖο Ἡρακλείου. (ΦΩΤ. Ἄννα Μιχαηλίδου)

ληγαν μπροστά στίς καταβόθρες. Τό κολοσσιαῖο αὐτό τεχνικό ἔργο περιελάμβανε ἀκόμη καί κατασκευή διωρύγων! Τό ἐκπληκτικό εἶναι ὅτι τά ἴδια τεχνικά ἔργα παρατηροῦνται στήν «Μινυακή Καταβόθρα» τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὅπως τήν ἐβαπτίσαμε πλέον, ἔπειτα ἀπό τήν προσωπική

Λεπτομέρεια ἱστιοφόρων πλοίων ἀπό τήν τοιχογραφία τῆς νηοπομπῆς. Θήρα. 1700 π.Χ.

ἔρευνά μας. Στό παρακείμενο ἀκριβῶς σπήλαιο, ὅπου ἐλατρεύετο ὁ Διόνυσος, διακρίνεται σήραγγα μυκηναϊκῆς τεχνοτροπίας, ἐφ' ὅσον ἔχει τό σχῆμα ὑψικόρυφης καμάρας, χαρακτηριστικῆς, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἀνασκαφεύς της Γ.Ε.Μυλωνᾶς, τῆς μυκηναϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀνάλογη τεχνοτροπία κατασκευῆς σηράγγων βλέπουμε στήν χώρα τῶν Χετταίων (στήν Μ. Ἀσία). Τά σπάνια αὐτά ἔργα τῆς προϊστορίας θά μποροῦσαν νά περιληφθοῦν σέ μιά νέα κατηγορία τῶν «7 Θαυμάτων τοῦ Προϊστορικοῦ Κόσμου». Πῶς εἶναι ὅμως δυνατόν νά συνυπάρχουν μυκηναϊκά ἔργα δίπλα σέ μινυακά; Πῶς εἶναι δυνατόν νά ἔζησε κάποιος ταυτόχρονα στόν 12ο αἰ. π.Χ. καί στήν 3η χιλιετία π.Χ.; Μήπως οἱ Μυκηναῖοι ἐπεξέτειναν τό ἀρχαιότερο ἔργο; Ἡ ἐπισταμένη μελέτη τοῦ χώρου δέν ἀφήνει ἀμφιβολίες πώς πρόκειται γιά σύγ-

χρονα ἔργα. Ἐφ' ὅσον λοιπόν οἱ καταβόθρες τοποθετοῦνται στήν 3η χιλιετία π.Χ., τό ἴδιο θά πρέπει νά γίνη καί μέ τίς σήραγγες. Καί γιά νά μήν προλάβουν κάποιοι κακόβουλοι νά τά θεωρήσουν φυσικές «πυλοειδεῖς» καταβόθρες, τονίζουμε ὅτι πρόκειται γιά ἔργα πού ἔχουν γίνει μέ τήν ἀνθρώπινη μυϊκή δύναμι σέ ἄγνωστο, ὅπως προκύπτει, προϊστορικό παρελθόν. Καί εἶναι εὔκολο γιά ἕναν ἐπιστήμονα - ἀρχαιολόγο, πού ἔχει εἰς γνῶσιν του τά προαναφερθέντα συγγενικά τεχνικά ἔργα (Μυκῆνες, Τίρυνθα, Κωπαΐδα), νά κατανοήση τήν ὁμοιότητα καί τήν σπουδαιότητα τοῦ εὑρήματος. Μιά τέτοια παρατήρησις ὅμως θά ἄλλαζε τόν ροῦ τῆς ἱστορίας ἐφ' ὅσον μᾶς ὁδηγεῖ σέ ἕνα παράλογο γιά τήν «κατεστημένη ἐπιστημονική ἔρευνα» συμπέρασμα ὅτι: οἱ Μινύες εἶναι οἱ δημιουργοί ὅλων τῶν ἐν Ἑλλάδι καί ἴσως καί ἐκτός αὐτῆς (Μάλτα, Βρεταννία, κ.ἄ.) κυκλωπείων ἔργων. Ἄρα καί τά μυκηναϊκά κυκλώπεια τείχη εἶναι Μινυῶν ἔργα. Εἶναι γεγονός πώς ἡ διεθνής ἐπιστημονική κοινότητα δέχεται τήν χρονολόγησι τῆς 3ης χιλιετίας π.Χ. γιά τά μεγαλιθικά μνημεῖα τῆς Μάλτας ἤ τῆς Σαρδηνίας ἤ ἀκόμη καί τοῦ Στόουνχεντζ, ἀπορρίπτει ὅμως τήν χρονολόγησι αὐτή γιά τά «μυκηναϊκά» ἐν Ἑλλάδι εὑρήματα. Παρουσιάζονται ἔτσι τά τελευταῖα ὡς ἔργα τῶν μέσων τῆς 2ας χιλιετίας π.Χ., ἀντίγραφα τῶν ὑπολοίπων εὐρωπαϊκῶν. Ἡ ψυχρή ἐπιστημονική λογική ὅμως διακρίνει τό ἴδιο «χέρι» στά ἔργα αὐτά. Ἄλλωστε ἐάν δεχθοῦμε τήν εὐρωπαϊκή ἄποψι, ἔπειτα ἀπό 1.500 χρόνια, χρονολογία κατά τήν ὁποία ἀνηγέρθησαν τά μυκηναϊκά τείχη, εἶναι ἀδύνατον ἡ ἱστορική μνήμη νά εἶχε διατηρήσει τήν ἴδια τεχνογνωσία, ἡ ὁποία διαρκῶς μεταβάλλεται. Σήμερα μέ πιό ἔντονους ρυθμούς, τότε πιό ἀργά, ἀλλά διαρκῶς μεταμορφούμενη.

Φαίνεται ὅτι ὅλα αὐτά τά χρόνια, οἱ ἐπισκέπτες τοῦ «Ἑλληνικοῦ», τολμηροί ἐρασιτέχνες ἤ μονολιθικοί «ἐρευνητές», προσεπάθησαν νά ἑρμηνεύσουν τό μεμονωμένο φαινόμενο τῆς «πυραμίδος», χωρίς νά μελετήσουν τήν εὐρύτερη περιοχή. Κι ὅμως πίσω ἀκριβῶς ἀπό τήν ἀρχαιολογική θέσι τῆς πυραμίδος καί μέσα στά χωράφια, πού ἀνεπιτρέπτως καλλιεργοῦνται σήμερα στήν περιοχή, ἀνιχνεύονται σπουδαῖα λείψανα τῶν προϊστορικῶν ὑδραυλικῶν ἔργων τῶν Μινυῶν. Ἀνάμεσα στίς καλλιέργειες διακρίνονται κυκλώ-

πεια τείχη ἐν εἴδει περιβόλου ἢ ἀναλημμάτων-ἀναχωμάτων, τά ὁποῖα περιέκλειαν κάποτε τό πυραμιδοειδές μνημεῖο. Αὐτή ἡ νέα ἀρχαιολογική ἀνακάλυψις τήν ὁποία ἡ θεία τύχη ὥρισε νά ἔλθη στό φῶς, ἐπιβεβαιώνει τίς ἀρχαιομετρικές ἔρευνες τοῦ καθηγητοῦ Ἰ. Λυριντζῆ, ὁ ὁποῖος τοποθετεῖ χρονολογικά τήν «πυραμίδα» ἐπίσης στήν 3η χιλιετία π.Χ., καθιστῶντας την αὐτομάτως ἀρχαιότερη τῶν αἰγυπτιακῶν. Δυστυχῶς ἡ ἀπουσία τοῦ ἄνω τμήματος τῆς «πυραμίδος» δέν μᾶς ἐπιτρέπει νά ὁμιλοῦμε μέ βεβαιότητα γιά τήν ὕπαρξι πυραμίδων στήν Ἑλλάδα. Κι αὐτό διότι στό ἐσωτερικό της σχηματίζεται χῶρος τετράγωνος διαστάσεων 7, 10 Χ 7, 10 μέτρων, οἱ τοῖχοι τοῦ ὁποίου εἶναι κάθετοι καί ἐάν προε-

Ὁ Φρίξος «ἱππεύει» τόν χρυσσόμαλλο κριό, ὁ ὁποῖος τόν ὡδήγησε στήν Κολχίδα (παράστασις ἀπό ἐρυθρόμορφο ἀγγεῖο τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.). Τό μυθικό ταξίδι τοῦ Φρίξου καί ὁ θάνατος τῆς Ἕλλης στόν Ἑλλήσποντο πιθανῶς ὑποδηλώνουν τίς πρῶτες ἀποτυχημένες ἀπόπειρες τῶν Ἑλλήνων νά διασχίσουν τόν Ἑλλήσποντο καί νά εἰσέλθουν στόν Εὔξεινο Πόντο.

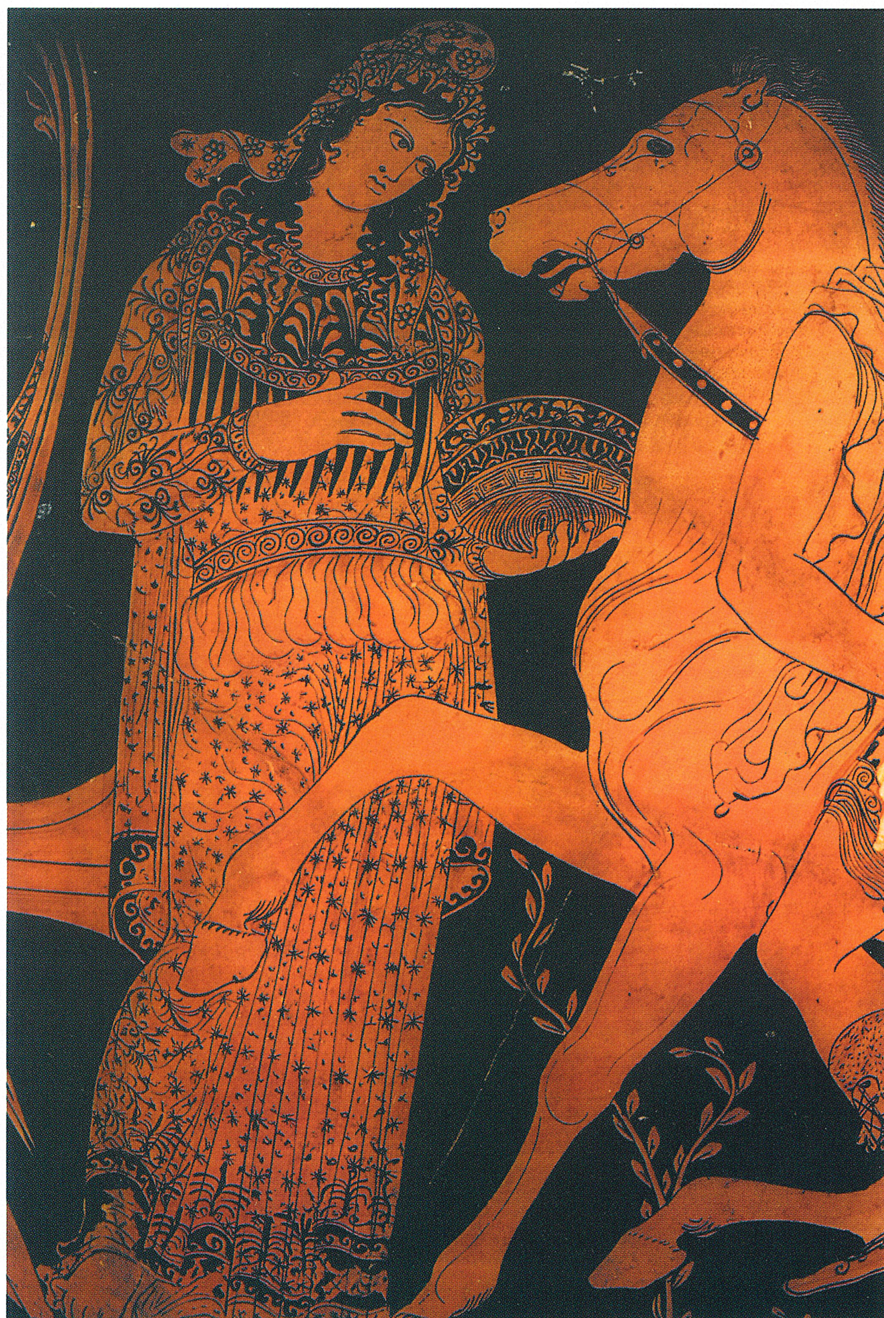
Ἀνάγλυφη παράστασις, στήν ὁποία εἰκονίζεται ὁ Ἰάσων νά δαμάζη τόν ἕναν ἀπό τούς δύο χαλκόποδες ταύρους τοῦ Αἰήτου. Δεξιά τοῦ ἥρωος στέκει ὁ Κόλχος βασιλεύς μετά τοῦ υἱοῦ του Ἀψύρτου.

κταθοῦν πρός τά πάνω θά συναντήσουν τήν ἐπικλινῆ ἐξωτερική ἐπιφάνεια χαμηλότερα ἀπό τό σημεῖο, ὅπου θά μποροῦσαν νά συναντηθοῦν σ' ἕνα κοινό σημεῖο οἱ ἐπικλινεῖς τέσσερεις γραμμές τῶν γωνιῶν τῆς πυραμίδας. Ἡ παρατήρησις αὐτή ὡδήγησε στήν ὑπόθεσι ὅτι ἡ πυραμίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἦτο κόλουρος. Προχωροῦσε μέ ἐπικλινεῖς τίς πλευρές της ὥς τό ὕψος τῶν 3, 5 περίπου μέτρων κι ἔπειτα εἶχε ἐπίπεδη στέγη ἤ πλινθόκτιστο ἐποικοδόμημα μέ ἐπάλξεις. Πράγματι ὁλόκληρη ἡ

περιοχή εἶναι κατάσπαρτη μέ ὄστρακα (τεμάχια ἀγγείων) τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων. Διόλου ἀπίθανον ἀπό τότε νά ἀλλοιώθηκε ἡ κορυφή της προκειμένου νά ἐξυπηρετήση νέες πρακτικές ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων τῆς περιοχῆς. Ὅσον ἀφορᾶ στήν ταύτισι τῆς πυραμίδος μέ ταφικό μνημεῖο ἐκ μέρους τοῦ Παυσανίου, πρᾶγμα τό ὁποῖο ὡδήγησε κάποιους ἱστοριοδίφες νά τήν χαρακτηρίσουν τάφο, φρυκτωρία ἤ παρόδιον ὀχυρό, ὑπάρχει κι ἐδῶ μία ἀπάντησις. Ἡ πυραμίς ξεχασμένη ἀνά τούς αἰῶνες ἤ μᾶλλον ἀνά τίς χιλιετίες ἀπό τούς Ἕλληνες τοῦ 6ου-4ου αἰῶνος π.Χ., ἐχρησιμοποιήθη καί πάλι ὡς ταφικό μνημεῖο καί μάλιστα μέ ἕτοιμο οἰκοδομικό ὑλικό. Δέν εἶναι σπάνιες ἀνάλογες περιπτώσεις μέχρι καί τά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Σέ ἐποχές πού ὁ χρόνος κατασκευῆς πιέζει ἤ τό ὑλικό εἶναι ἀκριβό, τά παλαιά μνημεῖα ἀνοικοδομοῦνται μέ τήν ἐπαναχρησιμοποίησι τοῦ ἀρχαιοτέρου ὑλικοῦ. Ὅσον ἀφορᾶ στήν ἐκδοχή τῆς φρυκτωρίας, εἶναι ἀνόητη ἡ ἐπιλογή τῆς θέσεως, ἐφ᾽ ὅσον ὁ λοφίσκος ἐπί τοῦ ὁποίου εἶναι ἱδρυμένη εἶναι τόσο μικρός -ἐνῷ τήν ἴδια στιγμή ὑπάρχουν ὑψηλότερες βουνοκορφές- ὥστε ἡ φωτιά καί ὁ καπνός νά εἶναι μᾶλλον ἀόρατα. Τό ὅτι μᾶλλον ἦτο παρόδιον ὀχυρόν φαίνεται ἡ πιθανώτερη ἐκδοχή, ἀλλά καί πάλι δέν δικαιολογεῖ τό ἀρχαῖο τοπωνύμιο τῆς περιοχῆς «Τούμπα» (τύμβος), δηλαδή «Τάφος». Τήν ἴδια στιγμή γνωρίζουμε ὅτι οἱ αἰγυπτιακές πυραμίδες εἶχαν ἐπίσης ἱδρυθῆ ὡς ταφικά μνημεῖα. Φυσικά δέν ἐξυπηρετοῦσαν μόνον αὐτόν τόν σκοπό. Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ πυραμίδα στά βάθη της κρύβει ἀκόμη πολλά μυστικά, ὅπως φαίνεται καί ἀπό τόν κούφιο ἀντίλαλο τοῦ δαπέδου τοῦ κεντρικοῦ δωματίου. Τί νά κρύβη ἆρά γε στό ἐσωτερικό της; Ἴσως νά μήν μάθουμε ποτέ. Δυστυχῶς καί αὐτό τό σπάνιο μνημεῖο ἔχει πέσει θῦμα μιᾶς ἀνθελληνικῆς προπαγάνδας, πού δέν ἐπιτρέπει στούς Ἕλληνες νά ἱδρύουν πυραμίδες καί μεγάλα τεχνικά ἔργα πρίν ἀπό τούς Ἀνατολικούς λαούς. Κι ὅμως τόσο τό μυστικό τῶν αἰγυπτιακῶν πυραμίδων, ὅσο καί οἱ σχέσεις τους μέ τούς Μινύες καί τά ὑδραυλικά ἔργα αὐτῶν μοιάζουν κρυμμένα στό «Ἑλληνικό». Ἄς εὐχηθοῦμε ὅτι οἱ ἀρχαιολόγοι τοῦ μέλλοντος θά καταφέρουν νά ἀνασκάψουν τό πολυπόθητο μυστικό τῆς ἀργολικῆς γῆς, ἀποκαλύπτοντας ἐπί τέλους τήν ἀλήθεια, πού ὡρισμένοι ἐστέρησαν σέ ὅλους ἐμᾶς.

Παράστασις ἀπό ἰταλικό κρατῆρα τῶν ἀρχῶν τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., πού εἰκονίζει τόν Ἰάσονα νά ἁρπάζη τό «χρυσόμαλλον δέρας» ἀπό τό δένδρο, στό ὁποῖο ἦτο κρεμασμένο. Ἀριστερά του ἡ Μήδεια ναρκώνει τόν δράκοντα, φύλακα τοῦ δέρατος.

Ἡ Μήδεια ὅπως εἰκονίζεται σέ ἐρυθρόμορφο κρατῆρα τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.

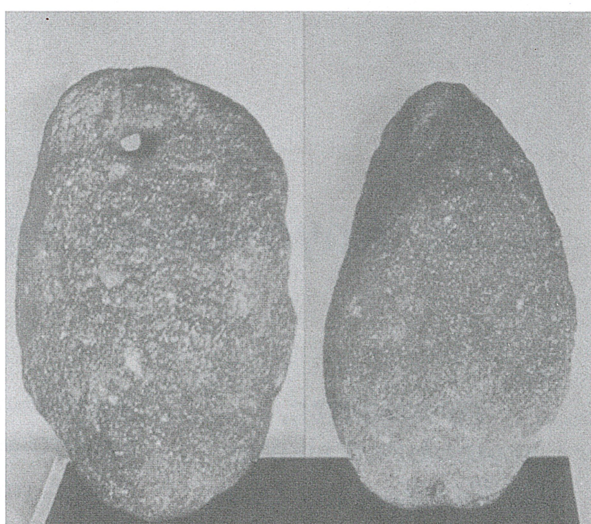

Κεφ. 2
Οἱ Ἀργοναῦτες τῆς Ἑλλάδος

Ἀργοναῦτες, γεωπολιτική εἰκόνα τῆς Ἑλλάδος καί ζώνη ἐπιρροῆς αὐτῆς

Ἡ γενεσιουργός αἰτία γιά τήν πραγματοποίησι τῆς Ἀργοναυτικῆς Ἐκστρατείας φυσικά δέν εἶχε νά κάνη μέ τόν χαριτωμένο μῦθο περί τοῦ «μονοσάνδαλου» Ἰάσονος, ὁ ὁποῖος βάσει χρησμοῦ θά ἐφόνευε τόν ἅρπαγα τοῦ θρόνου τῆς Ἰωλκοῦ, θεῖο του Πελία καί θά ἀνακτοῦσε τήν πατρογονική ἐξουσία. Ὁ μῦθος ἀναφέρει ὅτι ὁ Πελίας, υἱός τῆς μινυακῆς καταγωγῆς Τυροῦς, παρεμέρισε τόν νόμιμο διάδοχο τοῦ θρόνου τῆς Ἰωλκοῦ, τόν ἀδελφό του Αἴσονα, καί κατέλαβε ὁ ἴδιος τόν θρόνο. Ὁ Αἴσων τότε, φοβούμενος γιά τήν ζωή τῶν τέκνων του, τά ἀπεμάκρυνε ἀπό τήν Ἰωλκό. Ὁ μεγαλύτερος υἱός του, ὁ Ἰάσων, ἐστάλη στό Πήλιο, στό πλευρό τοῦ σοφοῦ Κενταύρου Χείρωνος. Ὅταν ἔγινε 20 ἐτῶν, ἀπεφάσισε νά ἐπιστρέψη στήν Ἰωλκό γιά νά συμμετάσχη στίς μεγάλες ἑορταστικές ἐκδηλώσεις, πού ἐπραγματοποιοῦντο πρός τιμήν τοῦ πολιούχου της Ποσειδῶνος. Κατά τήν διέλευσί του ὅμως διά μέσου τοῦ ποταμοῦ Ἀναύρου, ὁ Ἰάσων ἀπώλεσε τό ἕνα του ὑπόδημα καί ἔτσι ἐνεφανίσθη μέ ἕνα σανδάλι στήν πόλι. Ὁ Πελίας, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει τόν χρησμό τοῦ Ἀπόλλωνος ὅτι θά φονευθῆ ἀπό τόν «μονοσάνδαλο», ἀπεφάσισε τότε νά ἀναθέση στόν Ἰάσονα τήν ἐκπλήρωσι ἑνός ἄθλου. Τόν διέταξε νά φέρη στήν Ἰωλκό τό χρυσόμαλλο δέρας τοῦ κριαριοῦ μέ τό ὁποῖο ὁ Φρίξος καί ἡ Ἕλλη εἶχαν ξεφύγει ἀπό τόν πατέρα τους Ἀθάμαντα. Τό δέρας εὑρίσκετο στήν θρυλική Κολχίδα, στήν κατοχή τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Αἰήτου. Τά γεγονότα αὐτά ἀναφέρει ὁ μῦθος ὡς

Στίς ἀνασκαφές τῆς Θήρας, ὁ Σπ. Μαρινᾶτος ἀπεκάλυψε προϊστορικές λίθινες ἄγκυρες, ὅπως αὐτές πού περιγράφει ὁ Ὅμηρος στά πλοῖα τῶν Φαιάκων (Φωτ. Σπ. Μαρινᾶτος, Θήρα).

ἀφορμή γιά τήν πραγματοποίησι τῆς Ἀργοναυτικῆς Ἐκστρατείας. Πίσω ἀπό τόν μῦθο ὅμως κρύβεται ἀσφαλῶς μία μεγάλη ἀλήθεια, διαφορετική ἀπό τό «γράμμα» αὐτοῦ. Προφανῶς ἡ διαμάχη Αἴσονος-Ἰάσονος καί Πελίου ὑποκρύπτει δυναστικές διαμάχες στούς κόλπους τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καί ἐνδεχομένως ἕναν ἐμφύλιο πόλεμο μεταξύ τῶν πόλεων Αἰσονίδος καί Ἰωλκοῦ. Ὁ Ἰάσων ἐπεκράτησε τελικῶς καί ἐχρίσθη βασιλεύς καί τῆς Ἰωλκοῦ. Ἡ ἐκστρατεία αὐτή καθ' αὑτή τώρα εἶχε ἐλατήρια πολύ πιό ταπεινά καί πρακτικά. Ὡς ἐμπορικός λαός οἱ Μινύες ὤφειλαν νά διανοίξουν νέους ἐμπορικούς δρόμους, ἰδιαιτέρως πρός περιοχές πλούσιες σέ μέταλλα, τήν ἐποχή κατά τήν ὁποία ἡ Ἑλλάς εἰσέρχεται στήν ἐποχή τοῦ χαλκοῦ -πρῶτο τέταρτο τῆς 4ης χιλιετίας π.Χ. Οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζαν ὅτι ἡ θρυλική Κολχίδα ἦτο πλούσια σέ χρυσό, ἀλλά καί σέ χαλκό, ὁ ὁποῖος ἀπετέλει τό στρατηγικό ὑλικό τῆς ἐποχῆς. Ἀπό τήν γνῶσι τους αὐτή πηγάζει καί ὁ μῦθος περί τοῦ χρυσομάλλου δέρατος, ὁ ὁποῖος ὅμως δέν εἶναι καί τόσο μῦθος! Σύμφωνα μέ μία τεχνική οἱ χρυσοθῆρες χρησιμοποιοῦσαν προβιές προβάτων γιά τήν συλλογή τοῦ πολυτίμου με-

τάλλου ἀπό τούς ποταμούς, ὅπως περίπου οἱ σύγχρονοι χρυσοθῆρες χρησιμοποιοῦσαν τά κόσκινα. Τά ψήγματα τοῦ μετάλλου ἐπεκάθηντο στήν προβιά, τήν ὁποία ὅταν ὁ χρυσοθήρας ἔβγαζε ἀπό τό νερό καί ἄφηνε νά στεγνώση στόν ἥλιο, αὐτή ἔμοιαζε μέ «χρυσόμαλλη». Κάποιοι πρώιμοι Ἕλληνες ταξιδευτές μετέφεραν στήν πατρίδα τόν θρῦλο τῆς Κολχίδος, τοῦ προϊστορικοῦ αὐτοῦ «Ἐλντοράντο», ὁ ὁποῖος ἦτο φυσικό νά προκαλέση τό ἐνδιαφέρον τῶν ἀρχόντων τοῦ μινυακοῦ βασιλείου καί ὄχι μόνο. Ἡ Ἀργοναυτική Ἐκστρατεία δέν ἦτο ἁπλῶς μία τυχοδιωκτική ἐπιχείρησις, τήν ὁποία ἀνέλαβε ἕνας τυχάρπαστος Μινύας πρίγκηπας. Ἦτο ἡ πρώτη πανελλήνιος ἐκστρατεία, στήν ὁποία συμμετεῖχαν εἴτε οἰκειοθελῶς εἴτε καταναγκαστικῶς, ὡς ὑποτελεῖς τῶν Μινυῶν, ἐκπρόσωποι ἀπό τίς κυριώτερες ἑλληνικές πόλεις. Ἀκριβῶς ὁ κατάλογος τῶν 54, σύμφωνα μέ τήν παράδοσι, Ἀργοναυτῶν μαρτυρεῖ καί τήν γεωπολιτική εἰκόνα τῆς Ἑλλάδος ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἀποτελῶντας κατά μία ἔννοια τόν «νεῶν κατάλογο» τῆς ἐπικειμένης ἐκστρατείας. Βάσει τῶν «Ἀργοναυτικῶν» τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου οἱ Ἀργοναῦτες, πέραν τοῦ Ἰάσονος καί τοῦ ναυπηγοῦ Ἄργου, ἦσαν οἱ ἑξῆς: Ὁ Ἡρακλῆς, ὁ μέγιστος τῶν ἡρώων καί ὁ σύ-

Ρυτό μέ μορφή ταυροκεφαλῆς ἀπό τήν Κνωσό. Φέρει ἐπιχρυσωμένα κέρατα, ὅπως αὐτά πού περιγράφει ὁ Ὅμηρος στίς ταυροθυσίες τῶν ἐπῶν (1.700 π.Χ., Μουσεῖο Ἡρακλείου).

ντροφός του Ὕλας, ὁ Ὀρφεύς, ὁ Ἀστερίων ἀπό τήν θεσσαλική Φθία, ὁ Πολύφημος ἀπό τήν Λάρισα, ὁ Ἴφικλος, ὁ Μινύας, θεῖος τοῦ Ἰάσονος, ὁ Ἄδμητος ἀπό τίς Φερές, οἱ ἀδερφοί Ἔρυτος, Ἐχίων καί Αἰθαλίδης ἀπό τήν Φθιώτιδα, ὁ Κόρωνος ἀπό τήν θεσσαλική Γυρτῶνα, ὁ Μόψος ὁ μάντις ἀπό τό Τιταρήσιο, ὁ Εὐρυδάμας, ὁ Δόλωψ, ὁ Μενοίτιος, ὁ Ὀπούντιος Λοκρός, οἱ ἀδελφοί Εὐρυτίων καί Ἐριβώτης, ὁ Ὀϊλεύς, ὁ Κάνθος ἀπό τήν Εὔβοια, οἱ ἀδελφοί Ἴφιτος καί Κλυτίος ἀπό τήν Οἰχαλία τῆς Εὐβοίας, οἱ ἀδελφοί Τελαμών καί Πηλεύς ἀπό τήν Σαλαμῖνα καί τήν Ἑλλάδα (τήν χώρα τῶν Μυρμιδόνων) ἀντιστοίχως, ὁ Βούτης καί ὁ Φάληρος ἀπό τήν Κεκροπία (Ἀθήνα), ὁ Τίφυς, ὁ Θεσπιεύς, ὁ καλλίτερος πλοηγός τῆς ἐποχῆς του, ὁ Φλίας ὁ Σικυώνιος, οἱ ἀδερφοί Λεώδοκος, Ταλαός καί Ἀρήιος ἀπό τό Ἄργος, ὁ Ναύπλιος, ὁ Ἴδμων ὁ Ἀργεῖος, οἱ Λακεδαιμόνιοι Κάστωρ καί Πολυδεύκης, οἱ ἀδελφοί Ἴδας καί Λυγκεύς ἀπό τήν Ἤλιδα, ὁ Περικλύμενος ὁ Πύλιος, ὁ Κηφεύς, ὁ Ἀγκαῖος καί ὁ Ἀμφιδάμας ἀπό τήν Τεγέα τῆς Ἀρκαδίας, ὁ Ἠλεῖος Αὐγείας, ὁ Ἀμφίων καί ὁ Ἀστέριος ἀπό τήν Ἀχαϊκή Πελλήνη (πρβλ. Παλλήνη Ἀττικῆς καί Πελλάνα Σπάρτης), ὁ Ταινάριος Εὔφημος,

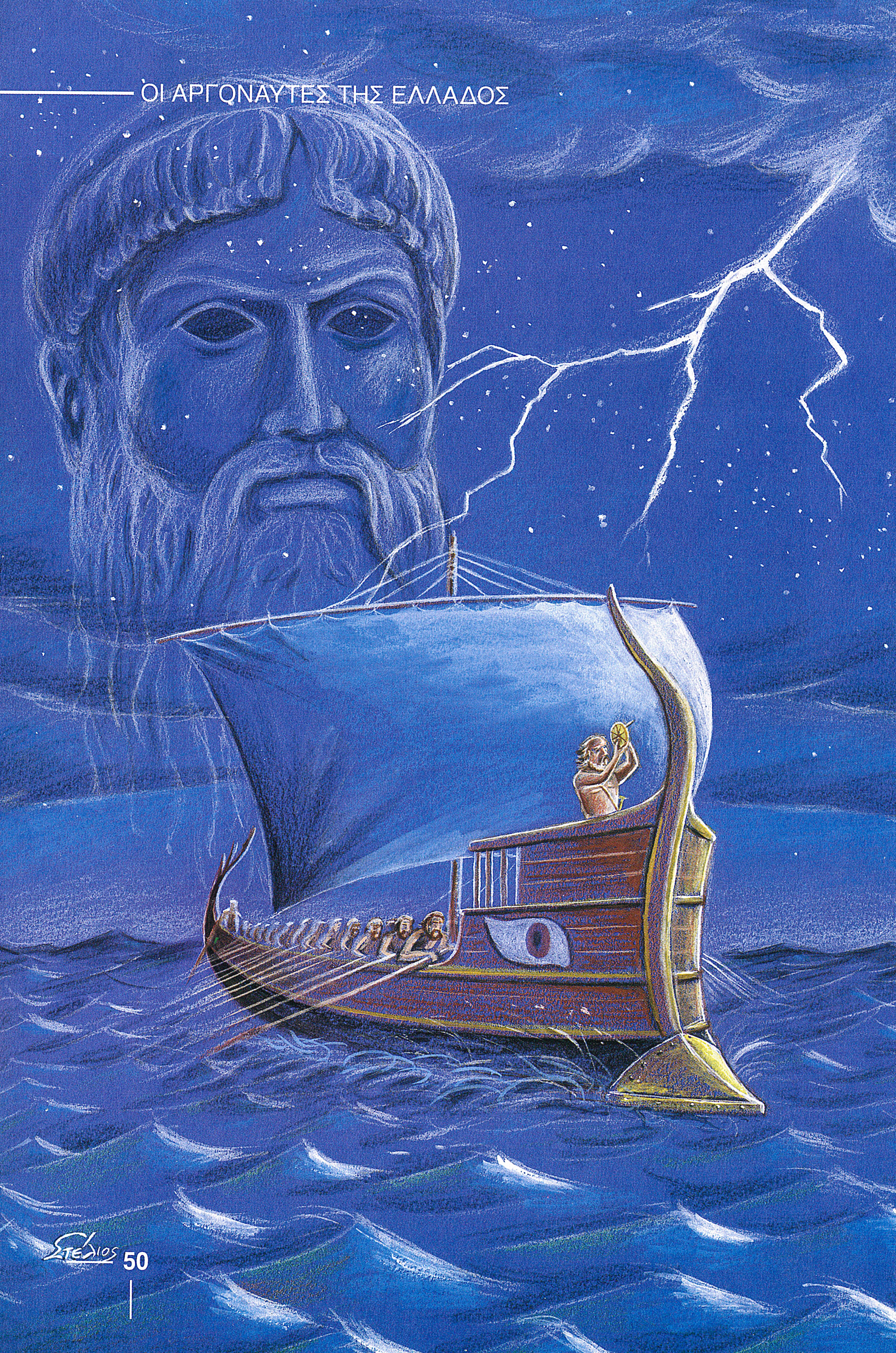

Ἀργυρό ρυτό σέ σχῆμα ταυροκεφαλῆς μέ χρυσᾶ κέρατα, ρύγχος καί ρόδακα στό μέτωπο, ὅπως τά εἰδώλια τῆς θεᾶς Ἀθώρ στήν Αἴγυπτο ἤ οἱ ταῦροι πού ἐθυσιάζοντο στά ὁμηρικά ἔπη. Ταφικός Κύκλος Α΄ Μυκηνῶν. Ἐθνικό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο Ἀθηνῶν.

Ἡ ἀρχαία δολίχη-Κρήτη σέ γκραβούρα ἐποχῆς (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

ὁ Μιλήσιος Ἐργῖνος, ὁ δεύτερος Ἀγκαῖος, ὁ υἱός τοῦ Ποσειδῶνος, ὁ Μελέαγρος καί ὁ Λαοκόων ἀπό τήν Καλυδῶνα τῆς Αἰτωλίας, ὁ Παλαιμόνιος ἤ Παλαίμων καί ὁ Ἴφιτος ἀπό τήν Φωκίδα, ὁ Ἄκαστος, ἐξάδελφος τοῦ Ἰάσονος, καί τέλος οἱ Θρᾶκες Ζήτης καί Κάλαϊς. Συνολικῶς 54 ἥρωες ἀπό ὅλη τήν Ἑλλάδα ἔλαβον μέρος στήν Ἐκστρατεία. Ἡ μελέτη τοῦ καταλόγου τῶν Ἀργοναυτῶν μπορεῖ νά μᾶς ὁδηγήση σέ ἐξαιρετικά χρήσιμα συμπεράσματα. Πρῶτα ἀπ' ὅλα τεκμηριώνει τήν ἄποψι ὅτι ἡ Ἀργοναυτική Ἐκστρατεία εἶχε πανελλήνιο χαρακτῆρα, ἐφ' ὅσον ἔλαβον μέρος σέ αὐτήν Ἕλληνες ἥρωες ἀπό τό Ταίναρο ἕως τήν Θράκη καί ἀπο τήν Αἰτωλία ἕως τήν Μίλητο. Ἡ διαπίστωσις αὐτή ἀποκαλύπτει ἐνδεχομένως, ἄν ὄχι τά γεωγραφικά ὅρια τῆς Μινυακῆς Αὐτοκρατορίας, τοὐλάχιστον τήν ζώνη ἐπιρροῆς

Στέλιος

Κέφτι ἤ Αἰγαῖοι, κάτοικοι τῆς Καφτώρ (Κρήτης) ἀπεικονίζονται σέ τοιχογραφία τοῦ τάφου τοῦ Menkheperresoub στίς Δ. Θῆβες τῆς Αἰγύπτου. 1430 π.Χ. (ΦΩΤ. Cyril Aldred).

της, ἡ ὁποία προφανῶς ἐξετείνετο σέ ὅλη τήν ἠπειρωτική χώρα. Ἡ ἀπουσία ὁποιασδήποτε ἀναφορᾶς σχετικῆς μέ τά νησιά τοῦ Αἰγαίου καί τήν Κρήτη, μαρτυρεῖ κατά πᾶσα πιθανότητα ὅτι οἱ περιοχές αὐτές εὑρίσκοντο ἐκτός τῆς μινυακῆς ζώνης ἐπιρροῆς, προφανῶς ὑπό μία ἄλλη δυναστεία, τήν Μινωϊκή. Ὅπως καί κατά τήν Τρωϊκή Ἐκστρατεία ὁ Ἀγαμέμνων ἦτο ὁ πρῶτος μεταξύ τῶν ἴσων του ἀνάκτων, ἔτσι καί ὁ Ἰάσων, χωρίς νά εἶναι ὁ ἀλκιμώτερος οὔτε νά εἶναι ὁ πολεμικώτερος τῶν ἄλλων, ἀνεγνωρίσθη, ἀκόμα καί ὑπ' αὐτοῦ τοῦ

«...Τούς Λαιστρυγόνας καί τούς Κύκλωπας, τόν ἄγριο Ποσειδῶνα μήν τόν φοβᾶσαι...». Καλλιτεχνική ἀναπαράστασις τῆς Ἀργοῦς, ἡ ὁποία διασχίζει τόν ἄξενο Πόντο. Ὁ πλοηγός Τίφυς κατευθύνει τήν πορεία τοῦ σκάφους μελετῶντας τήν θέσι τῶν ἄστρων μέ τήν χρῆσι ἀστρολάβου. Βάσει τῶν ἐρευνῶν νεωτέρων μελετητῶν τά τηγανόσχημα ἀγγεῖα, πού ἔχουν εὑρεθῆ κατά δεκάδες στίς Κυκλάδες, δέν ἦσαν τίποτε ἄλλο ἀπό πρωτόγονους ἀστρολάβους, οἱ ὁποῖοι μᾶλλον διέθεταν ξύλινο μηχανισμό (Πίναξ τοῦ Στ. Νιγδιόπουλου).

Χρυσό μυκηναϊκό δαχτυλίδι μέ παράστασι ταυροκαθάπτη ἀπό τήν Μιδέα Ἀργολίδος. Οἱ κοινές ἑορτές Μυκηναίων-Μινωϊτῶν μᾶς προβληματίζουν.

μεγάλου Ἡρακλέους, τοῦ ἐκπροσώπου τῶν Μυκηνῶν, ἡγέτης τῆς ἐπιχειρήσεως. Τό γεγονός αὐτό ἀπό μόνο του λέγει πολλά περί τῆς ἰσχύος τῶν Μινυῶν. Στό σημεῖο αὐτό μοιραῖα γεννᾶται τό ἐρώτημα: ὅλοι αὐτοί οἱ ἥρωες ἐπεβιβάσθησαν σέ ἕνα καί μόνο σκάφος ἤ τελικά ὁ καθείς ἐξ αὐτῶν ἦτο καί ἐπί κεφαλῆς ἑνός ἀποσπάσματος ἤ στολίσκου; Ἕνα ἄλλο ἐρώτημα τό ὁποῖο ἐπίσης ἔρχεται στά χείλη τοῦ καθενός ἀπό ἐμᾶς εἶναι φυσικά αὐτό τῆς χρονολογήσεως τῆς Ἐκστρατείας. Στό ἐρώτημα αὐτό ἔχουν κατά καιρούς δοθῆ πολλές ἀπαντήσεις, ἄλλες λιγώτερο καί ἄλλες περισσότερο κοντά στήν κοινή λογική. Ὁ ἀείμνηστος Χασάπης, βάσει τῶν ἀστρονομικῶν περιγραφῶν, πού ὑπάρχουν στά ὀρφικά κείμενα, χρονολογεῖ τά περιγραφόμενα σέ αὐτά γεγονότα εἴτε στά μέσα τῆς 12ης χιλιετίας π.Χ. εἴτε στά μέσα τῆς 4ης. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά τά ὀνόματα τῶν ἰδίων τῶν Ἀργοναυτῶν ἀποτελοῦν μία ἔμμεση πηγή χρονολογήσεως, ἐφ' ὅσον πολλοί ἀπό αὐτούς εἶναι πατέρες ὁμηρικῶν ἡρώων, οἱ ὁποῖοι προφανῶς ἔδρασαν μία ἤ δύο τό πολύ γενεές πρίν ἀπό τά Τρωϊκά, τά ὁποῖα βάσει τῆς καθιερωμένης ἀπόψεως τοποθετοῦνται χρονολογικῶς μεταξύ τῶν μέσων τοῦ 13ου καί 12ου αἰῶνος π.Χ. Μέ αὐτό τό σκεπτικό ἡ Ἀργοναυτική Ἐκστρατεία θά πρέπει νά ἐπραγματοποιήθη κατά τόν 14ο αἰῶνα π.Χ. Ἴσως ἔτσι ἐξηγεῖται καί ἡ ἀναφορά σιδήρου στά Ὀρφικά κείμενα, ἀλλά καί ἡ ἀναφορά τοῦ Μινύου Ἀνδρέως ὡς βασιλέως τῆς ἀχαϊκῆς Μιλήτου, στά χιττιτικά βασιλικά ἀρχεῖα τοῦ 13ου αἰῶνος π.Χ. Βάσει ἄλλωστε τοῦ Παρίου Χρονικοῦ, ἡ κατεργασία σιδήρου στήν Ἑλλάδα ἄρχισε τό 1460 π.Χ. Ἄρα τότε περίπου ἐπραγματοποιήθη καί ἡ ἐκστρατεία. Ὡστόσο, ἀναλογιζό-

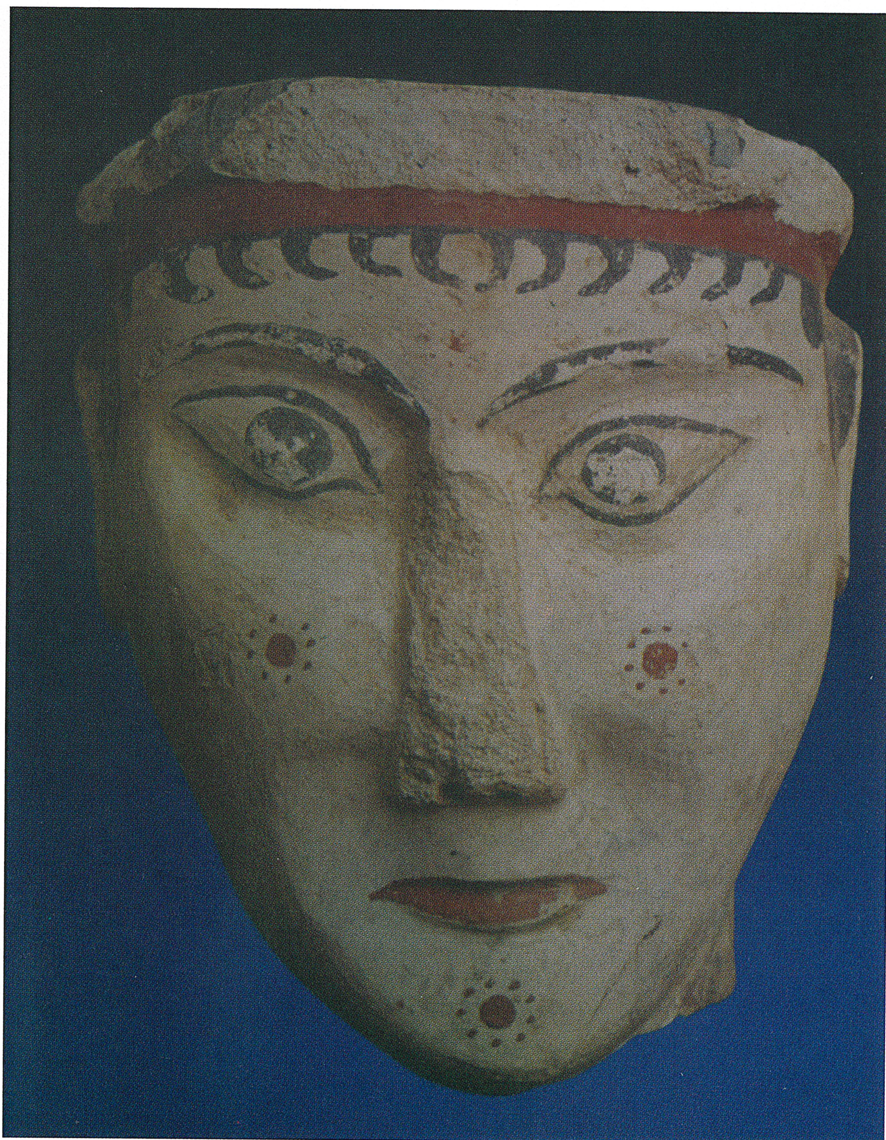

μενοι καί τήν πολιτισμική καί δημογραφική ἔκρηξι τῶν μέσων τῆς 4ης χιλιετίας, στήν ὁποία ἤδη ἀναφερθήκαμε καί ἡ ὁποία εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἀνάπτυξι τοῦ πολιτισμοῦ στήν Αἴγυπτο καί στήν Μεσοποταμία, παραλλήλως πρός ἐκεῖνον τῆς Ἑλλάδος, ἡ πιθανώτερη χρονολόγησις γιά τήν Ἀργοναυτική Ἐκστρατεία εἶναι αὐτή τῶν μέσων περίπου τῆς 4ης χιλιετίας π.Χ, ὅταν τό πολιτικό κέντρο βάρους τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος εὑρίσκετο στήν Θεσσαλία καί οἱ Μυκῆνες μόλις εἶχαν πρωτοκατοικηθῆ. Τότε, κατά τά φαινόμενα, ἐπραγματοποιήθη ἡ πρώτη μεγάλη ἐξάπλωσις τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι μετέδωσαν τήν τεχνογνωσία τους -ἰδιαιτέρως οἱ Μινύες- στούς γύρω λαούς, ἐμπορευόμενοι μαζί τους ἤ δημιουργῶντας ἀκόμη καί ἀποικίες στίς χῶρες τους. Τόσο οἱ Μινύες, ὅσο καί οἱ Μινωΐτες, χάρις στούς στόλους τους, εἶχαν αὐτήν τήν δυνατότητα, ἀντίθετα μέ τούς Αἰγυπτίους καί τούς Μεσοποτάμιους, οἱ σχέσεις τῶν ὁποίων μέ τό ὑγρό στοιχεῖο ἦσαν μᾶλλον ἐχθρικές. Ἰδιαίτερα ἡ περίπτωσις τῶν Σουμερίων γεννᾶ πλῆθος ἐρωτηματικῶν καί ἀξίζει ἐπί πλέον διερευνήσεως.

Οἱ Σουμέριοι εἶναι ἕνας ἄγνωστος λαός, ὁ ὁποῖος δέν ἦτο γνωστός στούς Ἕλληνες τῆς κλασσικῆς περιόδου, ἀφοῦ ἐξηφανίσθη ὁριστικῶς περί τόν 16ο αἰῶνα π.Χ.

Ἡ κατασκευή τοῦ θολωτοῦ τάφου τοῦ Ἀτρέως παραμένει ἕνα ἀπό τά μεγαλύτερα μυστήρια στίς Μυκῆνες (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

Γυναικεῖο κεφάλι ἄγνωστης θεότητος ἀπό τίς Μυκῆνες. Στό πρόσωπό της φέρει ἀστρικά σύμβολα (Φωτ. Γ.Ε.Μυλωνᾶς, 1981, Ἐκδ. Ἀθηνῶν).

Ἀκόμη καί τό ὄνομά του εἶναι ἄγνωστο. Τήν ὀνομασία Σουμέριοι τοῦ ἔδωσαν αὐθαιρέτως οἱ Βρεταννοὶ ἀρχαιολόγοι, πού ἀνέσκαψαν τίς πόλεις του. Εἶναι πάντως γενικῶς παραδεκτό ὅτι οἱ Σουμέριοι ἦσαν ὁ

μόνος μή σημιτικῆς καταγωγῆς λαός, πού κατῴκησε στήν Μεσοποταμία. Ἀπό τό 3200 ἕως καί τό 2100 π.Χ. οἱ Σουμέριοι ἦσαν οἱ ἀπόλυτοι κυρίαρχοι στήν συγκεκριμένη περιοχή, ἐπικρατῶντας μέ ἄνεσι τῶν ἐξωτερικῶν τους ἐχθρῶν, ἀλλά καί ἀλληλοσπαραζόμενοι. Περί τό 2200 ὁ σημιτικῆς καταγωγῆς ἀρχηγός τοῦ λαοῦ τῶν Ἀκκαδίων Σαργών κατέλαβε τήν Σουμερία καί δημιούργησε μία αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία ὅμως συνεταράχθη 100 ἔτη ἀργότερα ἀπό τήν ἐπανάστασι τῶν Σουμερίων κατοίκων τῆς Οὔρ. Ὁ βασιλεύς τῆς Οὔρ κατώρθωσε νά ἀποτινάξη τόν ἀκκαδικό ζυγό καί νά ἀνασυστήση τήν σουμεριακή αὐτοκρατορία γιά 150 περίπου ἔτη (περίοδος 3ης Δυναστείας τῆς Οὔρ). Κυκλωμένο ὅμως ἀπό τά σημιτικά ἔθνη τοῦ Ἐλάμ, τῶν Ἀραμαίων καί τῶν Ἀκκαδίων, τό σουμεριακό κράτος κατέρρευσε ὁριστικά περί τό 1950 π.Χ. Μόνο μεμονωμένοι Σουμέριοι ἄρχοντες ἐπέζησαν καί κυβέρνησαν σέ διάφορες πόλεις καί κυρίως στό Μάρι (βόρειος Συρία). Οἱ ἄρχοντες τοῦ Μάρι ἦσαν οἱ μόνοι Σουμέριοι, οἱ ὁποῖοι τεκμηριωμένα γνωρίζουμε ὅτι ἦλθαν σέ ἐπαφή μέ τούς Μινωΐτες. Ἀκόμη καί τά ἀνάκτορα

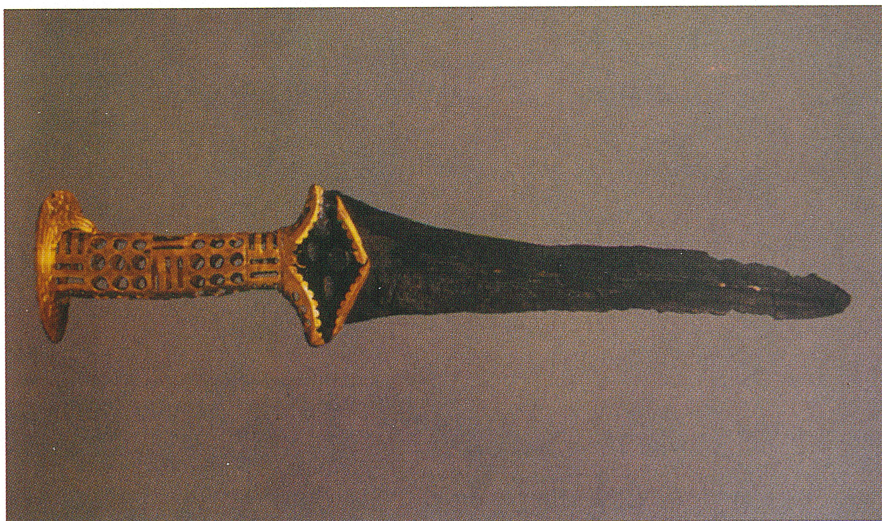

Ὁ Ἡρακλῆς, μέγιστος τῶν Ἑλλήνων ἡρώων, ξεκίνησε μαζί μέ τούς Ἀργοναῦτες γιά τό μεγάλο ταξίδι πρός τήν Κολχίδα. Δέν ἔμελλε ὅμως νά φθάση ποτέ ἐκεῖ. Γιά λόγους πού δέν ἔχουν ἀπολύτως ἐξακριβωθῆ παρέμεινε στήν Μ. Ἀσία καί λίγο μετά ἀπό τό πέρας τῆς ἐκστρατείας ἐπετέθη κατά τῆς Τροίας μαζί καί μέ ἄλλους Ἀργοναῦτες.

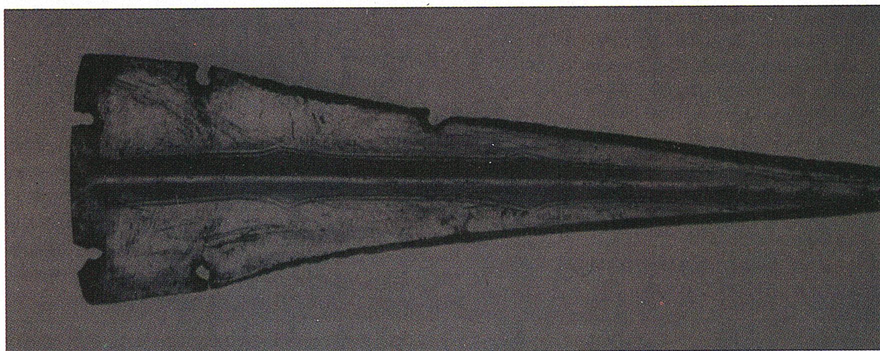
τους ὁμοιάζουν σκανδαλωδῶς μέ αὐτά τῆς Κνωσοῦ. Ὡστόσο καί τό βασίλειο τοῦ Μάρι κατεστράφη ἀπό τίς ἐπιδρομές τῶν ἀπογόνων τῶν Ἀκκαδίων, τῶν Βαβυλωνίων.

Ὁ λαός τῶν Σουμερίων, λοιπόν, βάσει τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων, ἀρχίζει νά ὀργανώνη κρατικά μορφώματα στήν περίοδο μεταξύ τοῦ τέλους τῆς 4ης χιλιετίας π.Χ. καί τῶν ἀρχῶν τῆς 3ης. Ἄν καί οἱ ἀρχαιολόγοι ὁμιλοῦν γιά τήν συγκρότησι πόλεων στήν Σουμερία ἤδη ἀπό τήν 5η χιλιετία, τά εὑρήματα ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ πραγματική ἀνάπτυξις τῶν σουμεριακῶν βασιλείων συνετελέσθη μετά τό 3200 π.Χ. Ἡ Σουμερία δέν ἀπετέλει ἕνα ἑνιαῖο κράτος. Εἶναι χωρισμένη σέ πόλεις-κράτη, τά ὁποῖα συχνά ἀλληλομάχονται γιά τήν κατάκτησι γονίμων ἐδαφῶν (πρβλ. Ληλάντιο Πόλεμο μεταξύ Χαλκίδος καί Ἐρετρίας κατά τόν 6ο αἰῶνα π.Χ.). Ἡ οἰκονομία τῆς χώρας εἶναι κυρίως ἀγροτική καί ὡς ἐκ τούτου ἡ καλλιεργήσιμος γῆ ἀποτελεῖ τό κατ' ἐξοχήν παραγωγικό κεφάλαιο. Ἡ γῆ ὅμως στήν περιοχή αὐτή εἶναι ἄνυδρος. Μοναδικές πηγές ὕδατος ἦσαν καί παραμένουν οἱ δύο μεγάλοι ποταμοί, ὁ Τίγρης καί ὁ Εὐφράτης. Ἡ ἀξία τους, ὅμως, χωρίς τήν ἀνάπτυξι καταλλήλου δικτύου ἀρδευτικῶν ἔργων, εἶναι ἀμφίβολος. Οἱ ἀνεξέλεγκτες μάλιστα πλημμύρες τους πολλές φορές προκαλοῦν καταστροφές. Περί τό 3200-3000 π.Χ. ἐμφανίζεται στήν περιοχή ἕνα ἄκρως ἐξελιγμένο ἀρδευτικό σύστημα, μέ τήν χρῆσι τοῦ ὁποίου ἀποτρέπονται οἱ πλημμύρες τῶν ποταμῶν καί ἐξασφαλίζεται, καί λόγῳ τοῦ θερμοῦ κλίματος, συνεχής παραγωγή ἀγροτικῶν προϊόντων. Ἀκριβῶς στό σημεῖο αὐτό ἐπιστρέφουμε πίσω στήν Ἑλλάδα καί συγκεκριμένως στήν λίμνη Κωπαΐδα, τήν ὁποία πρῶτοι οἱ Μινύες ἀπεξήραναν. Τό ἔργο τῆς ἀποξηράνσεως τῆς Κωπαΐδος, σέ τόσο πρώϊμους μάλιστα χρόνους, ἀποτελεῖ μέγιστο τεχνικό ἐπίτευγμα, τό ὁποῖο μόνο οἱ Ἕλληνες ἐπέτυχαν. Τό ἔργο αὐτό ἀφ' ἑαυτοῦ ὑποδηλώνει τήν ἐξειδικευμένη γνῶσι τῶν Ἑλλήνων ἐπί τοῦ συγκεκριμένου ἀντικειμένου, τό ὁποῖο προφανῶς ἐδίδαξαν καί στίς χῶρες ἀπό τίς ὁποῖες διέβησαν. Ειδικά οἱ Σουμέριοι, ἐάν δέν ἦσαν Ἕλληνες ἄποικοι, τοὐλάχιστον ἦσαν τόσο βαθιά ἐπηρεασμένοι ἀπό τόν σύγχρονό τους ἑλληνικό πολιτισμό, ὥστε θά μποροῦσαν ἀσφαλῶς νά χαρακτηρισθοῦν ὡς τήν ἑλληνικήν παιδείαν κατέχοντες. Πέραν τῶν ἀρδευτικῶν ἔργων, τήν τεχνογνωσία τῶν ὁποίων κατεῖχαν οἱ Μινύες, πέραν τῆς πολι-

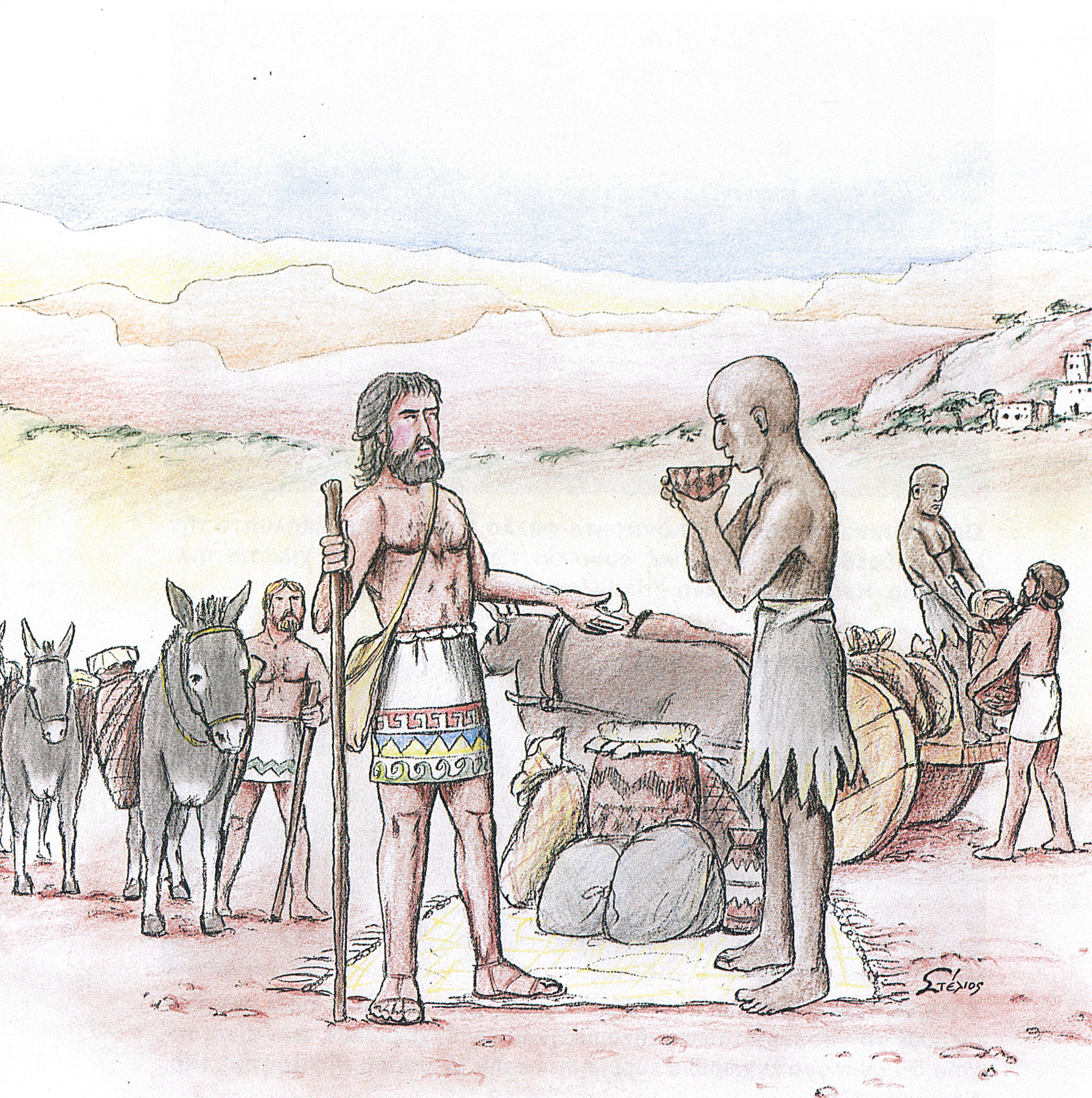

Ὀρειχάλκινο ἐγχειρίδιο μέ διάτρητο φύλλο χρυσοῦ πού ἐκάλυπτε τήν λαβή. Εὑρέθη στήν ἐργατική συνοικία τῶν Μαλίων. 2α χιλιετία π.Χ. Μουσεῖο Ἡρακλείου. (φωτ. Frieda Vandenabeele).

Χάλκινο ἐγχειρίδιο ἀπό τήν Νάξο τῆς 3ης χιλιετίας π.Χ. Ἐδῶ ἀναγνωρίζουμε τόν πρόγονο τῶν κρητομυκηναϊκῶν ἐγχειριδίων. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἀνάλογα ἐγχειρίδια εὑρέθησαν στήν Μεσσαρά τῆς Κρήτης. (Χρ. Ντούμας, 1990)

τικῆς ὀργανώσεως εἰς πόλεις - κράτη, χαρακτηριστικοῦ γνωρίσματος τῶν Ἑλλήνων ἀπό τούς νεολιθικούς ἕως καί τούς ἑλληνιστικούς χρόνους, οἱ Σουμέριοι ἔχουν νά ἐπιδείξουν παρεμφερῆ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογία, ἀλλά καί τρόπον τοῦ μάχεσθαι. Ὁ μεγαλύτερος ἥρως τῆς χώρας, ὁ Γκιλ-

Ἕλλην ἔμπορος ἀνταλλάσσει προϊόντα μέ Σουμέριο. Οἱ ἑλληνικές ἐπιρροές στόν σουμεριακό πολιτισμό εἶναι ἰδιαιτέρως ἔντονες (πίναξ τοῦ Στ. Νιγδιόπουλου).

γκαμές, μαζί μέ έναν σύντροφό του, ἐκτελεῖ σειρά ἄθλων (τεχνικά ἔργα, φόνοι τεράτων, ἐξερευνητικά ταξίδια), ἀντιστοίχους, ἐάν ὄχι παραλλήλους μέ αὐτούς τοῦ ἑλληνικοῦ διδύμου Ἡρακλῆς-Ὕλας. Ἀπό τήν ἄλλη ἡ θεογονία τῶν Σουμερίων παρουσιάζει ἐπίσης ὁμοιότητες μέ τήν ἀντίστοιχη ἑλληνική, εἰδικά ὅσον ἀφορᾶ στήν πρώτη θεϊκή δυναστεία τῆς Γαίας καί τοῦ Οὐρανοῦ. Ὁ γενάρχης θεός τῶν Σουμερίων εἶναι ὁ Ἀνοῦ τῆς Οὔρ (Οὔρ-Ἀνοῦ = Οὐρανός). Ἐπίσης στόν τομέα τῆς πολεμικῆς τεχνολογίας, οἱ Σουμέριοι ἔχουν νά ἐπιδείξουν καταπληκτικές ὁμοιότητες μέ τούς Ἕλληνες. Ὁ στρατός τους συνεκροτεῖτο ἀπό τό ἱππικό κρούσεως, ἐξωπλισμένο μέ τετράτροχα ἅρματα, ἀπό τήν φάλαγγα τῶν δορυφόρων-σαρισοφόρων καί ἀπό τό σῶμα τῶν ψιλῶν ἐλαφρῶν πεζῶν. Σέ τί ἀλήθεια διαφέρει τό ὀργανωτικό αὐτό ὑπόδειγμα ἀπό τό ἀντίστοιχο Μινωϊκό, Μυκηναϊκό ἤ ἀκόμα καί μακεδονικό (ἀντί τῶν ἁρμάτων ὑπῆρχε τό ἑταιρικό ἱππικό); Καί γιατί οἱ Σουμέριοι ἦσαν ὁ μόνος λαός στήν ἱστορία τῶν ἀνατολικῶν πολιτισμῶν, πού τό βασικό ὄργανο μάχης του ἦτο ἡ φάλαγξ τῶν πολιτῶν;

Ὅλα τά ἀνωτέρω ἀποτελοῦν σοβαρές ἐνδείξεις ἔστω περί τῆς ζώνης ἐπιρροῆς τῶν προϊστορικῶν Ἑλλήνων Μινυῶν, Μινωϊτῶν, Μυκηναίων, οἱ ὁποῖοι εἴτε κατά τήν διάρκεια τῆς θρυλικῆς ἐκστρατείας τοῦ Διονύσου εἴτε κατά τή διάρκεια τῆς ἀναλόγου ἐκστρατείας τοῦ Ἡρακλέους, ἔφθασαν στήν περιοχή τῆς Μεσοποταμίας, μεταλαμπαδεύοντας τίς γνώσεις τοῦ ὑψηλοῦ τους πολιτισμοῦ. Ἡ Ἀργοναυτική Ἐκστρατεία δέν ἦτο παρά ἡ συνέχεια τῶν ἐξερευνητικῶν ἀποστολῶν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἔχοντας γνωρίσει τήν Αἴγυπτο καί τήν Μεσοποταμία - ἐνδεχομένως καί τήν Ἀραβία καί τήν Ἰνδία - ἀπεφάσισαν νά ἐπεκταθοῦν καί πρός Βορρᾶν. Φυσικά σέ ὅλα τά παραπάνω ὑπάρχει καί ὁ ἀντίλογος ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν αὐτοί πού πῆραν στοιχεῖα ἀπό τούς προηγμένους πολιτισμούς τῶν Σουμερίων καί τῆς Αἰγύπτου καί ὄχι τό ἀντίστροφο. Χωρίς φυσικά νά ἀποκλείωνται τά πολιτιστικά δάνεια -βεβαίως καί οἱ Ἕλληνες ἐπηρεάσθηκαν ἀπό τούς πολιτισμούς πού συνήντησαν- ἐν τούτοις εἶναι λογικό ὁ θαλασσοπόρος λαός, ὁ ὁποῖος κατεῖχε τά τεχνολογικά σκῆπτρα, νά παρέδωσε περισσότερα στούς ἄλλους, ἀπ' ὅσα ἔλαβε ἀπό αὐτούς.

Ἕνα ἄλλο σημεῖο προβληματισμοῦ, σχετικά μέ τήν χρονολόγησι

Οἱ Ἀργοναῦτες ἀποβιβάζονται ἀπό τήν Ἀργώ. Παράστασις ἀπό ἐρυθρόμορφο κρατῆρα τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.

Οἱ Διόσκουροι ξεκινοῦν γιά τήν Ἰωλκό, προκειμένου νά λάβουν μέρος στήν Ἀργοναυτική Ἐκστρατεία (παράστασις ἀπό μελανόμορφο ἀμφορέα τοῦ 6ου αἰ. π.Χ.).

τῆς Ἀργοναυτικῆς Ἐκστρατείας σχετίζεται καί μέ τήν παρουσία τοῦ Ἡρακλέους σέ αὐτήν. Τό ζήτημα, πού γεννᾶται, ἀφορᾶ στά πολλαπλᾶ πρόσωπα τοῦ Ἡρακλέους καί τήν χρονολογική τοποθέτησι αὐτῶν, ἐάν κάτι τέτοιο εἶναι ἐφικτό. Ὁ Παυσανίας σαφῶς ξεχωρίζει δύο διαφορετικά πρόσωπα μέ τό ὄνομα Ἡρακλῆς. Ὁ μέν πρῶτος καί ἀρχαιότερος ἦτο, ὅπως ἀναφέρει, καί ἕνας ἀπό τούς Ἰδαίους Δακτύλους, τούς γεννήτορες δηλαδή τοῦ πολιτισμοῦ ἀπό τήν Κρήτη. Ὁ συγκεκριμένος Ἡρακλῆς σχετίζεται ἄμεσα, βάσει τῆς ἑρμηνείας τοῦ Πάρσον, μέ τούς Μινύες (κατά τόν Πάρσον Μινύες = Μινωΐτες). Ὁ ἄλλος Ἡρακλῆς εἶναι ὁ γνωστός υἱός τοῦ Ἀμφιτρύονος, ὁ μέγας Μυκηναῖος ἥρως, ὁ ὁποῖος ἐπί βασιλείας τοῦ Ἐργίνου, ἐπί κεφαλῆς τοῦ θηβαϊκοῦ στρατοῦ, κατενίκησε τούς Μινύες. Κατά συνέπεια θά ἦτο μᾶλλον ἀπίθανο νά συνεκστρατεύση μετά τῶν πολεμίων του. Συμπερασματικά λοιπόν καταλήγουμε στήν ὑπόθεσι ὅτι ὁ συμμετασχών στήν Ἀργοναυτική ἐκστρατεία Ἡρακλῆς ἦτο ὁ Ἰδαῖος Δάκτυλος Ἡρακλῆς, ἄν καί σταδιακά τά διαφορετικά πρόσωπα ἐταυτίσθησαν ἐντός τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως.

Κεφ. 3
Ὁ πλοῦς τῆς Ἀργοῦς

Ἀργώ καί προϊστορικό ἑλληνικό ναυτικό

Γιά τήν ἐκτέλεσι τῆς ἐκστρατείας των οἱ Ἀργοναῦτες ἐπεβιβάσθησαν σέ ἕνα (ἤ περισσότερα) νέου τύπου πλοῖο τήν «Ἀργώ» (= ταχεῖα). Ἀπό τόν ἀριθμό τῶν ἐπιβαινόντων ἡρώων μποροῦμε νά συμπεράνουμε ὅτι ἐπρόκειτο γιά ἕνα σκάφος τύπου πεντηκοντόρου, μέ 25 κῶπες ἀνά πλευρά. Γιά αὐτόν τόν λόγο τό σκάφος ξεχώριζε ἀπό τά προϋπάρχοντα, τά ὁποῖα στήν καλλιτέρα τῶν περιπτώσεων διέθεταν 15 κῶπες ἀνά πλευρά (τριαντακόντοροι). Χάρις στίς ἐπί πλέον κῶπες τό σκάφος ἦτο ταχύτερο, ἐνῷ τό μεγαλύτερο μέγεθός του, τό ὁποῖο προφανῶς συνδυαζόταν καί μέ μεγαλύτερο ἐκτόπισμα, τό καθιστοῦσε ἱκανό νά ἀντιπαλεύῃ μέ μεγαλυτέρα εὐκολία τά κύματα. Τό σκάφος αὐτό θά πρέπει πραγματικά νά ἔφερε ἐπανάστασι στόν τομέα τῆς ναυπηγικῆς ἐκείνη τήν ἐποχή, καθιστῶντας ἐν μιᾷ νυκτί ξεπερασμένους ὅλους τούς προϋπάρχοντες τύπους, ὅπως ἀκριβῶς τό βρεταννικό θωρηκτό «Dreadnought» τό 1906 κατέστησε ἄχρηστα τά πολεμικά σκάφη ὅλων τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν ναυτικῶν. Ἡ Ἀργώ ἦτο δημιούργημα τοῦ ναυπηγοῦ Ἄργου, ὁ ὁποῖος ὅμως γιά τήν κατασκευή της εἶχε ἀρωγό τήν Ἀθηνᾶ, δηλαδή τήν γνῶσι καί τήν σοφία. Ὅλοι οἱ ἐρευνητές δέχονται ὅτι ἡ Ἀργώ ἦτο πεντηκόντορος. Ὡστόσο μέ ἀφορμή ἀκριβῶς αὐτό τό γεγονός κατεβάζουν τήν χρονολόγησι τῆς Ἀργοναυτικῆς Ἐκστρατείας κάτω καί ἀπό τούς μυκηναϊκούς χρόνους, στούς ἀρχαϊκούς, ὅταν, κατ' αὐτούς, οἱ Ἕλληνες, ἐμπνευσμένοι ἀπό τούς Φοίνικες, κατεσκεύασαν γιά πρώτη φορά πεντηκοντόρους. Ταυτίζουν μά-

Χρυσό σκῆπτρο μέ κεφάλι δράκοντος ἀπό τήν χώρα τῶν Σκυθῶν. Τέλη 7ου/ ἀρχές 6ου αἰ. π.Χ. Μουσεῖο Ἐρμιτάζ. (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου)

λιστα τόν «μῦθο» τῆς Ἀργοναυτικῆς Ἐκστρατείας μέ τόν Δεύτερο Ἀποικισμό καί τήν συνδέουν μέ τήν ἐξάπλωσι τῶν Ἑλλήνων στόν Εὔξεινο Πόντο, τόν ὁποῖο, πάντα κατ' αὐτούς, οἱ Ἕλληνες διέσχισαν μετά τόν 8ο αἰῶνα π.Χ. Καί ὅλα αὐτά λέγονται ὅταν οἱ ἐνδείξεις, ἀλλά καί οἱ ἀποδείξεις περί τῆς ναυτικῆς ἱκανότητος τῶν Ἑλλήνων ἀπό τήν 8η ἕως καί τήν 3η χιλιετία π.Χ. ὑπάρχουν καί βοοῦν. Τά εὑρήματα στό Φράχθι, οἱ βραχογραφίες στό Παγγαῖο καί στόν Στρόφιλα τῆς Ἄνδρου, ἀλλά καί τό ναυάγιο τῆς Δοκοῦ, προφανῶς δέν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ἀπό τούς συγκεκριμένους κυρίους, οἱ ὁποῖοι ὅμως διακρίνουν παντοῦ τήν παρουσία τῶν «μεγάλων ναυτικῶν» Φοινίκων. Φυσικά ἀμφισβητοῦν καί τίς περιγραφές τοῦ Ὁμήρου, ὁ ὁποῖος περιγράφει ξεκάθαρα πεντηκοντόρους στά Ἔπη του, καί ἄν καμμία φορά ὑποχρεωθοῦν νά τίς ἀποδεχθοῦν, τίς θεωροῦν ὡς «ἕναν ἀκόμη ἀναχρονισμό τοῦ μεγάλου ποιητῆ». Καί ὅμως ἡ ἀλήθεια εἶναι

ἄλλη. Οἱ θαλασσοπόροι Ἕλληνες εἶναι λογικό νά ὑποστηριχθῆ ὅτι πρῶτοι δημιούργησαν ἐξελιγμένους τύπους σκαφῶν, ὄχι διότι ἦσαν ἐξυπνότεροι, ἀλλά ἐπειδή ὑπεχρεώθησαν ἀπό τήν καθημερινή τους ἀνάγκη, ἡ ὁποία ἄκουε στό ὄνομα ἐμπόριο. Γιά τήν προστασία τῶν ἐμπορικῶν σκαφῶν -τούς διαφόρους τύπους διακρίνει ξεκάθαρα ὁ Ὅμηρος- χρειαζόταν καί πολεμικός στόλος. Τά πολεμικά πλοῖα τῆς ἐποχῆς ἦσαν ἀκριβῶς οἱ πεντηκόντοροι καί οἱ τριαντακόντοροι. Τά πλοῖα αὐτά, ὅπως καί ἡ διάδοχός τους τριήρης, εἶχαν μικρό βύθισμα, πού τούς ἐπέτρεπε νά πλέουν καί σέ ἀβαθῆ ὕδατα (ὅπως ποταμούς) καί μεγάλο λόγο μήκους πρός πλάτος, γεγονός πού τούς προσέδιδε ὑψηλή γιά τήν ἐποχή ταχύτητα. Βάσει μελετῶν τοῦ Ἰνστιτούτου Ναυτικῆς Τεχνολογίας τῶν ΗΠΑ, τίς ὁποῖες δημοσιεύει στό βιβλίο του Greek And Roman Naval Warfare, ὁ ναύαρχος William L.Rodgers, ὁ κάθε κωπηλάτης μποροῦσε νά παράγη ἐνέργεια ἴση μέ 0,143 ἵππους, γιά μικρό χρονικό διάστημα. Στό ἄθροισμα αὐτό πρέπει νά προστεθῆ καί ἡ ἐνέργεια, πού προσέδιδε στό σκάφος καί τό ἱστίο. Συμπερασματικά μία πεντηκόντορος ὑπολογίζεται ὅτι γιά μικρά χρονικά διαστήματα ἦτο ἱκανή νά ἀναπτύξη ταχύτητα τῆς τάξεως τῶν 7-8 κόμβων τήν ὥρα. Φυσικά ἐάν φυσοῦσε οὔριος ἄνεμος τά δεδομένα αὐτά μετεβάλλοντο καί ἡ ταχύτητα τοῦ σκάφους, χάρις στήν ἄριστη ὑδροδυναμική του σχεδίασι, μποροῦσε νά αὐξηθῆ κατά πολύ. Μήν ξεχνᾶμε ὅτι ἡ τριήρης τῶν κλασσικῶν χρόνων μποροῦσε νά πλεύση μέ μεγίστη ταχύτητα 10 κόμβων. Συγκρίνοντας λοιπόν τήν τριήρη τοῦ 6ου αἰῶνος μέ τήν πεντηκόντορο τῆς 2ης τοὐλάχιστον, ἐάν ὄχι τῆς 4ης χιλιετίας, ἀντιλαμβανόμεθα ποίου εἴδους ἐξέλιξι σηματοδότησε ἡ ναυπήγησις τῆς πεντηκοντόρου σέ ἐκείνην τήν ἐποχή. Ἔτσι, ἀναλό-

Τό περίφημο ἐγχειρίδιο τοῦ κυνηγίου πού εὑρέθη στήν ἀκρόπολι τῶν Μυκηνῶν. Εἰκονίζει Ἕλληνες πολεμιστές νά καταβάλουν λέοντα. Ὁ ἐξοπλισμός τους εἶναι ἴδιος μέ τόν ἀντίστοιχο τῶν εἰκονιζομένων πολεμιστῶν στήν περίφημη «τοιχογραφία τῆς νηοπομπῆς» ἀπό τήν Θήρα. Κατ' ἐπέκτασιν τό ἐγχειρίδιο ἀποτελεῖ ἀπόδειξι τοῦ κοινοῦ πολιτισμοῦ τῶν προϊστορικῶν Ἑλλήνων, μέ ὅποιο ὄνομα καί ἄν αὐτοί ἀναφέρωνται στήν Ἱστορία, Μινύες, Μινωῖτες, Αἰγαῖοι ἤ Μυκηναῖοι.

Ἀττικός λέβης τοῦ 8ου αἰ. π.Χ. μέ παράστασι πολύκωπου πλοίου ἀπό τό Μουσεῖο τοῦ Τορόντο (Καναδᾶς). Τό εἰκονιζόμενο σκάφος εἶναι πεντηκόντορος, ὅπως ἡ Ἀργώ, ἡ ὁποία ὅμως ἀντίθετα μέ τήν ἐπικρατοῦσα θεωρία, δέν πρωτοταξίδεψε στίς ἑλληνικές θάλασσες τόν 8ο αἰ. π.Χ. ἐφ' ὅσον ὁ Ὅμηρος στά ἔπη του ἀναφέρει πλοῖα τοῦ τύπου (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

γως τῶν καιρικῶν συνθηκῶν καί τῆς κοπώσεως τοῦ πληρώματος, μία πεντηκόντορος ἦτο ἱκανή νά διασχίσῃ ἀπόστασι ἀπό 6 ἕως 14,5 χιλιόμετρα τήν ὥρα ἤ 120 χιλιόμετρα τήν ἡμέρα, κατά μέσον ὅρον. Ἡ πεντηκόντορος ἦτο πολεμικό πλοῖο. Παρ' ὅλα αὐτά δέν διέθετε κανένα ὅπλο, ἀνάλογο τοῦ ἐμβόλου τῆς τριήρους. Οἱ ναυμαχίες τῆς ἐποχῆς ὡμοίαζαν πρός τειχομαχίες, στίς ὁποῖες συμμετεῖχαν ὅλα τὰ μέλη τοῦ πληρώματος μέ ἐκηβόλα, ἀλλά καί ἀγχέμαχα ὅπλα. Ἕνα μόνο διαφορετικό, αὐτῶν τῶν στρατῶν ξηρᾶς τῆς ἐποχῆς, ὅπλο μόνο γνωρίζουμε, τό «ναυμάχον δόρυ», τό ὁποῖο ἦτο μακρύτερο τοῦ συνηθισμένου δι' εὐνοήτους λόγους. Ὅμως γνωρίζουμε ὅτι καί

οἱ Ἕλληνες πεζοί, ἀπό τούς μινωϊκούς τοὐλάχιστον χρόνους, ἦσαν ἐξωπλισμένοι μέ μακρά δόρατα, μήκους τοὐλάχιστον 3,5 μέτρων (= σάρισες). Δύο ὑπῆρξαν οἱ λόγοι ἐξοπλισμοῦ τους μέ τό ὅπλο αὐτό. Πρῶτον ἡ ἰσχύς του ἀπέναντι στίς ἐπελάσεις βαρέων ἁρμάτων μάχης καί δεύτερον ἡ χρησιμότης του κατά τίς ναυμαχίες, καί αὐτό διότι οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς δέν ἦσαν ἁπλῶς πεζοί στρατιῶτες, ἀλλά ἦσαν καί πεζοναῦτες.

Ἕνα ἄλλο σημεῖο τριβῆς σχετικά μέ τήν Ἀργώ ἀφορᾶ στό «λάλον ξύλο», τό θαυματουργό τεμάχιο ξύλου, τό ὁποῖο ἐτοποθέτησε στό σκάφος ἡ Ἀθηνᾶ καί τό ὁποῖο ἐνημέρωνε τό πλήρωμα. Πολλά ἔχουν γραφῆ ἀναφορικά μέ τό «ὁμιλοῦν» αὐτό ξύλο, ἀπό τό ὅτι ἦτο ἀρχαῖος ἠλεκτρονικός ὑπολογιστής ἕως ὅτι δέν ἦτο τίποτε ἄλλο παρά ἕνα προϊόν τῆς γονίμου φαντασίας τῶν προγόνων μας. Καί οἱ δύο αὐτές ἀπόψεις, ἀκραῖες κατά τήν ταπεινή μας γνώμη, ἀγνοοῦν τήν μέση ἄποψι. Τό «λάλον ξύλο» θά μποροῦσε κάλλιστα νά εἶναι ἕνα ὄργανο ναυσιπλοΐας (ἀστρολάβος;) κατασκευασμένο ἀπό ξύλο. Ἐλέγετο δέ «λάλον», διότι πραγματικά ἔδιδε πληροφορίες στούς θαλασσοπόρους τῆς ἐποχῆς. Ἡ γνῶσις κατασκευῆς τέτοιου τύπου ὀργάνων σχετίζεται μέ τίς γνώσεις τῶν Ἑλλήνων στήν ἀστρονομία. Γιά αὐτό ὁ Ἀργοναύτης Ἀγκαῖος, ὁ ἐκ Πλευρῶνος, ἐμφανίζεται στά Ὀρφικά ὡς γνώστης τῶν κινήσεων τῶν ἄστρων καί τῶν πλανητῶν. Ἐπίσης ὁ Λυγκεύς παρουσιάζεται ὡς ἔχων ὀξυτάτην ὅρασι καί ὁ Τίφυς, ὁ πλοηγός τοῦ σκάφους, παρουσιάζεται ὡς αὐτός πού «ἐγνώριζε νά κατευθύνη μέ τήν πολυμήχανον τέχνην του τό πλοῖον ἐν μέσῳ σφοδρῶν καί λευκῶν θυελλῶν» (χιονοθυελλῶν;).

Ἡ ἔναρξις τῆς περιπετείας

Ὅταν ὅλα ἦσαν ἕτοιμα, οἱ Ἀργοναῦτες ἀπεφάσισαν νά ἐκλέξουν τόν ἀρχηγό τους. Ἀρχικῶς ὅλοι ἐστράφησαν στόν Ἡρακλέα. Ἐκεῖνος ὅμως δέν ἐδέχθη τήν τιμή καί παρεχώρησε τήν θέσι του εἰς τόν Ἰάσονα. Κατόπιν ἐπεχείρησαν νά καθελκύσουν τό πλοῖο ἀπό τήν ναυπηγική του κλίνη στήν θάλασσα. Βάσει τῶν Ὀρφικῶν ὅμως, ἡ Ἀργώ ἀρνήθηκε νά κινηθῆ, σφηνωμένη καθώς ἦτο στήν παραλία καί μόνον μετά ἀπό θεϊκή ἐπέμβασι τῆς Ἀθηνᾶς, συνεργείᾳ τοῦ ἄσμα-

τος τοῦ Ὀρφέως ἐκινήθη. Ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος ἀντιθέτως, στά Ἀργοναυτικά του, δέν ἀναφέρει κάτι τέτοιο. Φυσικά αὐτό δέν εἶναι τό μόνο σημεῖο στό ὁποῖο τά δύο ἔργα διαφοροποιοῦνται. Γιά τόν λόγο αὐτόν στήν διήγησί μας θά ἐπιχειρήσουμε μίαν, τρόπον τινά, σύζευξι τῶν δύο κειμένων ἤ, στήν χειροτέρα τῶν περιπτώσεων, παράθεσι τῶν ἀπόψεων καί τῶν δύο συγγραφέων.

Μετά λοιπόν τήν καθέλκυσι τοῦ σκάφους, ἀφοῦ ἐτέλεσαν τίς απαραίτητες θυσίες καί συνεπλήρωσαν τά ἐφόδιά τους, ἀπέπλευσαν μέ προορισμό τήν μυθική χώρα τοῦ Αἰήτου, τήν πολύχρυσο Κολχίδα. Οἱ Ἀργοναῦτες ἄρχισαν νά λάμνουν τήν ὥρα πού ἕνας οὔριος ἄνεμος φούσκωνε τό ἱστίο τοῦ σκάφους. Τό μεγάλο ταξίδι μόλις ξεκινοῦσε. Καί τῆς «Παναχαιίδος», τῶν Μινυῶν τά τέκνα ἀπέπλευσαν γιά τό ἄγνωστο. Σέ λίγο τῶν Πελασγῶν -κατά τόν Ἀπολλώνιο- ἡ χώρα χάθηκε ἀπό τά μάτια τῶν Ἀργοναυτῶν καί μόνο ἡ κορυφή τοῦ Πηλίου ξεχώριζε. Ὕστερα ἀπό μία στάσι στό Πήλιο εἴτε λόγῳ ἀντιθέτων ἀνέμων (Ἀπολλώνιος) εἴτε διότι ὁ Πηλεύς ἐπιθυμοῦσε νά ἰδῆ τόν υἱόν του Ἀχιλλέα, ὁ ὁποῖος ἐμαθήτευε στό πλευρό τοῦ σοφοῦ Χείρωνος, ἡ Ἀργώ συνέχισε τόν πλοῦ της καί ἀφοῦ προσπέρασε τό σημερινό ἀκρωτήριο Τρίκερι, ἐκινήθη βόρεια, ἀκολουθῶντας τήν ἀκτογραμμή. Ἄφησε πίσω της τίς ἀκτές τῆς Πιερίας καί ἀφοῦ ἐπέρασε καί τόν τρομερό Ἄθωνα, κατευθύνθηκε στήν Λῆμνο. Βάσει τῶν περιγραφῶν τήν νῆσο κατοικοῦσαν Ἀμαζόνες μέ ἐπί κεφαλῆς τήν Ὑψιπύλη. Ἀναφέρουν τά ἀρχαῖα κείμενα ὅτι ἀρχικῶς ἦσαν φυσιολογικές γυναῖκες, τίς ὁποῖες ἡ Ἀφροδίτη ἐτιμώρησε μέ τρέλλα. Ἐπάνω στήν τρέλλα τους οἱ Λήμνιες ἐσκότωσαν τούς ἄνδρες τους καί ἀνέλαβαν τήν ἐξουσία. Οἱ Ἀμαζόνες διέκριναν τήν Ἀργώ νά πλησιάζη στίς ἀκτές τους καί ἔνοπλες παρετάχθησαν ἔξω ἀπό τήν πόλι τους, τήν Μύρινα, ἕτοιμες νά πολεμήσουν τούς εἰσβολεῖς. Προφανῶς καί αὐτές οἱ Ἀμαζόνες, ὅπως καί αὐτές οἱ ὁποῖες συμμετεῖχαν στά Τρωϊκά, δέν εἶναι παρά κάποιος γυναικοκρατούμενος λαός, ὅπου τό καθεστώς τῆς μητριαρχίας ἐξακολουθοῦσε νά ὑφίσταται. Σέ ἐκείνους τούς πρώιμους χρόνους ἄλλωστε, ἀναλόγως καί τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν, εἶναι πιθανόν νά ὑφίσταντο καί μητριαρχικές κοινωνίες.

Ἡ εὔφορη Κωπαΐς ἁπλώνεται στόν ὁρίζοντα. Ἄποψις ἀπό τήν ἀκρόπολι τοῦ Γλᾶ (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

Ἡ Ἀργώ προσωμίσθηκε στίς Σιντιακές Πέτρες καί ὁ Ἰάσων ἀπεφάσισε νά ἀποστείλη κήρυκα γιά νά διαβεβαιώση τίς Ἀμαζόνες περί τῶν εἰρηνικῶν των προθέσεων. Πράγματι οἱ Ἀμαζόνες ἐδέχθησαν εἰρηνικά τούς Μινύες καί μάλιστα συνῆψαν σχέσεις ἐρωτικές μαζί τους. Οἱ καρποί τῶν ἐρώτων τῶν Μινυῶν μέ τίς Ἀμαζόνες τῆς Λήμνου δέν ἦσαν στήν πραγματικότητα παρά οἱ ἄποικοι ἀπό τήν ἠπειρωτική Ἑλλάδα, πού κατῴκησαν στήν νῆσο, ὅπως ἀναφέρει χαρακτηριστικῶς ὁ Ἡρόδοτος (Δ, 145 -148. βλ. Παραρτήματα). Τό πότε ἀκριβῶς συνέβη ὁ συγκεκριμένος ἀποικισμός δέν μᾶς εἶναι γνωστό. Ἀσφαλῶς πάντως συνέβη πρίν ἀπό τό 3200-3000 π.Χ., ὅταν δηλαδή οἱ Λήμνιοι - Μινύες ἀποίκησαν καί τήν ἀπέναντί τους μικρασιατική ἀκτή. Μετά ἀπό τήν Λῆμνο οἱ Ἀργοναῦτες ἔπλευσαν στήν Σαμοθράκη,

μέ προτροπή τοῦ Ὀρφέως, γιά νά μυηθοῦν στά Καβείρια μυστήρια. Τό παράξενο πάντως εἶναι ὅτι τήν πληροφορία αὐτή δέν τήν παρέχουν τά Ὀρφικά κείμενα ἀλλά ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος!

Ἀμέσως μετά ἔπλευσαν πρός τόν Ἑλλήσποντο. Ἡ Ἀργώ εἰσῆλθε στό στενό καί βοηθουμένη ἀπό τόν ἄνεμο διέσχιζε τά ταραγμένα ὕδατα, διότι, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν τά Ὀρφικά, χειμερινή θύελλα ἀναστάτωνε τήν θάλασσα! Γνωρίζουμε ὅτι ἐκείνη τήν ἐποχή τά θαλάσσια ταξίδια ἐπραγματοποιοῦντο κυρίως κατά τήν ἄνοιξι καί τό καλοκαίρι. Ἡ συγκεκριμένη λοιπόν πληροφορία τῶν Ὀρφικῶν πραγματικά ξενίζει. Μᾶς δίδει ὅμως καί τό μέτρο τῆς ἀξίας τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν, γιά τούς ὁποίους προφανῶς οἱ πλόες στό Αἰγαῖο ἦσαν ὑπόθεσις ρουτίνας! Παράλληλα ὅμως ἡ πληροφορία τῶν Ὀρφικῶν μᾶς δίδει καί τό αὐστηρῶς κατηρτισμένο χρονοδιάγραμμα τοῦ ταξιδιοῦ. Οἱ Ἕλληνες πράγματι ἀπέπλευσαν στά τέλη ἔστω τοῦ χειμῶνος, οὕτως ὥστε τήν ἄνοιξι καί τό καλοκαίρι νά μποροῦν νά ἀκολουθήσουν τόν ἀνάρρουν τῶν μεγάλων ποταμῶν τῆς βορείου Εὐρώπης, τῆς Οὐκρανίας καί τῆς Ρωσσίας, οἱ ὁποῖοι τόν χειμῶνα παγώνουν. Τό πῶς ἀκριβῶς πραγματοποιοῦσαν τό καταπληκτικό αὐτό ταξίδι θά ἐπιχειρήσουμε νά τό ἀναλύσωμε παρακάτω.

Ἀφοῦ ἄφησαν πίσω τους τήν Ἄβυδο, τήν Τρωάδα καί τήν Περκώτη, οἱ Ἀργοναῦτες προσωρμίσθησαν στήν ἀκτή τῆς Κυζίκου, στήν χώρα τῶν Δολιέων. Ὁ βασιλεύς τῆς χώρας Κύζικος τούς ἐδέχθη φιλοφρόνως καί τούς ἔδωσε σιτηρά καί δέρματα (προφανῶς περιγράφονται ἐμπορικὲς συναλλαγές). Ξαφνικά ὅμως Μινύες καί Δολιεῖς ἐδέχθησαν τήν ἐπίθεσι κάποιων ὀρεσιβίων, τούς ὁποίους τά ἀρχαῖα κείμενα, γιά νά δώσουν ἔμφασι στήν φυσική τους ρώμη, ἀλλά καί στήν ἄγρια, «ἀπολίτιστη», ἰδιοσυγκρασία τους, τούς περιγράφουν ὡς τέρατα, ἔχοντας ἕξη χέρια. Στήν μάχη, πού ἀκολούθησε, οἱ βάρβαροι ἡττήθησαν, χάρις στήν ὁρμή τοῦ Ἡρακλέους, ὁ ὁποῖος ὅμως ἐντός τῆς συγχύσεως τῆς συμπλοκῆς ἐφόνευσε καί τόν ἄμοι-

Ἄποψις τῶν κυκλωπείων/πελασγικῶν τειχῶν τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Γλᾶ (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

Σήραγγα ἀποστραγγιστικῶν ἔργων κάτω ἀπό τήν ἀκρόπολι τοῦ Γλᾶ (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

ρο Κύζικο. Στό σημεῖο αὐτό καί πάλι ἡ περιγραφή τοῦ Ἀπολλωνίου διαφέρει ἀπό αὐτήν τῶν Ὀρφικῶν. Γράφει ὁ Ἀπολλώνιος ὅτι ὁ Ἰάσων ἦτο αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐφόνευσε κατά λάθος τόν Κύζικο τόν Ἴωνα, ὅπως ἀναφέρει. Ἀφοῦ ἐξαγνίσθηκαν γιά τόν φόνο, συνέχισαν τόν πλοῦ διά μέσου τῶν στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου, ὥσπου ἔφθασαν στήν χώρα τῶν Μυσῶν, μέ τούς ὁποίους ἐπίσης οἱ Ἕλληνες φέρονται νά ἔχουν καλές σχέσεις. Στήν χώρα αὐτή οἱ Ἀργοναῦτες ἄφησαν πίσω τους τόν Ἡρακλῆ. Οἱ λόγοι τῆς ἐγκαταλείψεως δέν διευκρινίζονται ἐπαρκῶς ἀπό τούς ἀρχαίους συγγραφεῖς καί οἱ αἰτίες, πού ἀναφέρονται, δέν πείθουν. Διότι θά ἦτο παράλογο νά ἀφήσουν πίσω

Λιμνάζοντα ὕδατα ἔξω ἀπό τήν «μεγάλη καταβόθρα» τῶν ὁμηρικῶν Κωπῶν (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

τους τόν μεγαλύτερο τῶν ἡρώων, ἐπειδή καθυστέρησε νά ἐπιστρέψη ἀπό τό κυνήγι ἀναζητῶντας τόν Ὕλα ἤ λόγῳ τῆς ἀναζητήσεως καταλλήλου ξύλου γιά τήν κατασκευή νέας κώπης, ἀφοῦ ἡ παλαιά εἶχε σπάσει. Προφανῶς ἄλλοι λόγοι ὑπεχρέωσαν, ὄχι τόν Ἡρακλῆ, ἀλλά τό Μυκηναϊκό ἀπόσπασμα, τοῦ ὁποίου ἡγεῖτο, νά ἐγκαταλείψη τήν ἐκστρατεία καί νά ἐπιστρέψη. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ὁ ἥρωας Πολύφημος ἦτο ὁ μόνος πού ἔσπευσε νά ἀναζητήση τόν Ἡρακλῆ. Δέν τόν βρῆκε ὅμως καί παρέμεινε στήν Μυσία, κτίζοντας μία πόλι στίς ἐκβολές τοῦ ποταμοῦ Κίου. Ἀργότερα, κατά τόν Ἀπολλώνιο, ἐφονεύθη πολεμῶντας τούς Χάλυβες. Ὁ Διόδωρος Σικελιώτης

μεταφέρει μία παραλλαγή τῆς διηγήσεως τῶν Ὀρφικῶν, βάσει τῆς ὁποίας ὁ Ἡρακλῆς ἐγκατέλειψε τούς Ἀργοναῦτες γιά νά ἐπιτεθῆ κατά τῆς Τροίας (Α΄ Τρωϊκός Πόλεμος), τήν ὁποία καί κατέλαβε, κατά τήν διάρκεια τοῦ πλοῦ τῆς ἐπιστροφῆς ὅμως!

Στήν χώρα τοῦ Αἰήτου

Ἀπό τήν Μυσία οἱ Ἀργοναῦτες συνέχισαν τόν πλοῦ τους, πάντα ἀκολουθῶντας τήν βιθυνική ἀκτογραμμή, ὥσπου ἔφθασαν στήν χώρα τῶν Βεβρύκων. Αὐτοί ἐπετέθησαν στούς Ἕλληνες, πού εἶχαν προσορμισθῆ στήν ἀκτή. Ἡττήθησαν ὅμως κατά κράτος. Ὁ Ἀπολλώνιος, ἐμμέσως ἀποδίδει τήν ἧττα τους στήν τεχνολογική τους ὑστέρησι, ἀφοῦ παρουσιάζει τούς Βέβρυκες ὡπλισμένους μέ ρόπαλα, ἀπέναντι στά γυμνά σπαθιά τῶν Ἑλλήνων. Μετά ἀπό τήν χώρα τῶν Βεβρύκων, ἡ ὁποία ταυτίζεται μέ τήν βορειοδυτική Βιθυνία, οἱ Ἕλληνες συνέχισαν τό ταξίδι τους, ἀφοῦ πρῶτα ἐπεσκέφθησαν τόν γέροντα μάντι Φινέα καί ἐπληροφορήθησαν ἀπό αὐτόν τόν τρόπο, μέ τόν ὁποῖον θά διέβαιναν τίς Συμπληγάδες ἤ Κυανές Πέτρες. Σύμφωνα μέ τόν μῦθο οἱ πέτρες αὐτές ἀνοιγόκλειναν, «φρουρῶντας» κατά κάποιον τρόπον τήν διάβασι ἀπό τόν Ἑλλήσποντο στόν Εὔξεινο Πόντο. Πρόκειται γιά τά σημερινά στενά τοῦ Βοσπόρου, τά ὁποῖα κανείς ἄλλος ἕως τότε δέν εἶχε διαπλεύσει. Τά στενά τοῦ Βοσπόρου ἦσαν καί ἐξακολουθοῦν νά εἶναι ἕνα ἐπικίνδυνο θαλάσσιο πέρασμα, ὅπου ἀκόμα καί στίς ἡμέρες μας συμβαίνουν ἑκατοντάδες θαλασσίων ἀτυχημάτων κατ’ ἔτος. Αὐτό ὀφείλεται τόσο στήν στενότητα τοῦ περάσματος, ὅσο καί στά ἰσχυρά θαλάσσια ρεύματα, πού δημιουργοῦνται στό σημεῖο ἐπαφῆς δύο θαλασσῶν. Ἐπίσης ὑπάρχουν καί πολλοί ὕφαλοι στήν περιοχή, οἱ ὁποῖοι καθιστοῦν τό πέρασμα ἀκόμη πιό ἐπικίνδυνο. Εἶναι λογικό λοιπόν τό ἐπικίνδυνο αὐτό θαλάσσιο πέρασμα νά ἔχη καταστῆ θρυλικό γιά τούς Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἕως τότε δέν τό εἶχαν διαβῆ. Τό ἐγνώριζαν ὅμως, διότι εἶχαν καί παλαιότερα πλεύσει στίς βιθυνικές ἀκτές, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ καλή ὑποδοχή τῆς ὁποίας ἔτυχαν ἀπό ὅλους σχεδόν τούς λαούς τῆς περιοχῆς καί γιά αὐτό ἐξύφαναν καί τόν θρῦλο περί τῶν κινουμένων λίθων, οἱ

Ἐξερευνῶντας τήν μεγάλη καταβόθρα τῆς Κωπαΐδος (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

Εἰσερχόμενοι στά ὑπεράνθρωπα ἔργα τῶν Μινυῶν (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

ὁποῖοι ὅμως ἐσταθεροποιήθησαν μέ τρόπο μαγικό, ὅταν οἱ Ἀργοναῦτες πέρασαν ἀνάμεσά τους ἀβλαβεῖς, μέ μικροζημιές μόνο στήν πρύμνη τῆς Ἀργοῦς.

Ἀπό τήν στιγμή τῆς εἰσόδου τους στόν Πόντο καί ἔπειτα οἱ Ἕλληνες ἔπλεαν σέ ἐντελῶς ἀνεξερεύνητα νερά, ἐκεῖ πού ποτέ ἕως τότε ἄνθρωπος δέν εἶχε περάσει. Ὡστόσο οἱ Ἕλληνες πρέπει νά εἶχαν κάποια σχετική ἔστω γνῶσι ἀναφορικά μέ τούς λαούς καί τούς τόπους πού θά συναντοῦσαν. Αὐτό τεκμαίρεται ἀπό τίς περιγραφές τόσο τοῦ Ἀπολλωνίου, ὅσο καί τῶν Ὀρφικῶν. Ἡ περιγραφή τοῦ Ἀπολλωνίου, διά στόματος Φινέως, εἶναι λεπτομερεστέρα καί ἀκολουθεῖ τήν περιγραφή τοῦ Ξενοφῶντος, ὁ ὁποῖος ἐπί κεφαλῆς τῶν Μυρίων διέσχισε τίς χῶρες αὐτές. Ἀλλά καί τά Ὀρφικά κείμενα, τά ὁποῖα σέ κάθε περίπτωσι εἶναι παλαιότερα τῆς Καθόδου τῶν Μυρίων, ἀκολουθοῦν τήν αὐτή περιγραφή. Μετά λοιπόν τήν διέλευσι μέσῳ τῶν Συμπληγάδων, οἱ Ἕλληνες ἀγκυροβόλησαν στήν μικρή νησίδα Θυνιάδα, ἀπέναντι σχεδόν ἀπό τίς ἐκβολές τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ καί κατόπιν ἔπλευσαν ἀκόμη ἀνατολικώτερα, κατά μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Παφλαγονίας. Ἐκεῖ ἀγκυροβόλησαν στήν χώρα τῶν Μαριανδυνῶν, οἱ ὁποῖοι τούς ὑπεδέχθησαν φιλικά, διότι ἦσαν φανατικοί ἐχθροί τῶν Βεβρύκων, τούς ὁποίους οἱ Ἕλληνες

εἶχαν, ὅπως εἴδαμε, κατανικήσει. Ὁ βασιλεύς τῆς χώρας Λύκος, μάλιστα, διέταξε τόν υἱό του Δάσκυλο νά ἀκολουθήση τούς Ἕλληνες, ὡς ὁδηγός, ἔτσι ὥστε νά ἀποφύγουν κάθε ἄλλη κακοτοπιά, μέχρι νά φθάσουν στήν χώρα τοῦ Αἰήτου. Ἀπό τήν περιγραφή τοῦ Ἀπολλωνίου ἐξάγεται λοιπόν τό συμπέρασμα ὅτι οἱ Ἕλληνες, γιά τήν ἐξασφάλισι τῆς ἐλευθέρας διελεύσεώς των ἀπό τίς περιοχές αὐτές, συνετάχθησαν μέ τούς Μαριανδυνούς, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ὑποστῆ πολλά δεινά ἀπό τούς πολεμικωτάτους Βέβρυκες, καί τούς ἐβοήθησαν νά νικήσουν. Τήν ἴδια ἀκριβῶς πολιτική ἀκολούθησαν καί οἱ Μύριοι, κατά τήν διέλευσί τους ἀπό τίς αὐτές χῶρες. Ὅπως εἶχε πεῖ καί ὁ Ξενοφῶν, οἱ Ἕλληνες τά μόνα ἀγαθά, πού εἶχαν, ἦσαν ἡ ἀνδρεία τους καί τά ὅπλα τους. Μέ αὐτὰ τά ἀγαθά λοιπόν καί οἱ Ἀργοναῦτες ἐπέτυχαν τόν σκοπό τους. Καί ὄχι μόνο ἐκέρδισαν τήν φιλία καί τήν ἐμπιστοσύνη τῶν Μαριανδυνῶν, ἀλλά καί ἔθραυσαν τήν ἰσχύν τῶν κραταιῶν Βεβρύκων, λειαίνοντας τό ἔδαφος γιά τήν μελλοντική ἐμπορική ἐκμετάλλευσι τῆς περιοχῆς. Κατά τήν παραμονή τους ὅμως στούς Μαριανδυνούς οἱ Ἀργοναῦτες

Τά χειμαρρώδη νερά τοῦ Ἐρασινοῦ στό Κεφαλάρι ‘Αργολίδος κρύβουν ἀκόμη πολλά μυστικά... Τό σπήλαιο, κάτω ἀπό τό ὁποῖο περνοῦν τά νερά τοῦ ποταμοῦ, φαίνεται νά ἔχει λαξευθῆ στόν βράχο. Ἡ εἴσοδός του θυμίζει σέ βαθμό σκανδαλώδη τίς ὀξυγώνιες στοές τῆς ἀκροπόλεως τῆς Τίρυνθος. Λίγα χιλιόμετρα βορειότερα εὑρίσκεται καί ἡ περίφημος «πυραμίς τοῦ Ἑλληνικοῦ» (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

Γενική ὄψις τῆς «πυραμίδος» τοῦ Ἑλληνικοῦ (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

ἐθρήνησαν τόν χαμό δύο συντρόφων τους, τοῦ Ἴδμονος, ὁ ὁποῖος ἐπληγώθη θανασίμως ἀπό ἕναν ἀγριόχοιρο, καί τοῦ πηδαλιούχου Τίφυος, ὁ ὁποῖος πέθανε ἀπό ἀσθένεια. Ἡ ἀπώλεια τοῦ Τίφυος στενοχώρησε ἰδιαιτέρως τούς Ἕλληνες, ἀφοῦ αὐτός ἦτο ὁ καλλίτερος πηδαλιοῦχος. Ὁ Ἰάσων ὅμως τούς εἶπε νά θρηνήσουν μέν τόν χαμό τοῦ φίλου, νά μήν ἀνησυχοῦν ὅμως γιά πηδαλιοῦχο, διότι διαθέτουν ὁμάδα ὁλόκληρη κυβερνητῶν. Ἔτσι ἀφοῦ ἔθαψαν τούς μεγάλους τους νεκρούς, μέ νέο πηδαλιοῦχο τόν Ἀγκαῖο, οἱ Ἕλληνες ἐκίνησαν καί πάλι γιά τόν μακρινό προορισμό τους. Ἀφοῦ περιέπλευσαν τό ἀκρωτήριο τῆς Σινώπης, οἱ Ἀργοναῦτες πέρασαν καί τίς ἐκβολές τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ καί ἐκμεταλλευόμενοι τούς οὐρίους ἀνέ-

Λεπτομέρεια τῆς κυκλωπείου τοιχοδομίας τοῦ μνημείου (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

μους, παρέκαμψαν ἀφιλόξενες χῶρες καί ἔφθασαν, κατά τόν Ἀπολλώνιο, στήν νῆσο τοῦ Ἄρεως, στήν ὁποία εὑρῆκαν ναυαγούς τούς ἀπογόνους τοῦ Φρίξου, πού ἐπέστρεφαν στήν Ἑλλάδα γιά νά παραλάβουν τήν πατρική κληρονομία. Τά Ὀρφικά κείμενα ὡστόσο δέν κάνουν τήν παραμικρή μνεία αὐτοῦ τοῦ γεγονότος. Ἀντίθετα ὁ συγγραφεύς τῶν Ὀρφικῶν ἀρκεῖται νά δώση πληροφορίες σχετικές μέ τούς λαούς πού κατοικοῦσαν σέ ὅλη τήν ἀκτογραμμή, ἀπό τήν Σινώπη ἕως τήν Κολχίδα. Μεταξύ τῶν λαῶν, τῶν Οὔρων, τῶν Χινδαίων, τῶν Χαρανδαίων καί τῶν Σολύμων, τῶν Χαλύβων, γίνεται ἀναφορά καί στούς Ἀσσυρίους, ἡ ὁποία προβληματίζει. Οἱ Ἀσσύριοι, ὡς γνωστόν, ἐνεφανίσθησαν στό ἱστορικό προσκήνιο περί τό 2000 π.Χ.

Ὁ Ἰάσων ἁρπάζει τό «χρυσόμαλλον δέρας» παρουσίᾳ τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς.

Ἐνωρίτερα δέ, βάσει τῆς ἕως τώρα διεξαχθείσης ἐρεύνης, ἦσαν ἀναμεμιγμένοι μέ τά λοιπά σημιτικά, ἀμοριτικά φῦλα τῆς περιοχῆς. Ἐνδεχομένως λοιπόν ἡ ἀναφορά στούς Ἀσσυρίους καί στούς Χάλυβες νά ἀποτελῇ ἀναχρονισμό.

Ἀφοῦ διέπλευσαν τήν μικρασιατική ἀκτή τοῦ Εὐξείνου Πόντου, οἱ Ἕλληνες ἔφθασαν ἐπί τέλους στίς ἐκβολές τοῦ ποταμοῦ Φάσιδος, στήν χώρα τοῦ Αἰήτου, τήν Κολχίδα. Μόλις ἔφθασαν ἐκεῖ, ὁ Αἰήτης, βάσει τῶν Ὀρφικῶν, καθοδηγούμε-

Τό πυλοειδές ἄνοιγμα τῆς εἰσόδου ἀπαντᾶ καί στήν «Μινυακή Καταβόθρα» τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

Βάσει τῆς διηγήσεως τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου οἱ Ἀργοναῦτες ἀπελευθέρωσαν τόν μάντι Φινέα ἀπό τό μαρτύριο, στό ὁποῖο τόν εἶχε καταδικάσει ὁ Ζεύς. Σέ ἀντάλλαγμα ὁ Φινεύς καθωδήγησε τούς Ἀργοναῦτες γιά τό πῶς θά ξεπερνοῦσαν τά ἐμπόδια καί θά ἔφθαναν ἀσφαλῶς στήν Κολχίδα.

νος ἀπό ἕνα ὄνειρο, ἔσπευσε στήν ἀκτή γιά νά τούς συναντήση. Ἀντιθέτως, βάσει τῆς διηγήσεως τοῦ Ἀπολλωνίου, ἦτο ὁ Ἰάσων, συνοδευόμενος ἀπό τόν Τελαμῶνα, τόν Αὐγεία καί δύο υἱούς τοῦ Φρίξου, ὁ ὁποῖος ἐξῆλθε ἀπό τό πλοῖο καί ἐπεσκέφθη τόν βασιλέα τῶν Κόλ-

χων στό ἀνάκτορό του. Μᾶλλον πιό κοντά στήν ἀλήθεια θά πρέπει νά εἶναι ἡ διήγησις τῶν Ὀρφικῶν, ὄχι μόνο λόγῳ παλαιότητος, ἀλλά καί βάσει τῆς κοινῆς λογικῆς. Εἶναι πράγματι πιθανώτερο νά ἔσπευσε ὁ βασιλεύς μιᾶς χώρας, μαζί μέ τήν ἀκολουθία του καί ἐνδεχομένως τόν στρατό του, γιά νά «προϋπαντήση» καί νά διερευνήση τίς προθέσεις κάποιων ξένων πού ἔφθασαν στήν χώρα του, ἀντί νά τούς ἐπιτρέψη νά ἀποβιβασθοῦν ἀνενόχλητοι σέ αὐτήν. Ἔτσι ἀκριβῶς δικαιολογεῖται καί ὁ ἀρχικός διάλογος μεταξύ Αἰήτου καί Ἰάσονος, πού μεταφέρουν τά Ὀρφικά, κατά τόν ὁποῖον ὁ Αἰήτης μέ ἄγριο, ἀπειλητικό ὕφος ρώτησε τούς Ἕλληνες ποιοί ἦσαν καί τί ἐγύρευαν στήν χώρα του, στήν χώρα τῶν ἀκαταβλήτων καί ἀπό τόν Ἄρη ἀκόμα Κόλχων δορυμάχων. Ὁ Ἰάσων τότε ἀπήντησε μέ θάρρος στόν Αἰήτη λέγοντάς του ὅτι ἦλθαν νά πάρουν τό χρυσόμαλλο δέρας. Ἐδήλωσε ἐπίσης ὅτι οἱ προθέσεις τους ἀπέναντι στούς Κόλχους δέν ἦσαν ἐχθρικές, τονίζοντας ὅμως παραλλήλως ὅτι στούς πολέμους καί στίς μάχες οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἔμπειροι, ἀπευθύνοντας ἔτσι μία σαφέστατη, ἔμμεση προειδοποίησι στούς Κόλχους, καί ἀνταπαντῶντας στούς προκλητικούς λόγους τοῦ Αἰήτου. Ἦτο ἀκόμα ἡ ἐποχή πού οἱ Ἕλληνες ἀπαντοῦσαν μέ θάρρος στίς προκλήσεις τῶν πολεμίων.

Ὁ Αἰήτης ἐξεμάνη, ὅπως ἦτο ἀναμενόμενο ἀπό τήν γενναία ἀπάντησι τοῦ Ἰάσονος καί ἐξετόξευσε νέες ἀπειλές κατά τῶν Ἑλλήνων, τονίζοντάς τους τό ὀλιγάριθμο τῆς δυνάμεώς τους σέ σχέσι μέ τήν ἰδική του. Ὡστόσο, μή ὄντας βέβαιος γιά τό ἀποτέλεσμα τῆς μάχης, στήν ὁποία παρεδέχθη ὅτι πολλοί καί ἀπό τά δύο μέρη θά ἔπεφταν, ἀπεφάσισε νά παραχωρήση τό δέρας στούς Ἕλληνες, ὑπό τήν προϋπόθεσι ὅτι ὁ ἐκλεκτότερος ἀπό αὐτούς θά ξεπερνοῦσε μέ ἐπιτυχία τίς δοκιμασίες, πού ὁ ἴδιος ὁ Κόλχος βασιλεύς θά τοῦ ὥριζε. Ὁ ἐκλεκτός τῶν Ἑλλήνων θά ἔπρεπε νά ζεύξη δύο ταύρους, χαλκοπόδαρους, πού ἐξέβαλλαν πῦρ ἀπό τίς ρίνες καί τά στόματά τους καί μέ αὐτούς νά ὀργώση ἕνα τετράπλεθρον ἀγρόν, στόν ὁποῖο θά ἔσπειρε κατόπιν, ὡς σπόρον, ὀδόντες δράκοντος. Μέσα ἀπό τήν γῆ θά ξεπηδοῦσαν τότε πάνοπλοι πολεμιστές, τούς ὁποίους θά ἔπρεπε νά φονεύση. Μόνο ἄν ἐπιζοῦσε ὅλων αὐτῶν θά

Ἀνάγλυφος παράστασις τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, πού εἰκονίζει τόν γάμο τοῦ Ἰάσονος μέ τήν Μήδεια. Ὁ Ἰάσων εἰκονίζεται νά φέρη ρωμαϊκό ἐξοπλισμό.

τοῦ παρέδιδε ὁ Αἰήτης τό δέρας. Προφανῶς πίσω ἀπό τίς ἀπίστευτες αὐτές δοκιμασίες κρύβεται μία πραγματικότης. Καί φυσικά δέν ὑπῆρχαν ζωντανοί ταῦροι, ἱκανοί νά ἐκβάλουν πῦρ οὔτε ἦτο δυνατόν νά ξεπηδοῦν ἀπό τήν γῆ πάνοπλοι «σπαρτοί» πολεμιστές -σπαρτούς πολεμιστές ἀντιμετώπισε καί ὁ Κάδμος. Κάτι ἄλλο κρύβεται πίσω ἀπό ὅλα αὐτά. Ἐνδεχομένως οἱ χάλκινοι ταῦροι νά ἦσαν κάποιες

Ἐξερχόμενοι ἀπό τό τετράγωνο δωμάτιο τῆς «πυραμίδος» (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

Σέ μικρή ἀπόστασι ἀπό τήν πυραμίδα καί ἀνάμεσα στίς καλλιέργειες (!) σώζονται κυκλώπειοι περίβολοι, οἱ ὁποῖοι προφανῶς συνδέονται μέ τό μνημεῖο (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

περίεργες συσκευές, μέ σχῆμα ταύρου, οἱ ὁποῖες ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς ὄργανα βασανιστηρίων, ὅπως ὁ διαβόητος «ταῦρος τοῦ Φαλάριδος», ἤ νά σχετίζωνται μέ τήν πολεμική χρῆσι τῶν πλουσίων κοιτασμάτων πετρελαιοειδῶν τῆς περιοχῆς, τά ὁποῖα τυγχάνουν ἐκμεταλλεύσεως ἀκόμα καί σήμερα. Κατά τήν γνώμη τοῦ γράφοντος οἱ ταῦροι, οἱ ὁποῖοι σχετίζονται μέ τούς σπαρτούς πολεμιστές, ἀποτελοῦσαν ἴσως ἕνα εἶδος πολεμικῶν μηχανῶν, κάποια πρωτόγονα φλογοβόλα ἴσως (;). Οἱ Κόλχοι, οἱ ὁποῖοι διαβιοῦσαν πλησίον τῶν πετρελαιοπηγῶν καί ἐγνώριζαν ἐκ τῶν πραγμάτων τίς ἰδιότητες τῶν προϊόντων τους, εἶναι πιθανόν νά εἶχαν ἐπιχειρήσει, μέ διαφόρους τρόπους, νά ἀξιοποιήσουν τούς ὑδρογονάνθρακες

Οἱ Διόσκουροι συγκρατοῦν τόν ἑτοιμοθάνατο Τάλω, τόν φύλακα τῆς Μινωϊκῆς Κρήτης. Βάσει τῆς διηγήσεως τοῦ Ἀπολλωνίου, οἱ Ἀργοναῦτες ἔπλευσαν στήν Κρήτη καί ἐκεῖ ἡ Μήδεια σκότωσε τόν Τάλω ἀφαιρῶντας τήν περόνη, πού συγκρατοῦσε τόν ἰχῶρα μέσα του.

ὡς μέσο ἀμύνης, ἀκόμα καί σκάβοντας αὔλακες γεμᾶτες μέ πετρέλαιο, ἐμπρός ἀπό τό μέτωπό τους, στό περιεχόμενο τῶν ὁποίων θά ἔθεταν πῦρ μόλις προσήγγιζε ὁ ἀνυποψίαστος ἐχθρός. Ὅσον ἀφορᾶ στούς σπαρτούς, δέν εἶναι ἄλλοι ἀπό τούς πολεμιστές τῆς Γαίας, δηλαδή οἱ ἐντόπιοι πολεμιστές. Μέ ἁπλᾶ λόγια γιά νά ἐπιτύχουν τούς σκοπούς τους οἱ Ἀργοναῦτες, ὤφειλαν νά πολεμήσουν καί νά κατανικήσουν τόν στρατό τοῦ Αἰήτου.

Τότε ὅμως ἦλθε ἀρωγός τῶν Ἑλλήνων ἡ θυγατέρα τοῦ Αἰήτου, ἡ

Ἀπόψεις τῆς προϊστορικῆς ἀκροπόλεως τοῦ Διμηνίου. Ἡ ἀκρόπολις τοῦ Διμηνίου χρονολογεῖται ἀπό τά μέσα τῆς 5ης χιλιετίας π.Χ. Ἀντίθετα μέ τήν ἕως τώρα καθιερωμένη ἄποψι ἡ θέσις δέν ἔπαψε ποτέ νά κατοικῆται, ὥς τούς Μυκηναϊκούς τοὐλάχιστον χρόνους. Οἱ νεώτερες ἔρευνες ἔφεραν στό φῶς στήν νότια πλευρά τῆς προϊστορικῆς ἀκροπόλεως μία Μυκηναϊκή πόλι, τήν ὁποία οἱ ἀρχαιολόγοι ταυτίζουν μέ τήν Ἰωλκό (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

Μήδεια, τήν ὁποία, λόγῳ ἀκριβῶς τῶν γνώσεών της ἐπί τοῦ ἀσβέστου πυρός, οἱ κλασσικοί Ἕλληνες συγγραφεῖς ἐχαρακτήρισαν ἀκόμα καί ὡς μάγισσα. Ἡ Μήδεια, ἐρωτεύθηκε, βάσει τοῦ μύθου, τόν Ἰάσονα καί τοῦ ἔδειξε τόν τρόπο νά φέρη σέ πέρας τούς ἄθλους πού τοῦ ἐπέβαλε ὁ Αἰήτης. Στό σημεῖο αὐτό ὑπάρχουν διάφορες παραλλαγές τοῦ μύθου περί τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἄθλων, τῆς ἁρπαγῆς τοῦ δέρατος καί τῆς διαφυγῆς τῶν Ἀργοναυτῶν. Ἡ παλαιοτέρα παραλλαγή, πού περιλαμβάνεται στά «Ναυπάκτια Ἔπη», κάνει λόγο μόνο γιά τήν ζεῦξι τῶν χαλκίνων ταύρων, ἀπό ὅλους ὅμως τούς Ἀργοναῦτες. Ἡ

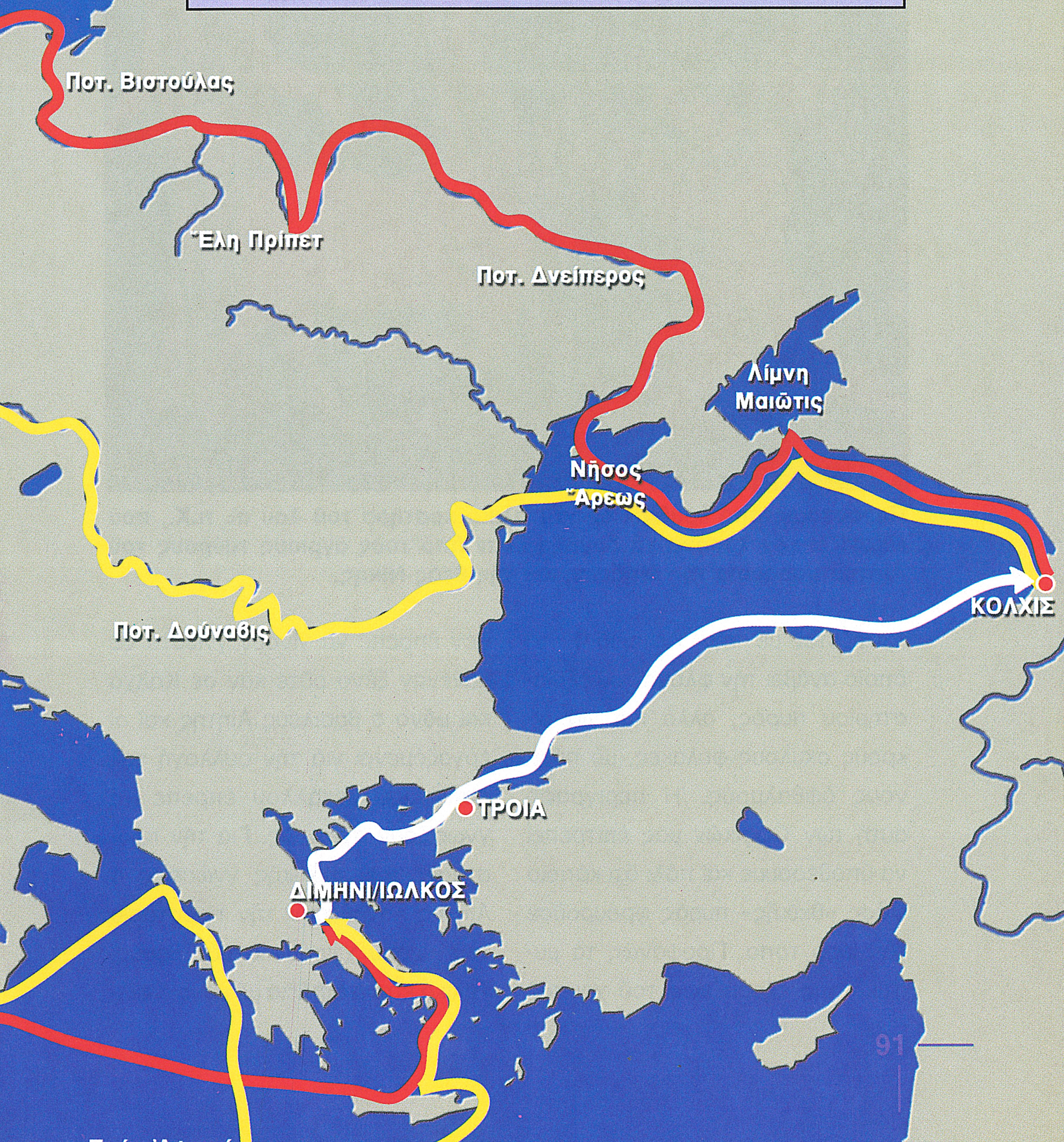
πλέον διαδεδομένη παραλλαγή τῆς ζεύξεως τῶν ταύρων μόνο ἀπό τόν Ἰάσονα καί τῆς ἀλληλοσφαγῆς τῶν σπαρτῶν, εἶναι νεωτέρα (τῶν κλασσικῶν χρόνων), ἡ ὁποία διεμορφώθη στήν μορφή πού παρελήφθη ἀπό ἐμᾶς στούς ἑλληνιστικούς καί ρωμαϊκούς χρόνους. Ἀντιθέτως στά Ὀρφικά γίνεται σαφής, ἀλλά ἐξαιρετικά σύντομος ἀναφορά στούς ἄθλους τοῦ Ἰάσονος. Γίνεται ὅμως ἐκτενής ἀναφορά στά τῆς ἁρπαγῆς τοῦ δέρατος καί τῆς διαφυγῆς τῶν Ἀργοναυτῶν καί τῆς Μήδειας. Σύμφωνα λοιπόν μέ τά Ὀρφικά, ἡ Μήδεια, ἄγνωστο γιατί, προέτρεψε τούς Ἀργοναῦτες νά ἁρπάξουν τό δέρας, τό ὁποῖο κρεμόταν στήν ἱερά φηγό καί ἐφρουρεῖτο ἀπό ἕναν δράκοντα. Ἡ πρόσβασις ὅμως πρός τό ἱερό ἄλσος τοῦ Ἄρεως, ἐντός τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο ἡ φηγός, ἦτο ἐξαιρετικά δύσκολη. Στό κείμενο γίνεται λόγος γιά πολλαπλοῦς ὀχυρωματικούς περιβόλους καί πύλες, φρουρούμενες ἀπό ἄγαλμα μιᾶς θεᾶς (τῆς Κυβέλης ἴσως, ἡ ὁποία συνδέεται μέ τήν ἐξόρυξι καί τήν κατεργασία τῶν μετάλλων καί ἡ ὁποία συχνάκις

Νῆσος Ἄλς
Ποτ. Πάδος
Ποτ. Ροδανός
Ἡράκλειαι Στῆλαι

ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥ ΤΩΝ ΑΡΓΟΝΑΥΤΩΝ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΛΧΙΔΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΑΥΤΗΝ ΒΑΣΕΙ ΤΗΣ ΔΙΗΓΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΟΡΦΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ ΤΟΥ ΡΟΔΙΟΥ

- Ὁ πλοῦς πρός τήν Κολχίδα
- Πιθανός πλοῦς ἐπιστροφῆς βάσει τῶν Ὀρφικῶν
- Ὁ πλοῦς τῆς ἐπιστροφῆς βάσει τοῦ Ἀπολλωνίου

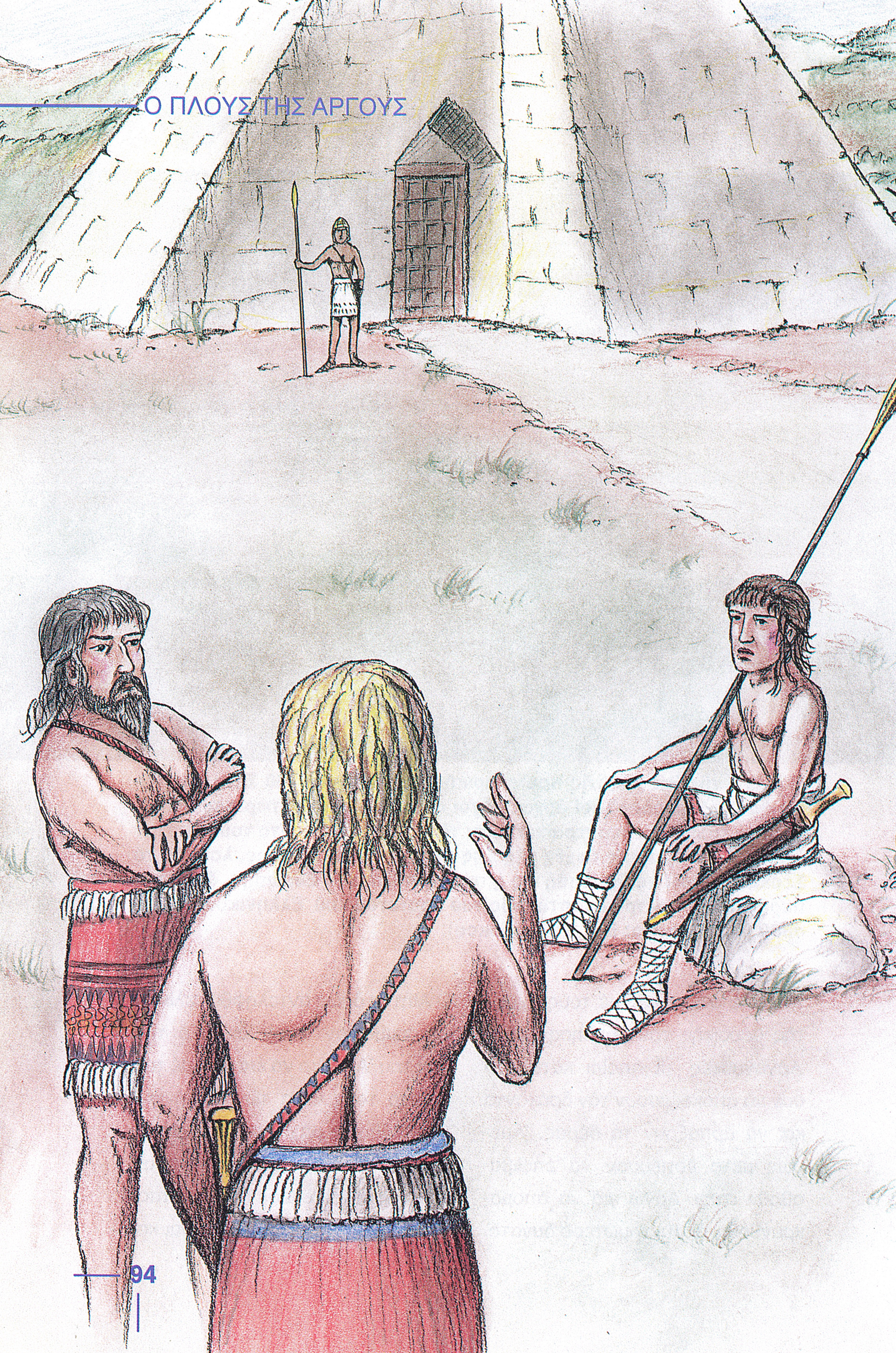
Παράστασις ἀπό ἐρυθρόμορφο ἰταλικό κρατῆρα τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., πού εἰκονίζει τόν Ἰάσονα νά δαμάζῃ ἕναν ἀπό τούς ἄγριους ταύρους τοῦ Αἰήτου παρουσίᾳ τῆς Μήδειας καί τῆς θεᾶς Νίκης.

ταυτίζεται μέ τήν Ἀρτέμιδα), τό ὁποῖο ἀνάβει τήν φλόγα τοῦ ἐξιλαστηρίου πυρός, ἀλλά καί γιά μικρούς σκύλους φύλακες, μέ πύρινους ὀφθαλμούς. Ἡ περιγραφή αὐτή τῶν Ὀρφικῶν μᾶς ἐπιτρέπει νά ὑποθέσουμε καί πάλι ὅτι κάποιο εἶδος «θεϊκῆς» πυρᾶς φρουροῦσε τόν ἱερό τόπο. Προφανῶς τά μυστικά τῆς ἐξορύξεως τοῦ χρυσοῦ δέν ἔπρεπε νά γίνουν γνωστά σέ κανέναν ξένο οὔτε κἄν σέ Κόλχο καί μόνο ὁ βασιλεύς Αἰήτης καί οἱ ἐργαζόμενοι γιά τήν συλλογή τοῦ πολυτίμου μετάλλου ἔπρεπε νά γνωρίζουν σχετικῶς. Γιά τήν προστασία τῆς μυστικῆς γνώσεως ὁ Αἰήτης «ἀνέθεσε» τήν προστασία τοῦ «ἱεροῦ χώρου» στούς θεούς. Τελικά εἴτε ἡ Μήδεια μέ μαγικά φίλ-

Ἄποψις τῆς θέσεως τῆς προϊστορικῆς ἀκροπόλεως τοῦ Σέσκλου. Γύρω ἀπό τήν ἀκρόπολι οἱ ἀρχαιολόγοι ἀνεκάλυψαν 800 περίπου οἰκίες. Ἀπό τά εὑρήματα συμπεραίνεται ὅτι τό Σέσκλο κατῳκεῖτο τοὐλάχιστον ἀπό 3000 ἄτομα στίς ἀρχές τῆς 5ης χιλιετίας π.Χ. Δικαίως, λοιπόν, τό Σέσκλο μπορεῖ νά θεωρηθῇ ὡς ἡ πρώτη πόλις τῆς Εὐρώπης, δίδοντας παράλληλα τό μέτρο ἀναπτύξεως τοῦ προϊστορικοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

τρα εἴτε ὁ Ὀρφεύς μέ τούς ἤχους τῆς μουσικῆς του βοήθησαν τούς Ἀργοναῦτες, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν νά ἀποκοιμίσουν τόν δράκοντα καί νά ἁρπάξουν τό δέρας. Ἀμέσως μετά ἔσπευσαν νά ἐπιβιβασθοῦν στήν Ἀργώ γιά νά ἀπομακρυνθοῦν τό συντομώτερο δυνατό. Ὁ Αἰήτης ὅμως ἀντελήφθη τελικῶς τά συμβαίνοντα καί διέταξε τόν υἱόν του Ἄψυρτο νά ἐπιτεθῇ μέ τόν στρατό τους κατά τῶν Ἑλλήνων. Ἀκολούθησε μάχη σφοδρή στήν ὁποία οἱ Κόλχοι κατετροπώθησαν καί ὁ Ἄψυρτος ἔπεσε πολεμῶντας. Ἡ ἐξήγησις τῶν Ὀρφικῶν εἶναι καί

πλέον λογική. Ἀντιθέτως μεταγενέστεροι συγγραφεῖς ἐνεπλούτισαν τόν μῦθο χρεώνοντας τούς Ἕλληνες καί τήν Μήδεια μέ ἕνα φρικτό ἔγκλημα, τόν τεμαχισμό τοῦ Ἀψύρτου κατά τήν διάρκεια τῆς ἐπιχειρήσεως διαφυγῆς.

Ἡ διαφυγή τῶν Ἀργοναυτῶν καί ὁ πλοῦς τῆς ἐπιστροφῆς

Ἄν καί οἱ ἀπόψεις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων διαφέρουν, ἀναφορικά μέ τόν τρόπο ἁρπαγῆς τοῦ δέρατος, οἱ ἀντίστοιχες ἀπόψεις τους περί τοῦ πλοῦ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἀργοναυτῶν ἀπέχουν παρασάγγας μεταξύ των. Οἱ δύο κύριες πηγές, τά Ὀρφικά καί τά Ἀργοναυτικά τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου, ἀναφέρονται σέ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες διαδρομές. Κατά τά Ὀρφικά οἱ Ἀργοναῦτες, ἀμέσως μετά τήν ἀναχώρησί τους ἀπό τήν Κολχίδα, ἐκινήθησαν βόρεια καί ἀφοῦ εἰσῆλθαν στήν Μαιώτιδα λίμνη (Ἀζοφική θάλασσα) εὑρέθησαν τελικῶς στόν Ἀτλαντικό Ὠκεανό! Τό κείμενο τῶν Ὀρφικῶν δέν εἶναι καί τόσο διαφωτιστικό σχετικά μέ τό πῶς ἔφθασαν στόν Ὠκεανό οἱ Ἀργοναῦτες. Ὡστόσο τό κείμενο ἀναφέρει ὅτι σέ κάποια στιγμή οἱ Ἀργοναῦτες ἀναγκάσθηκαν νά σύρουν τό πλοῖο τους μέ σκοινιά, ἔτσι ὥστε νά μπορέσουν νά διασχίσουν ἕνα εὐρύ τέναγος. Τηρῶντας ὡς παρακαταθήκη τήν πληροφορία αὐτή, εἴμεθα εἰς θέσιν νά ὑποθέσουμε μέ ποῖον τρόπο θά ἠμποροῦσε ἡ Ἀργώ νά εὑρεθῇ ἀπό τόν Εὔξεινο Πόντο στήν Βαλτική θάλασσα καί ἀπό ἐκεῖ στόν ἀνοικτό Ὠκεανό. Ἐπρόκειτο γιά τήν διαδρομή τοῦ «ἠλέκτρου». Ἐάν ἡ Ἀργώ ἀκολουθοῦσε τόν ἀνάρρουν τοῦ Δνειπέρου ποταμοῦ θά ἔφθασε

Προϊστορικοί Ἕλληνες συνομιλοῦν ἔξω ἀπό τήν Πυραμίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ. Βάσει τῆς χρονολογήσεως τοῦ καθηγητοῦ Ἰ. Λυριντζῆ ἡ πυραμίς χρονολογεῖται περί τό 2800 π.Χ. καί ἐπομένως εἶναι ἀρχαιοτέρα τῶν αἰγυπτιακῶν. Ἄν καί δέν εἴμεθα σέ θέσι νά γνωρίζουμε τό διατί κατεσκευάσθη, μποροῦμε νά ὑποθέσωμε ὅτι ἡ κατασκευή της στόν συγκεκριμένο τόπο σχετίζεται μέ τά ὑδραυλικά ἔργα ἐπί τοῦ ποταμοῦ Ἐρασινοῦ, στό σημερινό Κεφαλάρι Ἀργολίδος. Ἡ ἴδια ἡ πυραμίς εἶναι προφανῶς Μινυῶν ἔργον (Πίναξ τοῦ Στ. Νιγδιόπουλου).

Ὁ Ἰάσων παραδίδει τό «χρυσόμαλλον δέρας» στόν σφετεριστή βασιλέα τῆς Ἰωλκοῦ Πελία.

στήν συμβολή του μέ τόν ποταμό Πρίπετ. Ἐκεῖ εὑρίσκονται ἀκόμα καί σήμερα τά περίφημα ἕλη τοῦ Πρίπετ, τά ὁποῖα ἕως καί μετά τόν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο πλημμύριζαν ἐποχιακά, μετατρέποντας τήν περιοχή σέ ἀβαθῆ λίμνη. Τά ἕλη τοῦ Πρίπετ ὅμως κατέληγαν στόν δυτικό Μπούγκ, ὁ ὁποῖος μέ τήν σειρά του ἑνωνόταν μέ τόν ποταμό Βιστούλα, ὁ ὁποῖος ἐκβάλλει στήν Βαλτική. Ἀξίζει νά σημειωθῆ ὅτι ἡ ποτάμια αὐτή ὁδός παραμένει σέ χρῆσι ἕως τίς ἡμέρες μας, καθ' ὅσον ὅλοι οἱ ἀνωτέρω ποταμοί εἶναι πλωτοί. Ὅσον ἀφορᾶ στά ἕλη τοῦ Πρίπετ, αὐτά σήμερα ἔχουν παρακαμφθῆ καί οἱ ποταμοί Δνείπερος καί Πρίπετ ἑνώνονται μέ διώρυγα μήκους 200 χλμ. περίπου. Μέ τόν ἀνωτέρω συλλογισμὸ φαίνεται πιθανή ἡ ἐκδοχή τῶν Ὀρφικῶν γιά τήν ἔλευσι τῆς Ἀργοῦς στόν Ὠκεανό. Ἐξ ἄλλου τό κείμενο τῶν Ὀρφικῶν κάνει σαφῆ ἀναφορά σέ συμβαίνοντα τῆς Βορείου Εὐρώπης, ὅπως γιά παράδειγμα στήν συνεχῆ νύκτα πού ἐπικρατεῖ ἐκεῖ ἐπί ἕξη μῆνες κατ' ἔτος. Ἀπό τίς ἐκβολές τοῦ Βιστούλα, στό σημερινό Γκτάνσκ (Ντάντσιχ) τῆς Πολωνίας, οἱ Ἀργοναῦτες φέρονται νά ἔπλευσαν κατά μῆκος τῆς βαλτικῆς ἀκτῆς, παραπλέοντας τήν πεδινή χερσόνησο τῆς Γιουτλάνδης -ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκεται σήμερα ἡ νῆσος Ἅλς (!)- ἡ ὁποία θά μποροῦσε νά ταυτισθῆ μέ τήν «χθαμαλή Ἑρμιόνεια» τῶν κειμένων, ἔπλευσαν στήν Βόρειο θάλασσα, στίς Ἰερνίδες νήσους -ταυτίζονται μέ τίς Βρεταννικές νήσους- καί κατόπιν, μέσῳ τῶν Ἡρακλείων Στηλῶν (Γιβραλτάρ) ἐπανῆλθαν στήν Μεσόγειο καί ἔφθασαν ἐν τέλει πίσω στήν Ἰωλκό.

Ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος ὡστόσο μᾶς δίδει μία ἐντελῶς διάφορη ἄποψι περί τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἀργοναυτῶν. Κατ' αὐτόν ἡ Ἀργώ ἀποπλέοντας ἀπό τήν Κολχίδα περιέπλευσε τίς ἀκτές τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰσῆλθε στόν Δούναβι καί ἀκολουθῶντας τόν ἀνάρρουν του ἔφθασε στίς Δαλματικές ἀκτές. Κατόπιν ἀκολουθῶντας τόν ἰταλικό Ἠριδανό ποταμό -Πάδος- ἔφθασε στόν Ροδανό ποταμό καί ἐπανῆλθε στήν Μεσόγειο θάλασσα. Κατόπιν περιέπλευσε τήν δυτική ἰταλική ἀκτή, ἔφθασε στήν Λιβύη, στήν Κρήτη, στόν Πειραιᾶ καί ἐν τέλει στήν Ἰωλκό. Ἡ προτεινομένη ἀπό τόν Ἀπολλώνιο διαδρομή πάσχει σημαντικά. Πρῶτα ἀπ' ὅλα ὁ Δούναβις ποταμός δέν ἐπικοινωνεῖ μέ κανέ-

Παράστασις πεντηκοντόρου τοῦ 6ου αἰ. π.Χ. ἀπό μελανόμορφο ἀγγεῖο. Διακρίνεται τό πρόστεγο στήν πλώρη καί τά πηδάλια στήν πρύμνη.

ναν τρόπο μέ τήν Μεσόγειο καί καταλήγει στίς αὐστριακές Ἄλπεις, ἀπ' ὅπου καί πηγάζει. Ὁ ποταμός Πάδος ἐπίσης ἐκβάλλει στήν Ἀδριατική, ἀλλά δέν συνδέεται μέ τόν Ροδανό, ἀφοῦ μεταξύ τους μεσολαβοῦν οἱ γαλλικές Ἄλπεις. Προφανῶς οἱ περιγραφές τοῦ Ἀπολλωνίου ἐμπεριέχουν καί τό ποιητικό στοιχεῖο, τό ὁποῖο δέν ἀπουσιάζει ἀπό τά Ὀρφικά, τά ὁποῖα ὅμως, γεγραμμένα σέ μία ἐποχή πολύ πιό πλησιέστερη στά συμβαίνοντα, παρουσιάζουν δικαίως καί τήν πιό ἀληθινή ἄποψι. Δέν πρέπει ἄλλωστε νά λησμονοῦμε ὅτι τό ἤλεκτρο, πού εὑρέθη στόν Ταφικό Κύκλο Α΄ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν, προέρχεται, βάσει ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, ἀπό τήν Βαλτική! Ἄρα ἔχουμε καί τό ἀρχαιολογικό εὕρημα, τό ὁποῖο τεκμηριώνει τό γεγονός τοῦ πλοῦ τῶν Ἑλλήνων στίς βόρειες ἐσχατιές τῆς Εὐρώπης, ἀπό τό 1.600 π.Χ. τοὐλάχιστον. Ἡ συντομωτέρα δέ θαλασσία ὁδός πρός τήν Βαλτική ἦτο ἡ ἀνωτέρω περιγραφεῖσα, διά μέσου τῶν μεγάλων πο-

ταμῶν. Ἕνα ταξίδι ἀπό τό Αἰγαῖο στήν Βαλτική μέσῳ τῆς ποτάμιας ὁδοῦ θά διαρκοῦσε τοὐλάχιστον ἐπί ἕνα ἔτος. Οἱ Ἕλληνες θά ἔπρεπε νά ἀναχωρήσουν ἀπό τήν πατρίδα τόν χειμῶνα -ὅπως ἔπραξαν καί οἱ Ἀργοναῦτες- ἔτσι ὥστε νά φθάσουν στούς ποταμούς στίς ἀρχές τῆς ἀνοίξεως, ὅταν ἀρχίζῃ ἡ τῆξις τῶν χιόνων, στά ὄρη ἀπό τά ὁποῖα πηγάζουν. Τήν ἐποχή αὐτή τοῦ ἔτους οἱ μεγάλοι ποταμοί εἶχαν περισσότερη τῆς κανονικῆς ποσότητα ὕδατος, ἐπιτρέποντας ἔτσι σέ σχετικά μεγάλα πλοῖα νά τούς διασχίσουν. Μετά τήν ἄφιξί τους στόν τόπο προορισμοῦ τους, οἱ Ἕλληνες ἐπέστρεφαν στήν πατρίδα εἴτε ἀκολουθῶντας τήν ἀντίστροφη διαδρομή εἴτε παραπλέοντες τήν εὐρωπαϊκή ἀκτογραμμή, ἕως τό γνώριμό τους Γιβραλτάρ. Πιθανῶς οἱ Ἀργοναῦτες νά ἦσαν οἱ πρῶτοι πού ἀκολούθησαν τόν συγκεκριμένο πλοῦ ἐπιστροφῆς.

Στούς νεωτέρους χρόνους πάντως πολλοί ἐπιστήμονες καί ἐρευνητές ἔχουν ἀναρωτηθῆ σχετικά μέ τό ταξίδι τῆς Ἀργοῦς, τούς τόπους πού οἱ Ἀργοναῦτες ἐπεσκέφθησαν καί τήν πορεία ἐπιστροφῆς τους. Ἡ γνωστή Ἀμερικανίδα ἐρευνήτρια Ἐ.Μέρτζ ἔχει διατυπώσει τήν λογική ἄποψι ὅτι ἀρχικός προορισμός τῶν Ἀργοναυτῶν ἦτο ἡ Λατινική Ἀμερική, ὅπου ἡ ἴδια τοποθετεῖ τήν Κολχίδα. Ἡ ἄποψίς της στηρίζεται στήν ἀναφορά τῶν Ὀρφικῶν στήν μυθική Ἐρύθεια, προορισμό κάποτε καί τοῦ Ἡρακλέους, ἡ ὁποία τοποθετεῖται κάπου ἐντός τοῦ Μεγάλου Ὠκεανοῦ. Ὡστόσο οἱ σαφεῖς ἀναφορές τῶν ἀρχαίων κειμένων σέ λαούς καί τόπους τῆς περιοχῆς πού περιβρέχεται ἀπό τόν Εὔξεινο Πόντο, ὑποδηλώνουν μέ βεβαιότητα ὅτι ὁ ἀρχικός, τοὐλάχιστον, προορισμός τῆς ἐκστρατείας εὑρίσκετο στήν περιοχή αὐτή. Πιθανῶς κατά τόν πλοῦν τῆς ἐπιστροφῆς νά κατηυθύνθησαν οἱ Ἀργοναῦτες πρός τήν Ἀμερικανική Ἤπειρο, ἑκούσια ἤ ἀκούσια. Ὅσον ἀφορᾶ στά ἑλληνικά εὑρήματα, πού πράγματι ὑπάρχουν στήν Λατινική Ἀμερική, αὐτά εἶναι κυρίως μυκηναϊκά καί ἐν τέλει δέν εἶναι ἀπαραίτητο νά ἔφθασαν στήν Ἀμερική δεύτεροι οἱ Μυκηναῖοι μετά τούς Ἀργοναῦτες. Φυσικά ὑπάρχουν καί ἄλλες ἀπόψεις περί τῆς Ἀργοῦς καί τῶν περιπετειῶν τῶν Ἀργοναυτῶν, ἀπόψεις, κατά τήν γνώμη μας, ὑπερβολικές, στίς ὁποῖες δέν θά σταθοῦμε.

Ἐπίλογος

Οἱ Μινύες, αὐτός ὁ θρυλικός ἑλληνικός λαός, ἀπετέλεσαν τούς πρωτοπόρους, τούς ὁδηγούς τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, σέ κάθε τομέα δραστηριότητος. Ἄριστοι ναυτικοί, τεχνικοί καί μηχανικοί, οἱ Μινύες μεταλαμπάδευσαν τόν ὑψηλό θεσσαλικό πολιτισμό, πού ἔχει τίς ἀπαρχές του στήν μεσολιθική περίοδο - 9η χιλιετία π.Χ.- σέ ὅλη τήν ἠπειρωτική καί νησιωτική χώρα. Προϊόντα τοῦ Μινυακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ὁ Μινωϊκός καί Μυκηναϊκός πολιτισμός, πιθανῶς δέ καί ὁ Σουμεριακός, ἀλλά καί ὁ Αἰγυπτιακός. Οἱ Μινύες ἦσαν Ἕλληνες καί ὄχι ἐπήλυδες, «Ἰνδοευρωπαῖοι», οἱ ὁποῖοι, κατά τά γνωστά μυθεύματα, ἀφίχθησαν ἀπό τόν Βορρᾶ ἤ τήν Ἀνατολή. Αὐτό τεκμαίρεται ἀπό τήν συνέχεια τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτιστικοῦ γίγνεσθαι στούς τόπους ὅπου κατοίκησαν καί μεγαλούργησαν. Ἰδιαιτέρως σημαντικά εἶναι τά ἀρχαιολογικά εὑρήματα, τά ὁποῖα ἐνισχύουν τήν ἄποψι αὐτή. Στίς πρόσφατες ἀνασκαφές της στήν προϊστορική ἀκρόπολι τοῦ Διμηνίου, ἡ ἔφορος ἀρχαιοτήτων Βόλου, ἡ κ. Βασιλική Ἀδρύμη-Σισμάνη, ἀνεκάλυψε λίγες δεκάδες μέτρα ἀπό τήν προϊστορική ἀκρόπολι, μία νέα πόλι, μυκηναϊκή, τήν ὁποία ἐταύτισε μέ τήν μινυακή Ἰωλκό. Ἡ ἀνακάλυψις αὐτή εἶναι ἰδιαιτέρως σημαντική, διότι προσδίδει νέο χρονικό βάθος, ἀλλά καί συνέχεια στόν ἑλληνικό θεσσαλικό πολιτισμό. Ἔχουμε δηλαδή μία λογική χρονική μετάβασι ἀπό τήν περίοδο τοῦ Σέσκλου (μέσα 6ης - μέσα 5ης χιλιετίας π.Χ.), στήν περίοδο τοῦ Διμηνίου (μέσα 5ης - τέλη 3ης χιλιετίας π.Χ.) καί τέλος στήν περίοδο τῆς Ἰωλκοῦ. Ἔτσι οὐδεμία ἀσυνέχεια τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὑφίσταται καί τά ἐπιχειρήματα τῶν ἰνδοευρωπαϊστῶν κατακρημνίζονται. Ἀκόμα ὅμως σημαντικώτε-

Ἡλιοβασίλεμα στόν Παγασητικό. Ἀπό ἐδῶ πρίν ἀπό χιλιάδες χρόνια ὁ ἀνθός τοῦ ἀνθρωπίνου δυναμικοῦ τῆς Ἑλλάδος, οἱ 'Αργοναῦτες, ξεκίνησαν γιά νά κατακτήσουν τό ἄγνωστο, μεταλαμπαδεύοντας τόν ὑψηλό Ἑλληνικό πολιτισμό στά πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἡ Ἀργοναυτική ἐκστρατεία δέν ἦτο μία ἁπλῆ τυχοδιωκτική περιπέτεια 54 ψυχωμένων Ἑλλήνων, ἀλλά μία συντονισμένη προσπάθεια τῶν Ἑλλήνων γιά τήν ἀνακάλυψι πρώτων ὑλῶν, ἡ ὁποία μέ τήν σειρά της θά ὡδηγοῦσε σέ περαιτέρω ἀνάπτυξι τοῦ πολιτισμοῦ τους (Φωτ. ἀρχεῖο: Ε.Λ.Μπουρδάκου).

ρα εἶναι τά προκύπτοντα συμπεράσματα τά ἀφορῶντα στόν ἐν πολλοῖς τεχνικό διαχωρισμό μεταξύ τῶν Ἑλλήνων Μινυῶν, Μινωϊτῶν καί Μυκηναίων, πού ὅμως κατ' οὐσίαν δέν ὑφίσταται. Τά ὀνόματά τους αὐτά δέν ὑποδηλώνουν κανέναν ξεχωριστό πολιτισμό, ἀλλά ἁπλῶς τήν ἑκάστοτε μετατόπισι τοῦ πολιτικοῦ, διοικητικοῦ καί πολιτισμικοῦ κέντρου βάρους τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κατά περιόδους.

Παραρτήματα

1) Ἡρόδοτος Δ (Μελπομένη), 145: περί τῶν Μινυῶν ἐν Λήμνῳ ἀποίκων

«...τῶν ἐκ τῆς Ἀργοῦς ἐπιβατέων παίδων παῖδες ἐξελασθέντες ὑπό Πελασγῶν τῶν ἐκ Βραυρῶνος ληισαμένων τάς Ἀθηναίων γυναῖκας, ὑπό τούτων δή ἐξελασθέντες ἐκ Λήμνου οἴχοντο πλέοντες ἐς Λακεδαίμονα, ἱζόμενοι δέ ἐν τῷ Τηϋγέτῳ πῦρ ἀνέκαιον. Λακεδαιμόνιοι δέ ἰδόντες ἄγγελον ἔπεμπον πευσόμενοι τίνες τε καί ὁκόθεν εἰσί. Οἱ δέ τῷ ἀγγέλῳ εἰρωτῶντι ἔλεγον ὡς εἴησαν μέν Μινύαι, παῖδες δέ εἶεν τῶν ἐν τῇ Ἀργοῖ πλεόντων ἡρώων, προσσχόντας δέ τούτους ἐς Λῆμνον φυτεῦσαι σφέας. Οἱ δέ Λακεδαιμόνιοι ἀκηκοότες τόν λόγον τῆς γενεῆς τῶν Μινυέων, πέμψαντες τό δεύτερον εἰρώτων τί θέλοντες ἥκοιέν τε ἐς τήν χώρην καί πῦρ αἴθοιεν. Οἱ δέ ἔφασαν ὑπό Πελασγῶν ἐκβληθέντες ἥκειν ἐς τούς πατέρας· δικαιότατον γάρ εἶναι οὕτω τοῦτο γίνεσθαι· δέεσθαι δέ οἰκέειν ἅμα τούτοισι μοῖράν τε τιμέων μετέχοντες καί τῆς γῆς ἀπολαχόντες. Λακεδαιμονίοισι δέ ἕαδε δέκεσθαι τούς Μινύας ἐπ' οἷσι θέλουσι αὐτοί. Μάλιστα δέ ἐνῆγέ σφέας ὥστε ποιέειν ταῦτα τῶν Τυνδαριδέων ἡ ναυτιλίη ἐν τῇ Ἀργοῖ. Δεξάμενοι δέ τούς Μινύας γῆς τε μετέδοσαν καί ἐς φυλάς διεδάσαντο. Οἱ δέ αὐτίκα μέν γάμους ἔγημαν τάς δέ ἐκ Λήμνου [ἤγοντο] ἐξέδοσαν ἄλλοισι».

Ὁμοίωμα ἐμβολοφόρου πεντηκοντόρου τοῦ 6ου αἰ. π.Χ. ἀπό τό Ναυτικό Μουσεῖο Πειραιῶς. Στόν ἴδιο τύπο ἀνῆκε καί ἡ Ἀργώ, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε τό θαῦμα τῆς ναυπηγικῆς στήν ἐποχή της. Ἡ πεντηκόντορος ἐκινεῖτο μέ κῶπες καί ἱστίο καί ἦσαν ἱκανή νά ἀναπτύξη, γιά μικρά χρονικά διαστήματα, ταχύτητα 8 κόμβων. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς πεντηκοντόρου, σέ ἄγνωστη γιά ἐμᾶς ἐποχή, ἄλλαξε ἄρδην τήν ναυτική τεχνολογία, ὅπως καί ἡ τριήρης ἀργότερα. Οἱ πεντηκόντοροι διέθεταν ναυτικές ἀρετές ἀνώτερες τῶν ἕως τότε σέ χρῆσι τριαντακοντόρων καί στιβαρώτερη κατασκευή, πού τούς ἐπέτρεπε νά πλέουν σέ ἀνοικτές θάλασσες. Αὐτός προφανῶς ἦτο καί ὁ λόγος «θεοποιήσεως» τῆς Ἀργοῦς.

2) Ἀπολλωνίου Ροδίου: Ἀργοναυτικά, Α, 243-246

«Ζεῦ ἄνα, τίς Πελίαο νόος; πόθι τόσσον ὅμιλον ἡρώων γαίης Παναχαιίδος ἔκτοθι βάλλει; αὐτῆμάρ κε δόμους ὀλοῷ πυρί δηώσειαν Αἰήτεω, ὅτε μή σφιν ἑκών δέρος ἐγγυαλίξῃ».

«Ζεῦ βασιλέα, τί ἔβαλε στόν νοῦ του ὁ Πελίας; Γιατί ἔξω ἀπό τῶν Παναχαιῶν τήν χώρα τόσο πλῆθος

Μυκηναϊκός θολωτός τάφος στόν Ὀρχομενό τῆς Βοιωτίας, ὁ λεγόμενος «θησαυρός τοῦ Μινύου». Ὁ Βοιωτικός Ὀρχομενός ὑπῆρξε ἡ κοιτίς τῶν Μινυῶν καί ἡ ἰσχυροτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος πρίν ἀπό τήν ἧττα της ἀπό τούς Θηβαίους μέ ἐπί κεφαλῆς τόν Ἡρακλῆ. Τό παράδοξο εἶναι ὅτι τόσο ὁ Ἡρακλῆς ὅσο καί ὁ βασιλεύς τοῦ Ὀρχομενοῦ Ἐργῖνος συμμετεῖχαν στήν Ἀργοναυτική ἐκστρατεία, ἄν καί ἦσαν ἐχθροί.

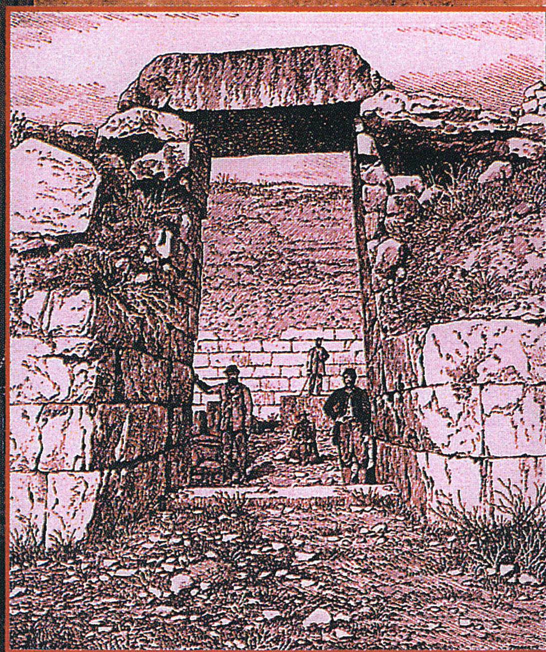
Λίθινη στήλη ἀπό τόν λεγόμενο «θησαυρό τοῦ Μινύου». Τά διακοσμητικά σχέδια (ρόδακες, σπεῖρες) εἶναι καθαρά μυκηναϊκῆς τεχνοτροπίας, γεγονός πού ὑποδηλώνει τήν κοινή καταγωγή τῶν Μινυῶν μέ τούς Μινωΐτες καί τούς Μυκηναίους.

ἡρώων στέλνει; Αὐτοί μποροῦν τά σπίτια τοῦ Αἰήτη σέ μία ἡμέρα μέ φάουσα φωτιά νά ἐρημώσουν, ἄν ἑκουσίως τό δέρας δέν τούς παραδώση».

3) Ἀντιναυάρχου Π. Κώνστα: «Ἡ Ναυτική Ἡγεμονία τῶν Μυκηνῶν»

«Οἱ ἀρχαῖοι εἰς τό «χρυσόμαλλον δέρας» τοῦ κριοῦ τοῦ Φρίξου, τό ὁποῖον κατά τόν μῦθον ὑπῆρξε ἀντικείμενον τοῦ πανελληνίου ὑπό τόν θαλασσοπόρο Ἰάσονα συναγερμοῦ ὑπεκαθίστουν τά πλούτη τῆς μεμακρυσμένης χώρας τοῦ Αἰήτου εἰς μέταλλα παντός εἴδους, ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, σιδήρου (;), διά τήν κατάκτησιν τῶν ὁποίων ἤ διά τό ἄνοιγμα ἐμπορικῆς ὁδοῦ

πρός ἐμπορίαν των ἐξεστράτευσαν οἱ Ἀργοναῦτες ἐκ τῶν περισσοτέρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, οὐχί δέ δι' ἑνός, ἀλλά περισσοτέρων πλοίων, ὡς ἐξάγεται ἀπό τό χωρίον τοῦ Στράβωνος: «...καθάπερ τόν Ἰάσονα ὅνπερ καί μέχρι Ἀρμενίας καί τῆς Μηδίας ἐκ τῶν Κόλχων στρατεύσαντα, ἀφέντα τάς ναῦς» (Γεωγρ. Ι,3). Ἡ Ἀργοναυτική συνεπῶς ἐκστρατεία, δέν ἦτο ὡς ὁ μῦθος καί ἡ παράδοσις παρίστων μία παιγνιώδης ἐπιχείρησις ἁρπαγῆς ἑνός πολυτίμου δέρματος, ἀλλ' ἐπιχείρησις συστηματικῶς ὀργανωθεῖσα κυρίως ἀπό τάς ἐν τῇ νοτιοανατολικῇ Θεσσαλίᾳ καί βορείᾳ Βοιωτίᾳ ναυτικάς πόλεις, ὑπό τήν ἡγεμονίαν πιθανώτατα τοῦ Ὀρχομενοῦ, ὑπό τόν ὁποῖον ὑπήγετο ἡ Ἰωλκός, ἀπό φῦλα ἀρχαιοελληνικά (αἰολικά), πρός σύναψιν ἐμπορικῶν σχέσεων μετά τῶν μεμακρυσμένων ἐν τῷ Πόντῳ πλουσίων χωρῶν, τάς ὁποίας δέν ἐβράδυναν, μετά αἰῶνας τινάς, νά καλύψωσιν οἱ Ἕλληνες διά ἀποικιῶν. Τά ἀρχεῖα ἄλλωστε τῶν Χετταίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, περί τῶν ὁποίων εἰς περαιτέρω κεφάλαιο θέλομεν ὁμιλήσει, δίδουσιν ἱστορικόν περιεχόμενον εἰς τά τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας. Κατά τάς παραδόσεις, εἰς τάς Παγασάς, θεσσαλικόν λιμένα ἐγγύς τῆς Ἰωλκοῦ, ὅπου εἶχε ναυπηγηθῆ ἡ πεντηκόντορος Ἀργώ, ἡ ἀρχηγίς τῆς ἀποστολῆς, ἐπί τῆς ὁποίας ἐπέβαινεν ὁ Ἰάσων, συνεκεντρώθησαν οἱ Ἀργοναῦται μέ τά πλοῖα των ἀπό τάς διαφόρους ναυτικάς πόλεις... Προφανῶς ὁ Ἰάσων, κατά τούς χρόνους ἐκείνους, ὑπῆρξε ναυτικός ἡγέτης, κυριαρχῶν τοῦ βορείου Αἰγαίου, διότι ἀναφέρεται ὑπό τοῦ Πλουτάρχου, ὡς ὁ μόνος «ἔχων κατόπιν κοινῆς ἀποφάσεως τῶν Ἑλλήνων τό δικαίωμα νά ἔχῃ ἐπηνδρωμένα μέ πολυπληθῆ πληρώματα πλοῖα, πρός καταδίωξιν τῆς πειρατείας (Πλουτ. «Θησεύς», 19)».

Ἡ μνημειώδης πύλη τοῦ «θησαυροῦ τοῦ Μινύου» (βλ. καί ἀναπαράστασι τοῦ Στ. Νιγδιόπουλου). Ἀπό τήν Βοιωτία ἡ ἐπιρροή τῶν Μινυῶν ἐξαπλώθηκε καί στήν θεσσαλική πεδιάδα καί ἰδιαιτέρως στήν περιοχή τῆς Μαγνησίας. Μέ τόν τρόπο αὐτό οἱ Μινύες δημιούργησαν ναυτικό καί ἐξελίχθησαν σέ θαλασσοκράτορες σέ βαθμό τέτοιο, ὥστε ὁ Πλούταρχος στόν «βίο τοῦ Θησέως» νά ἀναφέρη ὅτι μόνο ὁ βασιλεύς τῶν Μινυῶν εἶχε τό δικαίωμα νά διατηρῆ στόλο ἐκείνη τήν ἐποχή.

4) Παυσανίου, «Βοιωτικά», 27,8: περί τῆς ὑπάρξεως καί ἑτέρου Ἡρακλέους

«Τό ἱερό αὐτό μοῦ ἐφάνη ἀρχαιότερον ἀπό τόν Ἡρακλέα, τόν υἱόν τοῦ Ἀμφιτρύονος, καί ἀνῆκε μᾶλλον στόν Ἡρακλέα ἐκεῖνον πού ἦτο εἷς ἐκ τῶν Ἰδαίων Δακτύλων, διά τούς ὁποίους εἶδα νά ἔχουν ἱερό καί οἱ Ἐρυθραῖοι τῆς Ἰωνίας καί οἱ Τύριοι. Ἀλλά καί οἱ Βοιωτοί δέν ἀγνοοῦσαν αὐτήν τήν ὀνομασία τοῦ Ἡρακλέους, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι λένε ὅτι τό ἱερό τῆς Μυκαλησσίας Δήμητρος εἶχε ἀφιερωθῆ στόν Ἰδαῖο Ἡρακλῆ».

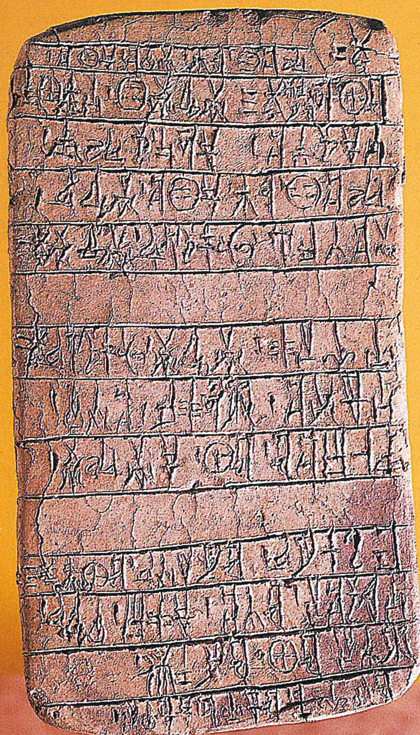
5) Πίναξ ὀνομαστικός τῶν Ἀργοναυτῶν βάσει τῆς «Ἑλληνικῆς Μυθολογίας» τοῦ Ι.Θ.Κακριδῆ

Ἰάσων	Ἰωλκός
Ἄκαστος	Ἰωλκός
Ἄδμητος	Φέρρες
Πηλεύς	Φθία
Αἰθαλίδης	Ἀλόπη Θεσσαλική
Εὔρυτος	Ἀλόπη Θεσσαλική
Ἐχίων	Ἀλόπη Θεσσαλική
Εὐρυδάμας	Κτιμένη Θεσσαλίας
Ἀστερίων	Πειρεσιές Θεσσαλίας
Πολύφημος	Λάρισα
Κόρωνος	Γυρτών Θεσσαλίας
Ἴφικλος	Φυλάκη Θεσσαλίας
Μόψος	Τίταρος Θεσσαλίας
Ὀρφεύς	Θράκη
Ζήτης	Θράκη
Κάλαϊς	Θράκη
Μελέαγρος	Καλυδών Αἰτωλίας
Λαοκόων	Καλυδών Αἰτωλίας
Ἴφικλος	Πλευρών Αἰτωλίας
Εὐρυτίων	Ὀποῦς Λοκρίδος
Μενοίτιος	Ὀποῦς Λοκρίδος
Ὀϊλεύς	Ναρύκη Λοκρίδος
Ἴφιτος	Φωκίς
Ἡρακλῆς	Θῆβαι
Ὕλας	Θῆβαι
Ἐργῖνος	Ὀρχομενός Βοιωτίας
Τίφυς	Τίφα Βοιωτίας
Ἴφιτος	Οἰχαλία Εὐβοίας
Κλυτίος	Οἰχαλία Εὐβοίας
Κάνθος	Κήρινθος Εὐβοίας
Βούτης	Ἀθῆναι
Φάληρος	Ἀθῆναι
Τελαμών	Σαλαμίς
Ἀγκαῖος	Σάμος
Φλείας	Φλειοῦς Κορινθίας
Ταλαός	Ἄργος
Λεώδοκος	Ἄργος
Ἀρήιος	Ἄργος
Ἴδμων	Ἄργος
Ἄργος	Ἄργος
Ναύπλιος	Ναύπλιον
Παλαίμων	Λέρνη
Ἀγκαῖος	Τεγέα
Ἀμφιδάμας	Τεγέα

Παράστασις ὁπλιτικῆς φάλαγγος ἀπό τό περίφημο ἀγγεῖο Κιέζη. Οἱ Ἀργοναῦτες, βασει τῶν Ὀρφικῶν, ἀναγκάσθηκαν νά δώσουν μάχη στήν κολχική ἀκτή κατά τῶν στρατευμάτων τοῦ Αἰήτου, τά ὁποῖα διοικοῦσε ὁ υἱός του Ἄψυρτος. Οἱ Κόλχιοι ἡττήθησαν καί οἱ Ἕλληνες ἀπεχώρησαν χωρις ἄλλα ἐμπόδια.

Κηφεύς	Τεγέα	Περικλύμενος	Πύλος
Ἀμφίων	Πελλήνη Ἀχαίας	Κάστωρ	Λακεδαίμων
Ἀστέριος	Πελλήνη Ἀχαίας	Πολυδεύκης	Λακεδαίμων
Αὐγείας	Ἦλις	Εὔφημος	Ταίναρον
Ἴδας	Ἀρήνη Μεσσηνίας		
Λυγκεύς	Ἀρήνη Μεσσηνίας		

Πινακίδα τῆς Γραμμικῆς γραφῆς Β΄. Ἔχουν ἀνακαλυφθῆ τρεῖς πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Β΄, στίς ὁποῖες ἀναγράφεται τό ὄνομα «Μενύας». Κατά τόν Πώλ Φόρ Μέ τό ὄνομα αὐτό ὑποδηλώνεται ὁ βασιλεύς τοῦ Βοιωτικοῦ Ὀρχομενοῦ Μινύας (βλ. Παράρτημα 6).

6) Ἀπόσπασμα ἀπό πινακίδα Γραμμικῆς γραφῆς Β΄, ὅπου ἀναγράφεται τό ὄνομα «Μινύας»:

me-nu-wa, a-pe-e-ke, a-re-sa-ni-e,
o-pi-ke-ri-jo, ki-ti-ta, o-pe-ro-ta,
e-ze-e VIR 1 VIR

Μενύας ἀφέηκε ἄρ ἐνσανίεν
ὀπισχερίονδε κτίταν ὀφήλοντα
ἐρέ(h)εν ἄνδρας 1

Ὁ ἀξιωματοῦχος Μενύας ἀπέστειλε νά ἀνεβῆ
στό Ἐπισχέριον ἕναν κτίταν, πού ὤφειλε
νά κωπηλατῆ.
(Ι.Κ.Προμπονᾶς, «Σύντομος εἰσαγωγή στήν Μυκηναϊκή Φιλολογία», Ἀθῆναι, 1990).

Ὁ Πώλ Φόρ ὑποστηρίζει ὅτι οἱ πινακίδες PU An 724, KN V 60, KN Sc 238, ἀναφέρονται εἴτε στόν βασιλιά τοῦ Βοιωτικοῦ Ὀρχομενοῦ Μινύα εἴτε στόν ἱππέα τῆς Κνωσοῦ Μενούα.

Ὁ Ἰάσων ἐξέρχεται ἀπό τόν τρομερό δράκοντα-φύλακα τοῦ «χρυσσομάλλου δέρατος». Ἡ συγκεκριμένη παράστασις δέν βασίζεται σέ καμμία φιλολογική πηγή καί μᾶλλον πρόκειται γιά πρωτότυπη ἔμπνευσι τοῦ ἀγγειογράφου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΡΧΑΙΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

1) Ἀπολλώνιος Ρόδιος, Ἀργοναυτικά, Τρίπολη 2001.

2) Διόδωρος Σικελιώτης, Ἱστορική Βιβλιοθήκη, Γεωργιάδης, Ἀθήνα 2002.

3) Ἡρόδοτος, Ἱστορίης Ἀπόδεξις, Ἀθήνα .

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

1) Cyril Aldred, Egyptian Art, London, 1990.

2) Δ.Θεοχάρης, Νεολιθικός Πολιτισμός, Ἀθήνα 1989.

3) Ι. Θ. Κακριδής, Ἑλληνική Μυθολογία, τ. 4ος, Ἀθήνα, 1986.

4) Β. Καραγιώργης, Ὁ Πολιτισμός τῆς Προϊστορικῆς Κύπρου, Ἀθήνα, 1976.

5) Π.Καρύκας, Ἰνδοευρωπαῖοι Ἑλλήνων Ἱστορία, τ.6, Ἀθήνα 2002.

6) Π.Ε.Κώνστας, Ἡ Ναυτική Ἡγεμονία τῶν Μυκηνῶν, Ἀθήνα 1966.

7) Ι. Λυριντζῆς, Τό μυστήριο τῶν Ἑλληνικῶν Πυραμιδοειδῶν, Ἀθήνα, 1998.

8) Anna Michailidou, Knossos, 1993, Ἐκδ. Ἀθηνῶν.

9) Εἰρήνη Λ. Μπουρδάκου, «Ἡρακλῆς, ὁ Ἐξερευνητής τοῦ Ἀρχαίου Κόσμου», Ἀθήνα, 2003, ἐκδ. Ἐλεύθερη Σκέψις.

10) Εἰρήνη Λ. Μπουρδάκου, «Ἀρχαῖες ἱπτάμενες μηχανές καί Μυθικά ὄντα», Ἀθήνα, 2002, ἐκδ. Ἐλεύθερη Σκέψις.

11) Χρ. Ντούμας, Κυκλαδικός Πολιτισμός, Ἀθήνα, 1990, ἐκδ. Μουσεῖο Γουλανδρῆ.

12) Χρῆστος Θ. Πανάγος, Ὁ Πειραιεύς, 1944, διδακτορική διατριβή.

13) Ν.Δ.Παπαχατζῆς, «Παυσανίου. Ἑλλάδος Περιήγησις», Ἀθήνα, 1989, ἐκδ. Ἐκδοτική Ἀθηνῶν.

14) Ι.Πασσᾶς, Ἡ Ἀληθινή Προϊστορία, Ἀθήνα.

15) Ι.Πασσᾶς, Ὀρφικά , Ἀθήνα.

16) Ι.Κ. Προμπονᾶς, «Εἰσαγωγή εἰς τήν Μυκηναϊκήν φιλολογίαν», Ἀθῆναι, 1990

17) Frieda Vandenabeele, «Κρήτη, Μάλια», Ἀθήνα, 1992, Ἐκδ. Ἀθηνῶν

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ-ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

1) Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (= Ι.Ε.Ε.), τ. Α΄, Ἀθήνα, Ἐκδοτική Ἀθηνῶν.

2) Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, Χάρη Πάτση.

3) Ἄρθρα ἀπό τίς ἐφημερίδες «Ἔθνος», Ἐλεύθερος Τύπος», «Καθημερινή» καί «Νέα».

Οἱ Μινύες ἐξακολουθοῦν νά παραμένουν ἕνας μυστηριώδης, ἄγνωστος ἐν πολλοῖς λαός, ὁ ὁποῖος ὅμως ἔχει συνδεθῆ μέ τεραστίας σημασίας τεχνικά ἔργα καί ἐπιτεύγματα, ἀλλά καί μέ τήν διάδοσι τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στά πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ποῖος ἦτο αὐτός ὁ θρυλικός λαός; Ἀπό ποῦ ὁρμώμενος δημιούργησε τόν ὑψηλό πολιτισμό του, εὑρήματα τοῦ ὁποίου μᾶς ἐκληροδότησε καί ἐν τέλει πῶς οἱ Μινύες συνδέονται μέ ἐξαίρετα τεχνικά ἐπιτεύγματα καί πάνω ἀπ' ὅλα μέ τήν Ἀργοναυτική Ἐκστρατεία; Σέ αὐτά τά ἐρωτήματα θά ἀποπειραθῶμε νά ἀπαντήσωμε μέσα ἀπό τίς σελίδες τοῦ παρόντος τεύχους, σέ μία προσπάθεια ἀναζητήσεως τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος, μέσῳ ἐπιχειρημάτων, ἄνευ πάθους καί μακριά ἀπό ὑπερβολές.

